

Till statsrådet Ylva Johansson

Genom beslut den 6 mars 1997 bemyndigade regeringen statsrådet Ylva Johansson att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över det statliga stödet till kompletterande skolor (dir. 1997:42), bilaga 1.

Till särskild utredare utsågs generaldirektören Ann-Cathrine Hglund.

Som sekreterare förordnades undervisningsrådet Margareta Wiström och som experter skolrådet Ann Carlson Ericsson, Skolverket, departementssekreteraren Kerstin Molander, Utbildningsdepartementet, utredaren Marta Olsson, Landstingsförbundet, utredaren Leif Strandberg, Högskoleverket, förbundssekreteraren Mats Söderberg, Svenska kommunförbundet, kammarrättsassessorn Mikael Åberg, Finansdepartementet och kammarrättsassessorn Magnus Åhammar, Utbildningsdepartementet. Ansvarig för produktionen av heloriginal har Rauni Westin varit.

Den särskilda utredaren får härmed överlämna sitt betänkande, Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden.

Stockholm i januari 1998

Ann-Cathrine Haglund

Margareta Wiström

Innehållsförteckning

	Sammanfattning	7
	Författningsförslag	13
1	Nuläge, en sammanfattande beskrivning	19
1.1	Nuvarande definition enligt förordningen om kompletterande skolor	19
1.2	Bakgrund	19
1.3	Gällande regelverk	20
1.4	Skolverkets översyn	21
1.5	Fristående kompletterande skolor hösten 1997	22
1.6	Fristående kompletterande skolor och EG-rätten	22
1.7	Ansökan om statlig tillsyn	24
1.8	Beslut om statlig tillsyn	24
1.9	Statlig tillsyn	25
1.10	Statsbidrag	25
1.11	Studiestöd	25
1.12	Uppföljning och utvärdering	26
1.13	Problem med nuvarande regelsystem	26
2	Nuvarande fristående kompletterande skolor och eventuellt jämförbara utbildningar	29
2.1	Kompletterande skolor	29
2.1.1	Konstskolor	30
2.1.2	Dans/teater/musik	30
2.1.3	Reklam/marknadskommunikation/mode	30
2.1.4	Handel/ekonomi	31
2.1.5	Hantverk	31
2.1.6	Teknik/industri	31
2.1.7	Kost/hälsa/konsumentekonomi	32
2.1.8	Hälso- och friskvård	32
2.1.9	Övriga	32
2.2	Eventuellt jämförbara utbildningar	32
2.2.1	Gymnasieskolan	33
2.2.2	Gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning	34
2.2.3	Kvalificerad yrkesutbildning	34
2.2.4	Utbildningar vid folkhögskolor	34
2.2.5	Studieförbund	35
2.3	Högskoleutbildningar	35

3	Utbildningarnas nivå och plats i utbildningssystemet	37
3.1	Nuläge	37
3.2	Antagningskrav	37
3.3	Högskoleutbildning	38
3.4	Utbildningarnas nivå och plats i utbildningsväsendet	40
4	Mervärdesskatt på utbildning	41
4.1	Bakgrund	41
4.1.1	EG-regler	41
4.1.2	Svenska mervärdesskatteregler fram till årsskiftet 1996/97	42
4.1.3	Regeringens proposition 1996/97:10	42
4.1.4	Riksdagsbehandlingen	43
4.2	Effekter av de ändrade mervärdesskattereglerna	43
4.3	Bakgrund till förslaget till kriterier	44
5	Fristående utbildningar med statlig tillsyn – ny definition	47
6	Kriterier för statligt stöd till fristående utbildningar inom olika områden	49
7	Analys av kompletterande skolor mot föreslagna tre grupperingar	59
7.1	Gemensamma kriterier för alla tre grupperna	59
7.1.1	Organisation	59
7.1.2	Innehåll	60
7.2	Gemensamma kriterier för grupperna 2–3	60
7.2.1	Organisation	60
7.2.2	Innehåll	61
7.2.3	Utvärdering	61
7.3	Ytterligare kriterier för grupperna 2–3	61
7.4	Utbildningar som inte uppfyller krav för grupp 1	61
8	Kompetenta lärare	63
8.1	Vad menas med en kompetent lärare?	63
9	Kvalitet	67
9.1	Kvalitetens betydelse	67
9.2	Lärarnas kompetens	68
9.3	Elevinflytande	68
9.4	Arbetsmiljö	68
9.5	Sökandeintresset	68
9.6	Kvalitetssäkring	68

10	Statens ansvar för kompletterande skolor	71
10.1	Statens ansvar	71
11	Kommunernas ansvar för kompletterande skolor	73
11.1	Kommunens ansvar	73
11.2	Fristående skolor	74
11.2.1	Fristående gymnasieskolor	75
11.2.2	Kompletterande skolor	75
11.2.3	Påbyggnadsutbildningar	76
11.2.4	Kvalificerad eftergymnasial utbildning	76
11.2.5	Kommunalt engagemang	76
12	Nuvarande statsbidrag	79
12.1	Begreppet årselevplats	79
12.2	Utbetalning av statsbidrag	80
12.3	Statsbidragets betydelse för de kompletterande skolorna	81
13	Fortsatt statsbidrag	85
13.1	Statsbidrag	85
13.2	Grundbidrag och tilläggsbidrag	86
13.3	Bidrag till utveckling	86
13.4	Extra statsbidrag	87
14	Korttidskurser	89
15	Nuvarande studiestöd	93
15.1	Former för nuvarande studiestöd	93
15.2	Hur fungerar studiestöden i dag?	95
16	Fördelning av studiestöd	97
17	Från ansökan till beslut – nuvarande arbets- och beslutsordning	99
17.1	Ansökan	99
17.2	Beslut	99
17.3	Behov av ny beslutsordning	100
18	Från ansökan till beslut – förslag	101
18.1	Ny beslutsfattare	101
18.2	Ny beslutsordning	102

19	Överklagandeförfarandet	105
19.1	Alternativa möjligheter att överklaga	105
19.2	Europakonventionen	106
19.3	Om verkets beslut inte innefattar "civil rights"	106
19.4	Beslut enligt kriterierna för grupp 1	107
19.5	Beslut enligt kriterierna för grupperna 2 och 3	108
20	Statlig tillsyn	111
20.1	Nuvarande regler för tillsyn	111
20.2	Nuvarande tillsynsmyndigheter	112
20.3	Omfattning av tillsynen	113
21	Statlig tillsyn i framtiden	115
22	Krav på resurser	117
22.1	Resursbehovet hos Skolverket	117
22.2	Ökning av antalet överklaganden	118
22.3	Handläggningen på Utbildningsdepartementet	118
22.4	Effekter på mervärdesskatteinkomsterna	118
22.5	Resurser till studiestöd och statsbidrag	119
Bilagor		
<i>Bilaga 1</i>	Kommittédirektiv	121
<i>Bilaga 2</i>	Definitioner – tillsyn, utvärdering och uppföljning	127
<i>Bilaga 3</i>	Jämförbara utbildningsområden	131
<i>Bilaga 4</i>	Enkät	143
<i>Bilaga 5</i>	Kriterieförslag enligt Skolverkets översyn	145
<i>Bilaga 6</i>	Kompletterande skolor	147
<i>Bilaga 7</i>	Käll- och litteraturförteckning	157

Sammanfattning

Utredningsuppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att göra en översyn av det statliga stödet till kompletterande skolor, dir. 1997:42, bilaga 1.

Utredaren skall

- utarbeta en tydlig definition av begreppet kompletterande skola
- analysera kompletterande skolors roll inom utbildningssystemet och deras avgränsning från och förhållande till det offentliga skolväsendet, högskolan och till annan yrkesutbildning
- analysera statens och kommunernas ansvar för kompletterande skolor
- se över formerna och kriterierna för statligt stöd samt överväga hur besluten skall tidsbegränsas
- analysera vilka effekter beslutet att införa mervärdesskatt inom utbildningsområdet har för kompletterande skolor
- utreda frågan om rätt till studiestöd för elever i kompletterande skolor
- lämna förslag på hur det statliga stödet till kompletterande skolor skall administreras.

Bakgrund och förslag

De kompletterande skolorna fyller en viktig funktion genom sitt varierande utbud av utbildningar. Sökandebeloppet är ofta stort. Den miljö som kompletterande skolor nu driver sin verksamhet i beskrivs i korthet i kapitel 1 liksom de problem som nuvarande regelsystem medför. Gränsdragningen mellan snarlika utbildningar inom offentlig och privat sektor är oklar och de ekonomiska villkoren är olika. Utbildningarna är ofta eftergymnasiala. Det pedagogiska ledarskapet är oklart. Nuvarande förordning om kompletterande skolor är inte anpassad till den situation som uppstått för privata utbildningsanordnare i och med beslutet om mervärdesbeskattning av utbildning. Utrymmet för statligt stöd till kompletterande skolor är begränsat.

En sammanställning över nuvarande fristående skolor och jämförbara utbildningar finns i kapitel 2. En diskussion om kompletterande utbildningars nivå i utbildningssystemet förs i kapitel 3 och i kapitel 4 redovi-

sas bakgrunden till att utbildning mervärdesbeskattas sedan 1 januari 1997.

Förslag på ny benämning

Begreppet kompletterande skolor ersätts med **fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden**, t.ex. fristående bildkonstutbildning med statlig tillsyn, kapitel 5. Vid de kompletterande skolorna finns också utbildningar som inte har statlig tillsyn, varför det är utbildningen och inte skolan som skall lyftas fram. Utbildningarna är också ofta eftergymnasiala och kompletterar inte gymnasieutbildningar.

Förslag till kriterier för erkännande

En utbildning skall kunna erkännas som en fristående utbildning med statlig tillsyn inom ett visst område om den uppfyller kriterierna för en av tre grupper:

- Grupp 1   Fristående utbildningar med statlig tillsyn**
- Grupp 2   Fristående utbildningar med statlig tillsyn och som berättigar till studiestöd**
- Grupp 3   Fristående utbildningar med statlig tillsyn, statsbidrag och som berättigar till studiestöd**

I kapitel 6 beskrivs kriterierna för varje grupp med förklaringar.

Analys av nuvarande kompletterande skolor mot förslag

En analys av nuvarande kompletterande skolor mot de föreslagna tre grupperna görs i kapitel 7. Endast ett fåtal skolor har utbildningar som inte uppfyller kriterierna för grupp 1 vad avser omfattning i tid. En del kriterier är av den arten att huvudmännen för utbildningarna kommer att anpassa sig till dessa. I samband med beslutet om statlig tillsyn görs bedömningen av om en utbildning kan anses vara nationellt värdefull eller nationellt särskilt värdefull. Få huvudmän uppfyller i dag kriteriet att regelbundet utvärdera utbildningarna med statlig tillsyn.

Kompetenta lärare

I kapitel 8 förs en diskussion om vad som bör utmärka en kompetent lärare på en fristående utbildning.

Kvalitet

Av kapitel 9 framgår att det måste ställas höga krav på fristående utbildningar med statlig tillsyn. Ett uppfyllande av flertalet av kriterierna är en förutsättning för godtagbar kvalitet på utbildningarna oavsett grupp.

Statens och kommunernas ansvar

Statens och kommunernas ansvar för kompletterande skolor behandlas i kapitlen 10 och 11. Utredaren anser att staten har ansvar för att Sverige har ett mångsidigt och flexibelt utbildningssystem och att det måste ställas vissa krav på utbildningar som skall ha statligt stöd. Det finns inte skäl att ålägga kommunerna skyldighet att utbetala stöd till fristående utbildningar, särskilt inte i nuvarande ekonomiska läge. Däremot anser utredaren att det bör stå kommunerna fritt att på olika sätt stödja verksamheten vid fristående utbildningar.

Förslag till statsbidrag

I kapitel 12 lämnas en beskrivning av nuvarande statsbidragssystem till kompletterande skolor och begreppet årselevplats.

Kapitel 13 innehåller förslag om framtida statsbidrag. Statsbidrag föreslås kunna utgå till utbildningar som bedöms vara nationellt särskilt värdefulla och uppfyller de flesta kriterierna enligt grupp 3. Riksdagen bör också i fortsättningen besluta om en ram för statsbidrag till fristående utbildningar. Denna ram bör fastställas för en treårsperiod. **En förnyad prövning görs vart tredje år av alla beslut som gäller utbildningar som under gångna perioden varit berättigade till statligt stöd i grupperna 2 och 3.** Skolverket föreslås besluta om fördelning av statsbidragen efter bedömning av ansökan.

Statsbidraget skall bestå av ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag. Grundbidraget skall utgå med samma belopp till varje utbildning. Tilläggsbidraget utgår efter prövning av behovet till respektive erkänd utbildning. Bidragens storlek avgörs av den beslutande myndigheten. Beslut om statsbidrag fattas vid ett tillfälle under året.

Statsbidragsberättigade utbildningar bör ha möjlighet att söka statliga medel för utveckling. Beslut om användningen av extra statsbidrag till kompletterande skolor fattas i dag av regeringen. Skolverket föreslås i fortsättningen fatta dessa beslut.

Även fortsättningsvis bör Handarbetets Vänners skola i Stockholm och Sätergläntan, Handarbetets gård, i Insjön erhålla statsbidrag för anordnande av korttidskurser. I kapitel 14 redogörs för bakgrunden och motiveras förslaget.

Förslag till studiestöd

Nuvarande studiestödssystem beskrivs i kapitel 15.

Utbildningar som ur ett nationellt perspektiv bedöms som värdefulla, grupp 2, och särskilt värdefulla, grupp 3, skall berättiga till studie-stöd. Regeringen fastställer en totalram i form av årselevplatser vid fristående utbildningar. Skolverket anger efter bedömning av ansökan eller i samband med förnyad prövning vart tredje år antalet årselev-platser vid varje utbildning. Detta framgår av kapitel 16. Vidare förslås att ungdomar som slutfört en gymnasieutbildning skall ha rätt till stu- diemedel före 20 års ålder.

Förslag till ny beslutsinstans och beslutsordning

Den arbets- och beslutsordning som gäller för ansökan om att bli kom- pletterande skola framgår av kapitel 17.

Förslag till ny beslutsinstans och beslutsordning finns i kapitel 18. **Beslut om erkännande av fristående utbildningar fattas från och med den 1 juli 1999 av Skolverket. Vid behov skall verket fatta beslut efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet.**

Ansökan om erkännande enligt grupp 1 kan göras löpande under året medan ansökan enligt grupperna 2 och 3 inlämnas till Skolverket senast den 1 april året innan utbildningen avses att starta. Beslut om statlig tillsyn enligt grupp 1 bör fattas inom tre månader från det att ansökan kommit in.

Beslut om erkännande enligt grupp 1 gäller i tre år. Huvudmannen ansöker om fortsatt statlig tillsyn.

Beslut enligt grupperna 2 och 3 fattas senast den 1 mars det år ut- bildningen avses att starta vid ett och samma tillfälle. Ett beslut om erkännande skall gälla i högst tre år. En förnyad prövning görs vart tredje år av alla beslut gällande utbildningar som under den gångna treårsperioden varit berättigade till statligt stöd enligt kriterierna för grupperna 2 och 3.

Förslag till överklaganderätt

Utredaren föreslår att beslut om statlig tillsyn enligt kriterierna för grupp 1 skall kunna överklagas till allmän domstol. Beslut om statlig tillsyn enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 skall inte kunna överklagas. Bakgrund och motiv framgår av kapitel 19.

Tillsynsansvar

Skolverket har i dag ansvar för tillsyn av kompletterande skolor. Nuvarande regler för tillsyn och den utvidgning av antalet utbildningar med statlig tillsyn som blivit en följd av riksdagens beslut om mervärdesskatt på utbildning beskrivs i kapitel 20.

Skolverket föreslår också i fortsättningen ansvara för den statliga tillsynen av fristående utbildningar inom olika områden, kapitel 21. Vid behov skall tillsynen utövas i samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet. Statlig tillsyn av utbildningar erkända enligt kriterierna för grupp 1 skall kunna genomföras genom ett enkelt förfarande, t.ex. utifrån insända dokument och/eller enkla enkäter. Statlig tillsyn av utbildningar erkända enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 görs genom dokumentstudier och tillsynsbesök vid skolorna.

Krav på resurser

Utredningens förslag kommer att kräva ökade resurser med anledning av ökat antal ansökningar om att få utbildningar ställda under statlig tillsyn och därav ökat antal tillsynsärenden, vilket framgår av kapitel 22. Möjligheten att överklaga beslut om erkännande enligt grupp 1 kan komma att kräva ökade resurser. De ökade kostnaderna får rymmas inom den beslutade statsbidragsramen.

Förordning om statligt stöd till fristående utbildningar inom olika områden

utfärdad den

Regeringen föreskriver följande.

Inledande bestämmelser

1 § Huvudmannen för en fristående utbildning skall vara en enskild fysisk eller juridisk person.

2 § Huvudmannen för en fristående utbildning kan få statligt stöd i form av

1. statlig tillsyn,
2. en förklaring om att utbildningen berättigar eleverna till studiestöd enligt studiestödslagen (1973:349), och
3. statsbidrag.

Det statliga stödet enligt punkt 1 kan kombineras med stöd enligt punkt 2 eller punkterna 2 och 3.

3 § Beslut om statligt stöd fattas av Statens skolverk. När det behövs skall Skolverket fatta beslut först efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet. Besluten skall begränsas till att avse en bestämd tid, dock högst tre år. I besluten skall anges till vilket område den aktuella utbildningen hör.

Statens skolverk skall i sin författningssamling publicera en aktuell förteckning över de utbildningar som beviljats statligt stöd enligt denna förordning.

4 § Utbildningen skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom utbildningen skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom utbildningen

1. främja jämställdhet mellan könen,
2. främja elevinflytande, samt

3. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

5 § I denna förordning avses med
årselevplats: en elevplats på en heltidsutbildning under ett år,
bidragsår: det kalenderår för vilket bidrag lämnas.

6 § Om en utbildning byter huvudman skall detta anmälas till Statens skolverk.

Statlig tillsyn

7 § Den statliga tillsynen av en utbildning som tillerkänts statligt stöd enligt denna förordning utövas av Statens skolverk. I sin tillsynsverksamhet skall Skolverket få tillträde till utbildningslokalerna för att kunna genomföra en inspektion av verksamheten.

Om det krävs särskilda kunskaper och erfarenheter för att kunna utöva tillsyn beträffande en viss utbildning skall Statens skolverk begära hjälp av en annan myndighet.

Statens skolverk skall ha en mer omfattande tillsynsverksamhet i fråga om de utbildningar som erhållit statligt stöd enligt 2 § punkterna 2 och 3 jämfört med de utbildningar som enbart erhållit statligt stöd i form av statlig tillsyn.

8 § För att få stå under statlig tillsyn krävs det att utbildningen har en omfattning om minst 200 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning under högst tre år och att utbildningen följer bestämmelserna i 12–15 §§.

Studiestöd

9 § För att en utbildning skall kunna förklaras berättiga eleverna till studiestöd krävs dels att den är värdefull ur nationell synpunkt, dels att den har en omfattning om minst 320 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning under minst en termin. Vidare krävs att utbildningen följer bestämmelserna i 12–17 §§.

10 § Statens skolverks beslut skall avse ett visst antal årselevplatser.

Statsbidrag

11 § För att få statsbidrag krävs dels att utbildningen är särskilt värdefull ur nationell synpunkt, dels att utbildningen varar minst ett år och att den har en omfattning om minst 800 klocktimmar lärar/handledarledd

undervisning per läsår. Vidare krävs att utbildningen följer bestämmelserna i 12–17 §§.

Statens skolverks beslut om statsbidrag skall avse ett visst antal årselevplatser.

Villkor för statligt stöd

12 § För att få stå under statlig tillsyn skall utbildningen

1. ha en ansvarig person som leder utbildningen,
2. ha fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder som är relevanta förhållande till utbildningens nivå och inriktning,
3. ha kompetenta lärare,
4. avslutas med att eleven får ett betyg, intyg eller examensbevis som beskriver utbildningens innehåll och de uppnådda målen, samt
5. ha tillgång till ändamålsenliga lokaler och adekvat utrustning.

13 § Huvudmannen för utbildningen är skyldig att för uppföljning och utvärdering lämna de uppgifter om verksamheten som Statens skolverk föreskriver. Detsamma gäller sådana uppgifter som behövs för Skolverkets nationella utvärderings- och utvecklingsprojekt.

14 § Huvudmannen för utbildningen skall ha en plan som beskriver utbildningens innehåll och mål samt hur målen skall förverkligas.

15 § Huvudmannen får endast ta ut elevavgifter som är skäligen hänsyn till de kostnader som utbildningen har, förutsatt att kostnaderna i sig kan anses rimliga för verksamheten.

Ytterligare villkor för att utbildningen skall berättiga till studie-stöd respektive statsbidrag

16 § För att utbildningen skall förklaras berättiga eleverna till studie-stöd respektive statsbidrag krävs, förutom att den följer bestämmelserna i 8–11 §§, att den

1. har en styrelse eller ledningsgrupp,
2. bedrivs efter kursplaner som godkänts av Statens skolverk, samt att den
3. har en av styrelsen eller ledningsgruppen fastställd plan för hur kompetensutvecklingen av personalen samt hur uppföljningen och utvärderingen av den egna verksamheten skall ske.

17 § Antalet studerande på en utbildning får inte överstiga det antal som beslutats enligt 10 och 11 §§.

Ansökan

18 § Ansökan om statligt stöd inges till Statens skolverk.

För stöd enligt 2 § första stycket 1 kan ansökan lämnas löpande under året. Beslut om stöd skall fattas inom tre månader från det att ansökan kom in, om inte särskilda skäl föranleder annat. När ansökan om stöd enligt 2 § första stycket 1 ingår som en del i en ansökan om stöd enligt 2 § första stycket 2 och 3 skall tredje och fjärde styckena i denna paragraf tillämpas.

Ansökan om statligt stöd enligt 2 § första stycket 2 och 3 skall vara inkommen till Statens skolverk senast den första april kalenderåret innan det begärda stödet skall utges.

Beslut om statligt stöd enligt 2 § första stycket 2 och 3 skall fattas vid ett tillfälle under läsåret, dock senast den första mars, om inte särskilda skäl föranleder att beslutet måste fattas vid en senare tidpunkt.

Återkallande av det statliga stödet

19 § Statens skolverk får besluta att det statliga stödet skall upphöra, om utbildningen inte längre uppfyller kraven eller om huvudmannen inte iakttar sina skyldigheter enligt denna förordning. Ett återkallande av det statliga stödet kan endast ske om bristerna inte avhjälpes efter påpekande för huvudmannen.

Statens skolverk skall besluta att det statliga stödet skall upphöra om huvudmannen för utbildningen begär det.

Utbetalning av statsbidrag

20 § Statsbidraget består av ett grundbidrag och ett tilläggsbidrag.

Grundbidrag utgår med samma belopp per årselevplats till alla bidragsberättigade utbildningar. Statens skolverk beslutar varje år om grundbidragets storlek.

Tilläggsbidrag utgår efter särskild prövning av en bidragsberättigad utbildnings kostnader. Vid fastställande av tilläggsbidragets storlek skall särskild hänsyn tas till utbildningens kostnader för lärare, lokaler och utrustning.

21 § Statsbidrag skall beräknas per årselevplats och bidragsår. Statens skolverk skall inför varje bidragsår besluta om bidraget till utbildningen.

22 § Statens skolverk skall utan rekvisition vid början av varje månad under bidragsåret betala ut en tolfedel av beloppet enligt 21 § till huvudmännen för de bidragsberättigade utbildningarna.

Förnyad prövning av rätten till statligt stöd

23 § Statens skolverk skall vart tredje år utföra en förnyad prövning av samtliga fristående utbildningars rätt till fortsatt statligt stöd.

Statens skolverks beslut om eventuell rätt till fortsatt statligt stöd skall fattas enligt bestämmelserna i 18 §.

Överklagande

24 § Beslut av Statens skolverk enligt 3, 19 och 23 §§ får, såvitt de avser statligt stöd enligt 2 § punkt 1, överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övriga beslut av Statens skolverk enligt denna förordning får inte överklagas.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1999.

1 Nuläge, en sammanfattande beskrivning

1.1 Nuvarande definition enligt förordningen om kompletterande skolor

I nu gällande förordning (1996:1206) om fristående skolor och även i regeringsbeslut används beteckningen kompletterande skolor. Denna beteckning används i utredningen då det avser nu gällande förhållanden. I utredningens förslag används begreppet fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika omåden.

Ofta är det olika utbildningar vid de kompletterande skolorna som ställts under statlig tillsyn. Vid de aktuella skolorna kan också bedrivas utbildningar som inte har statlig tillsyn.

De kompletterande skolorna bedriver utbildning på gymnasienivå eller eftergymnasial nivå. Enligt propositionen 1992/93:230, Valfrihet i skolan, skall de utgöra ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan. Det kan dels innebära att de kompletterande skolorna erbjuder i princip samma slags utbildning som finns i den reguljära utbildningen men med en speciell profil, dels att skolorna erbjuder utbildning som inte finns inom det reguljära utbildningsväsendet. Utbildningarna skiljer sig från gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen bl.a. genom att de saknar kärnämnen eller har sådana i mindre omfattning än vad som krävs i gymnasieskolan.

En del utbildningar vid de kompletterande skolorna kompletterar gymnasieskolans utbud men många utbildningar har utvecklats till att vara eftergymnasiala utbildningar.

1.2 Bakgrund

Fristående skolor har i mindre omfattning funnits i Sverige under lång tid. En skola som i dag är kompletterande skola har haft statsbidrag från 1876. Successivt har ett antal skolor ansökt hos regeringen om statsbidrag till verksamheten. Många av utbildningarna med statsbidrag finns inom det estetiska området.

De kompletterande skolorna fyller en viktig funktion genom att tillhandahålla specifika och värdefulla utbildningar. Behovet av dessa utbildningar framgår bl.a. av det stora antalet elever som söker till utbildningar vid kompletterande skolor. Detta kan också ses som ett bevis på att utbildningarna anses hålla hög kvalitet. Förutom att eleverna får tillgång till utbildningar som kan utveckla kunskaper och färdigheter både inom personliga intresseområden och olika yrken finns det ofta ett stort engagemang för dessa utbildningar från branschorganisationer, intressegrupper och avnämare. Utbildningarna efterfrågas också därför att de kan ge användbar kunskap som kan tillföras andra yrkesområden än det eller de, som utbildningen direkt avser.

Rätten att starta och driva en fristående skola över grundskolenivå är en del av den allmänna näringsfriheten i Sverige. Kostnaderna för en helt privat finansierad utbildning är dock ofta betydande för eleverna.

När en skola vill ha stöd av samhället ställs vissa krav. Stöd enligt förordningen om fristående skolor som utgår till kompletterande skolor kan endast komma ifråga utifrån en klart konstaterad samhällsnytta och om utbildningen anses som värdefull eller särskilt värdefull ur nationell synpunkt samt med hänsyn tagen till samhällets ekonomiska möjligheter att utge sådant stöd.

Enligt propositionen Valfrihet i skolan skall i princip det offentliga skolväsendet tillhandahålla all utbildning som är nödvändig från individuella och samhälleliga utgångspunkter.

I samma proposition lades förslaget om att fristående skolor över grundskolenivå men under högskolenivå skulle delas in i två grupper, när det gäller prövning av offentligt stöd. Dessa grupper är fristående gymnasieskolor inklusive fristående gymnasiesärskolor och fristående kompletterande skolor. De kompletterande skolorna skall för att ha rätt till offentligt stöd utgöra ett värdefullt komplement till gymnasieskolan i ett nationellt perspektiv.

Lagstiftningen talar om kompletterande skolor medan utvecklingen har varit sådan, att det är olika **utbildningar** vid de kompletterande skolorna som har fått statligt stöd. Vid de aktuella skolorna kan således dels bedrivas utbildningar som har statlig tillsyn, dels utbildningar som inte har sådan tillsyn och som inte är erkända av det allmänna och för vilka utbildningsanordnarna inte har ansökt om statlig tillsyn.

1.3 Gällande regelverk

Den fristående skola som i dag söker statligt stöd som kompletterande skola kan ställas under statlig tillsyn

- om utbildningen omfattar minst en termins (16 veckors) effektiv undervisning
- om utbildningen följer en läroplan samt kurs- och timplaner som godkänts av Skolverket
- om eleverna får betyg eller intyg över genomförd utbildning
- om de elevavgifter som tas ut är skäligen
- om huvudmannen lämnar de uppgifter om sin skolverksamhet som Skolverket föreskriver för verkets uppföljning och utvärdering.

En skola kan därutöver få statsbidrag om utbildningen i stället omfattar minst ett läsårs (32 veckors) heltidsstudier. Utbildningen skall då också anses som särskilt värdefull ur nationell synpunkt.

Enligt propositionen Valfrihet i skolan innebär kravet på minst en termins (16 veckors) effektiv undervisning, minst 20 timmars undervisning per vecka. Kravet på minst ett läsårs heltidsstudier är 32 veckors effektiv undervisning under minst 30 timmar per vecka.

Studerande vid utbildningar med statlig tillsyn har t.o.m. 1996 alltid haft rätt till studiestöd.

Riksdagen beslutade under hösten 1996 att införa mervärdesskatt inom utbildningsområdet. Från och med den 1 januari 1997 är därför utbildningstjänster generellt skattepliktiga. Från skatteplikt undantas dock enligt de nya reglerna i mervärdesskattelagen grundskole-, gymnasieskole- och högskoleutbildning, som anordnas av det allmänna eller en av det allmänna för utbildningen erkänd utbildningsanordnare, samt utbildning som berättigar eleven till studiestöd.

Många fristående skolor vars utbildningar inte tidigare stått under statlig tillsyn har under 1996/97 ansökt om statlig tillsyn (att bli erkända av det allmänna) som en följd av riksdagens beslut om ändrade mervärdesskatteregler på utbildningsområdet.

Regeringen fattade i december 1996 för första gången beslut om statlig tillsyn av utbildningar utan rätt till studiestöd för elever på dessa utbildningar.

1.4 Skolverkets översyn

I maj 1995 redovisade Skolverket resultatet av den översyn av fristående kompletterande skolor som gjordes på uppdrag av regeringen under åren 1994 och 1995. Det fanns då ett 50-tal kompletterande skolor i Sverige. Resultatet av den första delen av översynen som gällde de estetiska skolorna presenterades 1994.

I rapporterna beskrivs de kriterier som utbildningar bör uppfylla för att anses som fristående kompletterande utbildningar och som således skall ställas under statlig tillsyn. Dessa kriterier framgår av bilaga 5.

1.5 Fristående kompletterande skolor hösten 1997

Inför läsåret 1997/98 fanns 38 skolor med statlig tillsyn, statsbidrag och rätt till studiestöd, 19 skolor med statlig tillsyn och rätt till studiestöd samt 38 skolor med statlig tillsyn utan rätt till studiestöd. Under hösten 1997 fanns det sammanlagt 95 kompletterande skolor. Vid många av dessa skolor finns ofta flera utbildningar som står under statlig tillsyn. Vissa skolor som har statsbidrag och studiemedel sedan tidigare kan också under 1997 ha beviljats statlig tillsyn utan rätt till studiestöd för nya utbildningar. Skolverket utövar tillsynen av de kompletterande skolorna. Vid en skola har Luftfartsverket tillsyn. En förteckning över de kompletterande skolorna finns i bilaga 6.

Sju skolor har under 1997 ställts under statlig tillsyn som skall utövas av Högskoleverket. Dessa skolor är inte att anse som kompletterande skolor enligt förordningen

Statistik över det totala antalet elever vid de kompletterande skolorna saknas. Antalet elever vid kompletterande skolor med statsbidrag var den 15 oktober 1996 1 569 personer enligt Skolverkets rapport nr 129, Jämförelsetal för skolhuvudmän, delrapport 1997. Av dessa var 1 086 kvinnor och 483 män. Det saknas uppgifter i denna rapport om antalet elever från ett tiotal skolor med statsbidrag.

Enligt redovisning från CSN fick 444 elever vid kompletterande skolor studiehjälp under 1996/97 och 2 968 elever studiemedel.

1.6 Fristående kompletterande skolor och EG-rätten

Enligt Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen skall gemenskapen främja rörlighet för personer inom grundutbildning, vidareutbildning och forskning (Europeiska unionens bulletin, Tillägg 5/96).

En anpassning till EG-rättens¹ krav berör områden som gäller de kompletterande skolorna och påverkar bl.a. utredningens förslag till kriterier.

När det gäller de kompletterande skolorna kommer EG-rätten in på tre olika områden, bosättning, möjligheten att utöva ett yrke i ett annat medlemsland och studiestöd.

Det faktum att de kompletterande skolorna ingår i ett av det allmänna definierat utbildningssammanhang medför följande konsekvenser.

1. Medborgare från andra medlemsstater har under vissa förutsättningar rätt att bosätta sig här under studietiden.
2. Om en utbildning vid en kompletterande skola leder till ett yrke som är reglerat i ett annat land och en svensk medborgare vill utöva yrket i detta land måste värdlandets myndigheter godkänna den svenska utbildningen enligt rådets (Europeiska gemenskapernas råd) direktiv om ömsesidigt erkännande av examens- och kompetensbevis. Individens rättigheter bygger på att han eller hon har genomgått en utbildning som är godkänd (erkänd) av hemlandets myndigheter.

Med ett reglerat yrke avses, att ett medlemsland har särskilda restriktioner för en viss yrkesutövning, vilka innebär att yrkesutövaren skall inneha ett särskilt nationellt examens-, utbildnings- eller annat behörighetsbevis som är utfärdat efter värdlandets lagar.

Värdlandet skall erkänna ett examensbevis, som ger den sökande behörighet till ett yrke, om examensbeviset visar att den sökande genomgått en utbildning på motsvarande nivå från ett annat medlemsland. Detta gäller också om yrket inte är reglerat i hemlandet och den sökande har två eller tre års yrkeserfarenhet beroende på utbildningens nivå.

3. En utländsk EU-medborgare som bosatt sig i Sverige för att studera vid en kompletterande skola får inte svenskt studiestöd.

En arbetstagare kan under vissa förutsättningar få studiestöd på samma sätt som svenska medborgare om studierna vid den kompletterande skolan kan bedömas ligga inom samma område som arbetet.

De kompletterande skolorna påverkas också av riksdagens beslut hösten 1996 om mervärdesbeskattning av utbildning. Beslutet är en anpassning av den svenska mervärdesbeskattningen till EG:s mervärdeskatte regler. Utbildningar som i vissa former anses erkända av det allmänna undantas från mervärdesskatteplikt. I propositionen

¹ Sverige är medlemmar i EU, Europeiska unionen. EG, Europeiska gemenskapen, kvarstår dock som en del av EU och de regler som finns är EG-regler. I det följande används därför i huvudsak uttrycket EG i anslutning till dessa regler.

(1996/97:10) Mervärdesskatt inom kultur-, utbildnings- och idrottsområdet s. 50 anges särskilt att kompletterande skolor skall undantas från mervärdesskatt.

1.7 Ansökan om statlig tillsyn

Ansökningsförfarandet går för närvarande till så, att en ansökan om statlig tillsyn eller statlig tillsyn och statsbidrag lämnas till Skolverket senast den 1 april året innan skolan beräknar att starta. Även om det är en skola som är i gång, som ansöker om statlig tillsyn, skall den lämna in ansökan senast den 1 april året innan den statliga tillsynen skall böja.

Skolverket granskar och överlämnar ansökan med eget yttrande till regeringen. I yttrandet gör verket en bedömning av skolans betydelse från nationell synpunkt och om inträdesvillkor och urvalsgrunder är godtagbara.

Skolverket godkänner läroplan och kurs- och timplaner och undersöker om betyg eller intyg kommer att utfärdas enligt gällande förordning. Vidare gör verket en bedömning av skäligheten i eventuella elev-avgifter.

Som en följd av riksdagens beslut om mervärdesbeskattning av utbildning har antalet ansökningar om att bli ställda under statlig tillsyn ökat kraftigt. Detta har gjort att ansökningar inför hösten 1997 har behandlats trots att de inlämnats betydligt senare än 1 april 1996.

Ansökan och yttrande skickas till Utbildningsdepartementet för vidare handläggning och beslut av regeringen.

1.8 Beslut om statlig tillsyn

Regeringen fattar beslut om huruvida en kompletterande skola skall få stå under statlig tillsyn eller få statlig tillsyn med rätt till statsbidrag. Ibland är antalet årselevplatser angivna, ibland inte. Sedan december 1996 har regeringen fattat beslut om statlig tillsyn utan rätt till studiestöd.

En del ansökningar har i samband med regeringens beslut i juni 1997 handlagts av högskoleenheten på Utbildningsdepartementet. Regeringen har fattat beslut om att Högskoleverket skall utöva tillsyn av utbildningen hos sju utbildningsanordnare. Dessa utbildningar har inte bedömts vara utbildningar vid kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor. De utbildningar som ställts under Högskoleverkets tillsyn berättigar hittills inte till studiestöd.

Om förutsättningarna för att ha statlig tillsyn och/eller statsbidrag ändras vid en skola finns det inget rapporteringssystem till Utbildnings-

departementet. Detta kan innebära att det under en tid kan fortsätta att fattas beslut i samband med det s.k. årliga beslutet om att en skola är berättigad till statsbidrag trots att verksamheten upphört. Vidare kan studiestödsförordningen fortsätta att uppta studiestödsberättigade utbildningar, som inte längre finns.

1.9 Statlig tillsyn

Skolverket är den myndighet som utövar den statliga tillsynen. Enligt förordning med instruktion för Statens skolverk (1991:1121) är en av verkets uppgifter att utöva tillsyn. Att Skolverket skall utöva tillsyn av de fristående kompletterande skolorna framgår i de flesta fall av regeringens beslut för respektive skola men det framgår inte av förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Sedan 1993 har enligt hittills tillgängliga uppgifter 35 skolor haft statlig tillsyn av Skolverket. Fem–sex stycken av dessa har haft två tillsynsbesök med tre års mellanrum.

Tillsynsbesluten skickas alltid till Utbildningsdepartementet.

Som framgår ovan har för en del utbildningar fattats beslut om att tillsyn skall utövas av Högskoleverket från och med 30 juni 1997 till och med 30 juni 1999 då de bedömts höra till högskolans område. En kompletterande utbildning står sedan tidigare under tillsyn av Luffartsverket.

1.10 Statsbidrag

Regeringen beslutar för varje kompletterande skola, om den skall ha stöd i form av statsbidrag. Detta uttrycks i ett visst antal årselevplatser. Skolverket skall inför varje bidragsår besluta om bidraget till skolan med utgångspunkt i regeringens beslut. Skolverket betalar sedan utan rekvisition ut en tolfedel varje månad.

Någon regelbunden uppföljning av om en skola uppfyller kraven för att få statsbidrag förekommer inte, utan Skolverket upphör med utbetalningarna om man får veta att kraven för statsbidrag inte längre uppfylls.

1.11 Studiestöd

De statliga studiestöd som kan vara aktuella för elever vid kompletterande skolor kan vara studiehjälp och studiemedel samt i enstaka fall särskilt vuxenstudiestöd och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa. För

elever vid kompletterande skolor som finns upptagna i avdelning A i bilaga till studiestödsförordningen (1996:1316) kan studiehjälp utgå till och med vårterminen det år den studerande fyller 20 år. Därtill kan en elev i vissa fall få inackorderingstillägg och/eller extra tillägg. Från och med andra kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år kan studiemedel lämnas.

Till elever vid skolor som finns i avdelning B i bilagan till samma förordning kan studiestöd ges utan den åldersbegränsning som gäller för avdelning A. I avdelning B ingår några kompletterande skolor.

Elever som gått ut gymnasieskolan har inte möjlighet att få studiemedel för studier vid kompletterande skolor (upptagna i avdelning A i bilaga till studiestödsförordningen) förrän under det andra kalenderhalvåret det år den studerande fyller 20 år. De flesta ungdomar går ut gymnasieskolan vid 19 års ålder. En del elever finansierar då sina studier med privata lån som komplement till den studiehjälp som de har rätt till.

I SOU 1996:90, Sammanhållet studiestöd, föreslås en utökad möjlighet för elever att få studiemedel vid deltidstudier och en vidgad möjlighet för ungdomar, som slutfört en gymnasieutbildning, att få studiemedel före 20 års ålder.

1.12 Uppföljning och utvärdering

Skolverket samlar in sådana uppgifter från huvudmännen för kompletterande skolor som behövs för den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av svenskt skolväsende.

1.13 Problem med nuvarande regelsystem

De problem som i dag finns är

1. att ett antal snarlika utbildningar finns såväl inom det offentliga utbildningsväsendet som inom de kompletterande utbildningarna samt vid folkhögskolor och studieförbund. Gränsdragningen dem emellan är oklar. Detta innebär att likartade utbildningar har olika förutsättningar, bl.a. ekonomiskt, vilket påverkar elevernas möjligheter att välja utbildning. Utbildningarnas nivåer i utbildningssystemet är också svåra att definiera
2. att en förskjutning har skett såtillvida att utbildningarna vid de kompletterande skolorna i dag i stor utsträckning är eftergymnasiala och inte ett komplement till gymnasieskolan

3. att kunna fastställa om och när en utbildning är särskilt värdefull eller värdefull ur nationell synpunkt. Det är svårt att definiera och värdera om en utbildning är samhällsnyttig. Vad som anses vara samhällsnyttigt kan förändras snabbt i vårt samhälle. Cirka hälften av de kompletterande skolorna som har statsbidrag har fått det beviljat före 1980
4. att svårigheten att precisera samhällsnyttan förmodligen har inneburit att en del utbildningar fått statligt stöd och ställts under statlig tillsyn under många år utan att besluten omprövats. Det kan ifrågasättas om alla dessa utbildningar i dag är att anse som särskilt värdefulla ur nationell synpunkt
5. att det ibland är svårt att få klarhet om vem som har ansvaret, främst det pedagogiska, för kompletterande skolor
6. att nuvarande villkor för att ställa en utbildning under statlig tillsyn inte är anpassade till den nya situationen. Riksdagens beslut om mervärdesskatt på utbildning har lett till att ett stort antal utbildningsanordnare ansökt om statlig tillsyn för att bli mervärdesskattebefriade. Regeringen har i juni 1997 fattat beslut som innebär att även utbildningar som inte uppfyller kraven enligt 4 kap. förordningen (1996:1206) om fristående skolor har blivit ställda under statlig tillsyn för att utbildningarna skall kunna undantas från mervärdesbeskattning i avvaktan på utredningens förslag
7. att det samhällsekonomiska läget inte ger utrymme för en utökning av antalet utbildningar som kan få statsbidrag eller utökning av antalet elever vid de fristående kompletterande skolor som kan få studiestöd. I dagens system finns det inte utrymme att ge nya skolor statsbidrag eller studiestöd. Det kan bara ske i de fall då någon kompletterande skola upphör med den bidragsberättigade utbildningen
8. att när det gäller tillgängligt utrymme för studiestöd till elever vid kompletterande skolor sker ingen regelbunden uppföljning av hur många elever som får studiestöd i förhållande till antalet studiestödsberättigade årselevplatser vid dessa utbildningar.

2 Nuvarande fristående kompletterande skolor och eventuellt jämförbara utbildningar

Denna sammanställning bygger på en genomgång av olika dokument, bl.a. Skolverkets yttranden över ansökningar om kompletterande skolor, regeringens beslut om statlig tillsyn och Skolverkets tillsynsrapporter. Skolverkets rapporter om översynen av kompletterande skolor, etapp 1, 1994-10-13 och etapp 2, 1995-05-24, har också utgjort underlag. Den enkät som skolorna besvarade i samband med denna översyn ingår också i materialet. Uppgifter har vidare hämtats från utredningens enkät till kompletterande skolor med statsbidrag hösten 1997, se bilaga 4. Samtal med företrädare för skolorna ligger också till grund för uppgifterna. Då det är flera uppgiftskällor med ibland något varierande information kan uppgifterna i några fall vara ungefärliga. Ytterligare uppgifter finns i bilaga 3, Jämförbara utbildningsområden.

Kompletterande skolor som redovisas nedan kan under våren 1997 ha beviljats statlig tillsyn för nya utbildningar utan rätt för eleverna att få studiestöd. Dessa skolor kan sedan tidigare ha statsbidrag och rätt till studiemedel för andra utbildningar. De kompletterande skolorna framgår av bilaga 6.

2.1 Kompletterande skolor

De kompletterande skolorna har sin givna roll som komplement till det offentliga skolväsendet och bidrar till att utveckla kunskap och färdigheter av hög kvalitet inom specifika, ibland ganska smala, utbildningsområden. Det allmänna har ansett det viktigt att stödja de kompletterande skolorna och valt att erkänna dessa utbildningar genom att ställa dem under statlig tillsyn. Förekomsten av kompletterande skolor breddar på ett positivt sätt utbudet av värdefulla utbildningar. En del intresse- och branschorganisationer har intresse av att det finns utbildningar med viss profil och engagerar sig för dessa. Många av utbildningarna är attraktiva genom att de utvecklar kunskaper och färdigheter inom speciella yrken

samt personliga intresseområden. Utbildningarna har ofta många sökande.

2.1.1 Konstskolor

Det finns 25 skolor med inriktning mot konst, varav 14 har både statlig tillsyn och statsbidrag medan sju har statlig tillsyn med rätt till studiestöd. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för fyra nya skolor. Elever vid dessa fyra utbildningar har inte rätt till stude-stöd.

Enligt uppgifter från kontakter med skolorna framgår att eleverna bör ha gått det estetiska programmet i gymnasieskolan eller ha konstnärlig utbildning från folkhögskola eller studieförbund för att tas in på utbildningarna, men det är inte ett formellt krav. Minimialder anges ofta till 18 år. Antagning sker efter bedömning av arbetsprover och efter intervjuer. En del konstskolor anger att deras utbildningar är högskoleförberedande. I allmänhet anges antalet sökande vara mycket stort. Till ett antal utbildningar antas 10–20 % av de sökande och i några fall cirka 40 %.

Andelen manliga och kvinnliga elever anges bara för några utbildningar och i dessa fall överväger antalet kvinnliga elever.

2.1.2 Dans/teater/musik

Inom denna grupp finns det tretton skolor varav sex har statlig tillsyn och statsbidrag och två statlig tillsyn med rätt till studiestöd. En skola beviljades statsbidrag i juni 1997 och en i december 1997.

Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för fem nya skolor. Eleverna vid dessa fem utbildningar har inte rätt till studiestöd.

Antalet sökande till respektive utbildning anges vara mycket stort. Bara någon enstaka skola har gymnasieutbildning eller motsvarande som inträdeskrav. Antagning sker genom inträdesprov och intervjuer.

2.1.3 Reklam/marknadskommunikation/mode

I gruppen ingår tio skolor. Av dessa har fyra statlig tillsyn och statsbidrag. En av dessa skolor beviljades statsbidrag i juni 1997. En skola har statlig tillsyn som berättigar till studiestöd. Ytterligare två skolor har statlig tillsyn som inte berättigar till studiestöd. Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och tre år. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för ytterligare tre skolor. Elever vid dessa tre utbildningar har inte rätt till studiestöd.

Drygt en tredjedel av skolorna har gymnasieutbildning eller motsvarande som inträdeskrav. Antagning sker för övrigt genom inträdesprov och intervjuer.

2.1.4 Handel/ekonomi

I gruppen räknas i dag fem skolor in. Tre skolor har statlig tillsyn med studiestöd. Två har sitt säte i Stockholm och en i Göteborg.

Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för ytterligare två skolor, varav en med 13 utbildningar. Eleverna vid dessa två skolor har inte rätt till studiestöd.

Antagningskrav är i de flesta fall treårig, eller ibland tvåårig, gymnasieutbildning. För vissa utbildningar krävs speciella språkkunskaper. Några skolor har olika grad av internationell inriktning. En av de nytilkomna utbildningarna är tvåårig och vänder sig till flickor, 15–18 år, med grundskoleutbildning. Antagning sker genom intervjuer och betyg.

2.1.5 Hantverk

I gruppen finns elva utbildningar varav sju har statlig tillsyn och statsbidrag. En utbildning står under statlig tillsyn med rätt till studiestöd. Ytterligare tre skolor ställdes i juni 1997 under statlig tillsyn utan att vara berättigade till studiestöd. Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och två år.

Antagning sker genom bedömning av arbetsprover och intervjuer. Några skolor har gymnasieutbildning som krav. Det är ett stort antal sökande till få platser i flera fall.

2.1.6 Teknik/industri

Inom gruppen finns sex utbildningar med varierande inriktning. Två utbildningar har statlig tillsyn och statsbidrag. Tre skolor har statlig tillsyn med rätt till studiestöd. En av dessa har både utbildningar med rätt till studiestöd och utan rätt till studiestöd. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för ytterligare en skola. Elever vid denna skola har inte rätt till studiestöd. En av utbildningarna i gruppen står under statlig tillsyn av Luftfartsverket.

Majoriteten av dessa utbildningar kräver gymnasieutbildning eller motsvarande. En skola har teoretisk utbildning inom gymnasial lärlingsutbildning.

2.1.7 Kost/hälsa/konsumentekonomi

I gruppen finns fyra skolor som bedriver utbildningar från en termin till ett år. Alla fyra skolorna har statlig tillsyn och statsbidrag. Skolorna har gymnasieutbildning som antagningskrav.

2.1.8 Hälsa- och friskvård

Detta är en ny grupp. Det är utbildningar som till följd av förändringarna i samhället och människors levnadsvillkor bedömts som värdefulla.

Regeringen har i juni 1997 fattat beslut om statlig tillsyn av utbildningar hos tio utbildningsanordnare. Elever vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd. Utbildningar hos fyra utbildningsanordnare står under tillsyn av Skolverket och sex under tillsyn av Högskoleverket. Skolorna under tillsyn av Högskoleverket är inte att anse som kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Antagningskraven varierar från utbildning till utbildning.

2.1.9 Övriga

I gruppen finns tio skolor. Två skolor har statlig tillsyn och en skola har statlig tillsyn och statsbidrag. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för ytterligare sju skolor. Dessa skolor är inte berättigade till studiestöd. En utbildningsanordnare har fått statlig tillsyn för 64 utbildningar. En av skolorna har tillsyn av Högskoleverket av samma skäl som nämnts ovan.

2.2 Eventuellt jämförbara utbildningar

De utbildningar, som de fristående kompletterande utbildningarna skulle kunna tänkas vara delvis jämförbara med, kan finnas inom följande utbildningsformer inom den offentliga sektorn: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den gymnasiala vuxenutbildningen, särsvux och påbyggnadsutbildningarna, den kvalificerade yrkesutbildningen, folkhögskolorna och studieförbunden samt högskolan. I utbildningarna vid de kompletterande skolorna behöver inte kärnämnen ingå som i gymnasieskolan och den gymnasiala vuxen-utbildningen.

2.2.1 Gymnasieskolan

I gymnasieskolan finns en stor variation av utbildningar. Dels finns de nationellt fastställda kursplanerna inom ramen för de sexton nationella programmen, dels finns specialutformade program samt ett stort antal lokala grenar och lokala kurser. Det finns också möjligheter att få en individuellt anpassad gymnasieutbildning med varierande innehåll.

Estetiska utbildningar och utbildningar inom medieområdet fanns tidigare inom ramen för den tvååriga estetiska linjen och som specialkurser. I dag finns utbildningar inom dessa områden på det treåriga estetiska programmet respektive medieprogrammet.

Gymnasieskolans hantverksprogram skall ge eleverna grundläggande yrkeskunskaper inom hantverksområdet. Genom specialisering i form av valbara kurser skall eleverna få den kompetens som motsvarar de grundläggande yrkeskraven inom ett hantverk.

Gymnasieskolan kan inom några av sina program erbjuda utbildning inom reklam. Även på lokala grenar finns ett utbud av kurser inom reklam, mode och design.

Grundläggande kunskaper i ekonomi och handel kan studerande få inom gymnasieskolans program och dess lokala kurser.

Inom gymnasieskolan finns numera många specialutformade program. Några av dessa är inriktade mot kost/hälsa/konsumentekonomi. Tre av de kompletterande skolorna med denna inriktning har också fristående gymnasieskolor med sådana program.

Inom de nationella programmen kan styrelsen för utbildningen fastställa lokala grenar. En lokal gren skall tillgodose ett lokalt eller regionalt utbildningsbehov som inte tillgodoses inom de nationella programmen. För sådana grenar gäller de bestämmelser som gäller inom programmet.

Lärlingsutbildning, som i dag är treårig, ryms nu inom det individuella programmet. Regeringen har i oktober 1997 fattat beslut om försöksverksamhet med en förändrad lärlingsutbildning.

Genom lokal profilering och tillvalsmöjligheter har gymnasieskolan stor flexibilitet att utveckla nya utbildningar som svarar mot nya samhällskrav. Denna möjlighet kan även användas för nya utbildningar som skapas i samverkan mellan flera EU-länder.

2.2.2 Gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning

Inom den kommunala vuxenutbildningen finns i dag förutom de gymnasiala utbildningarna ett stort antal nationellt eller lokalt fastställda

påbyggnadsutbildningar. Dessa utbildningar har samma mål som komvux i övrigt: att ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning. Påbyggnadsutbildningarna byggs på kunskaper motsvarande gymnasieutbildning. Bland dessa påbyggnadsutbildningar kan finnas utbildningar jämförbara med utbildningar vid kompletterande skolor.

Statens skolor för vuxna kompletterar den kommunala vuxenutbildningen genom att erbjuda vuxenutbildning i form av distansundervisning.

Vidare kan vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux) anordnas av kommun.

2.2.3 Kvalificerad yrkesutbildning

Kvalificerad yrkesutbildning (KY) är en försöksverksamhet inriktad på utveckling av moderna eftergymnasiala yrkesutbildningar. En tredjedel av utbildningen skall vara direkt lärande i arbete. Utbildningarna har i de flesta fall en omfattning på 80 poäng. Undervisningen är i allmänhet inte terminsbunden och studiestöd utgår på samma grunder som för högskolestuderande. För varje utbildning skall finnas en ledningsgrupp med företrädare för en högskola, den kommunala vuxenutbildningen och arbetslivet. Arbetslivets företrädare skall vara i majoritet i ledningsgruppen. De studerande skall också vara representerade. Utbildningsanordnaren kan vara såväl offentlig som privat.

Några kompletterande skolor har ansökt om att någon av deras utbildningar skall bli kvalificerad yrkesutbildning. Det gäller utbildningar som utbildningsanordnarna anser vara eftergymnasiala.

2.2.4 Utbildningar vid folkhögskolor

Kurser i Bild, Färg och Form och Estetiska kurser finns vid 52 folkhögskolor. Kurser i Konsthantverk, Slöjd, Textil, Trä och Keramik finns vid 42 skolor. Vid 22 av dessa skolor bedrivs också utbildningar ur den första gruppen.

Dansutbildning erbjuds vid sex folkhögskolor, teater- och dramautbildningar samt dramapedagogutbildning vid 29 skolor och musikutbildning vid 45 folkhögskolor. Vid ett antal skolor anordnas flera av dessa utbildningar samtidigt. Dessa utbildningars lokalisering framgår av bilaga 3.

Inom folkhögskolorna bedrivs också andra utbildningar som kan jämföras med fristående kompletterande utbildningar på olika nivåer.

2.2.5 Studieförbund

Studieförbunden bedriver olika utbildningar som till innehåll och omfattning kan anses motsvara utbildningar vid kompletterande skolor. Flera studieförbund är också huvudmän för kompletterande utbildningar.

2.3 Högskoleutbildningar

Många av de ovannämnda utbildningarna anses både av eleverna och anordnarna som högskoleförberedande. Delar av vissa utbildningar kan till sitt innehåll och sin nivå vara jämförbara med utbildningar inom högskolan.

Det finns ett stort antal konstnärliga utbildningar inom högskolan. Det finns en yrkesexamen med inriktning mot konst och design, nämligen Konstnärlig högskoleexamen i konst och design. Utbildningar som leder till denna examen finns vid Göteborgs universitet (Designprogrammet och Konsthantverksprogrammet) och vid Lunds universitet (Designutbildning) samt vid Kungliga Konsthögskolan (Stockholm), Konstfack (Stockholm) och Umeå universitet. När det gäller området dans/teater/musik finns det tre yrkesexamina, nämligen Konstnärlig högskoleexamen i dans (vid Danshögskolan), Konstnärlig högskoleexamen i musik (vid sex högskolor) och Konstnärlig högskoleexamen i scen och medier (vid fem högskolor). Det finns också åtskilliga konstnärliga utbildningar som leder till generella examina på olika nivåer, exempelvis utbildningarna i fri konst. Dessutom finns det ytterligare många utbildningar som har konstnärliga inslag, exempelvis bildlära- och musiklärautbildningarna.

Inom reklam/marknadskommunikation/mode finns det ett stort utbud i högskolan. Utbildningarna är spridda på många universitet och högskolor. Några exempel på utbildningar inom området är Reklam- och kommunikationslinjen vid Institutet för Högre Kommunikations- och reklamutbildning (IHR), Stockholms universitet och Modedesignutbildning vid Högskolan i Borås.

Området handel/ekonomi tangerar utbildningarna inom området reklam/marknadskommunikation/mode och det går inte att dra en bestämd gräns dem emellan. Traditionell ekonomutbildning finns vid många universitet och högskolor och är en av de största enskilda utbildningarna inom högskolan. Det är vanligt att man inom ramen för en ekonomutbildning kan specialisera sig åt olika håll: exempelvis Redovisning och finansiering, Nationalekonomi och internationell ekonomi och Marknadsföring

När det gäller området hantverk så finns vid Göteborgs universitet Konsthantverksprogrammet.

Det finns tekniska utbildningar av olika omfattning inom högskolan. Civilingenjörsutbildningen är den längsta och omfattar 4,5 år. Högskoleingenjörsutbildningarna omfattar 2–3 år och det finns också kortare tekniska utbildningar. Yrkesteknisk högskoleutbildning är en påbygg-nadsutbildning för yrkesutbildade med omfattande arbetslivserfarenhet

Inom området kost/hälsa/konsumentekonomi finns det bl.a. följande utbildningar: kostekonom, dietist och hushållslärare.

I högskolan finns inom området Hälso- och friskvård sjuksköterske-utbildning, utbildning med inriktning mot omsorgsverksamhet, sjukgym-nastutbildning, arbetsterapeututbildning m.fl. Vid högskolan i Gävle-Sandviken finns det Friskvårdspedagogiska programmet

3 Utbildningarnas nivå och plats i utbildningssystemet

3.1 Nuläge

Kompletterande skolor är enligt propositionen 1992/93:230, Valfrihet i skolan, fristående skolor som är över grundskolenivå men under högskolenivå. De skall ha utbildningar som utgör ett värdefullt komplement till gymnasieskolan.

Antagningskraven varierar när det gäller utbildningar vid kompletterande skolor som ställts under statlig tillsyn. Kraven kan variera från att den sökande skall ha en minimi ålder av 15 år och avslutad grundskola till att den sökande skall ha treårig gymnasieutbildning med tre till fem års yrkeserfarenhet. Dessa antagningskrav kan också gälla de kortare utbildningar som ställts under statlig tillsyn.

Ett antal utbildningsanordnare har hos Skolverket ansökt om att som kompletterande skola få ställas under statlig tillsyn. Skolverket har i sina yttranden uttalat att en del av dessa utbildningar kan anses ligga på en nivå motsvarande högskolans, varför utbildningarna inte kan anses som komplement till gymnasieskolan.

Under 1997 har regeringen fattat beslut om att tillsynen av dessa utbildningar skall utövas av Högskoleverket. Det gäller utbildningar som av regeringen i besluten angivits utgöra ett led i det allmännas utbildningsinsatser utan att vara ett komplement till gymnasieskolan. En del av dessa utbildningar utgör en påbyggnad på akademisk grundutbildning.

3.2 Antagningskrav

Antagningskraven till de olika utbildningarna ger bara i viss utsträckning besked om utbildningarnas nivåer. Många utbildningar har inte krav på gymnasiekompetens eller motsvarande samtidigt som det stora flertalet elever som tas in vid en kompletterande skola har en gymnasieutbildning eller till och med högskoleutbildning. Vid konstskolorna förekommer det att eleverna under ett antal år går från en skola till en annan med utbildning på samma nivå.

De kompletterande konstskolorna gör antagningar efter bedömning av arbetsprover. De har inga krav på gymnasieutbildning. Skolor med dans, teater och musik har varierande antagningskrav. Dansutbildningarna har minimiålder 16 år och antagningsprov. Skara skolscen kräver gymnasieutbildning för den kompletterande utbildningen. För musikutbildningar är det ingen åldersgräns. Antagning sker genom antagningsprover och intervjuer. Övriga estetiska utbildningar har också arbetsprover och intervjuer som antagningsinstrument.

Skolor inom området reklam, marknadskommunikation och mode kräver i flera fall treårig gymnasieutbildning. I några fall är kravet beklädnadsteknisk gymnasielinje eller motsvarande och sömnadsvana.

Till utbildningar vid kompletterande skolor med inriktning mot handel och ekonomi krävs i ett par fall allmän behörighet till högskolan. Några utbildningar har krav på treårig gymnasieutbildning eller lägst tvåårig gymnasielinje. En utbildning kräver inte gymnasieutbildning.

De kompletterande skolorna inom hantverksområdet gör antagning efter arbetsprover och några har krav på praktik. Två skolor med slöjdutbildningar kräver gymnasieutbildning eller motsvarande.

Två teknik- och industriutbildningar förutsätter treårig gymnasieutbildning. En utbildning har gymnasieutbildning som krav men erbjuder också en förberedande termin för den som inte har gymnasieutbildning. En skola ger den fakteoretiska delen av lärlingsutbildning med inriktning mot VVS-området. En kompletterande skola med bl.a. elektronik- och datorteknikutbildningar på distans har grundskola och kunskaper i svenska som antagningskrav.

De kompletterande skolorna med kost/hälsa/konsumentekonomi kräver i allmänhet gymnasieskola eller motsvarande kunskaper.

De utbildningar med inriktning mot hälso- och friskvård som ställts under statlig tillsyn har olika antagningskrav. En kräver allmän behörighet till högskola och en har inga specifika krav. Ytterligare en har en minimiålder på 18 år.

Antagningskraven till utbildningarna i gruppen övriga är mycket olika. Av bilaga 6 framgår namnen på de kompletterande skolorna samt antagningskraven.

I och med de nya tillträdesreglerna till högskolan fr.o.m. hösten 1997 ersattes begreppet allmän behörighet med grundläggande behörighet.

3.3 Högskoleutbildning

Det är vanligt att utbildningarna beskrivs i termer som på högskole-nivå, av högskolekaraktär, högskolemässiga eller på något annat sätt relateras till högskoleutbildning. Enligt högskolelagen skall utbildning inom

högskolan vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det skall finnas ett nära samband mellan forskning och utbildning.

Högskoleverket gör en prövning av högskolemässighet och examensrättigheter. Högskoleverket har beslutanderätt när det gäller examensrätt för statliga högskolor och yttrar sig till regeringen i fråga om examensrätt för enskilda utbildningsanordnare. Prövningarna syftar till att bedöma om utbildningarna håller tillräckligt hög kvalitet. Prövningarna görs av externa sakkunniga. När det gäller de enskilda utbildningsanordnarna kan två typer av prövningar ske: dels examensrätts-prövning, dels prövning av högskolemässighet. Prövning av högskolemässighet görs när ansökan inte gäller examensrätt utan rätt till studiemedel och/eller statsbidrag. Själva prövningsförfarandet är dock detsamma, nämligen en prövning av utbildningens kvalitet utifrån nedanstående kriterier:

- lärarkompetens, kompetensutveckling
- behörighet och antagning
- utbildningens organisation och omfattning
- ämnesdjup och ämnesbredd
- lokaler och utrustning
- bibliotek och litteraturförsörjning
- forskningsanknytning
- övergångsmöjligheter till forskarutbildning
- internationalisering
- utvärdering och kvalitetssäkring
- kritisk och kreativ miljö
- stabilitet i verksamheten.

3.4 Utbildningarnas nivå och plats i utbildningsväsendet

Utredarens uppfattning

Det är önskvärt att det finns flexibla möjligheter att skaffa sig utbildning. Den som vill skaffa sig en utbildning samt avnämarna, dvs. andra mottagande utbildningar och arbetsgivare, måste kunna bedöma utbildningens värde. Elever som satsar resurser måste veta att utbildningen har en kvalitet som leder till både personlig utveckling och möjlighet till arbete eller vidare studier. Det är därför viktigt att det ställs krav på de utbildningar som har statlig tillsyn med eller utan rätt till studiestöd och statsbidrag.

Det finns behov av att klarlägga vilken nivå och plats fristående utbildningar har i utbildningsväsendet. Detta är viktigt såväl för den som söker till en utbildning som för avnämarna både i nationella och internationella sammanhang.

I Skolverkets översyn av de kompletterande skolorna gjordes en struktur för indelning av nivåerna för estetiska utbildningar. Nivåerna för respektive skola har dock inte fastlagts.

De fristående utbildningarna inom olika områder är av varierande karaktär och spänner över flera utbildningsnivåer. Det måste därför ankomma på huvudmännen för utbildningarna att definiera om en utbildning är gymnasial eller eftergymnasial eller av högskolekaraktär på grundläggande eller högre nivå. Detta måste göras med utgångspunkt i den utbildning som erbjuds och beskrivas så att sådan information finns tillgänglig för sökande, avnämare, beslutsmyndighet och andra intressenter.

Om en myndighet skulle göra en formell fastställelse av en utbildnings nivå skulle detta kunna motverka den variation och flexibilitet som utmärker de fristående utbildningarna

Huvudmannen måste definiera och beskriva nivån för respektive utbildning och dess plats i utbildningssystemet.

4 Mervärdesskatt på utbildning

I detta kapitel beskrivs bakgrunden till och konsekvenserna av att riksdagen hösten 1996 beslutade om nya regler för mervärdesskatt inom utbildningsområdet. Reglerna är en anpassning till gällande EG-direktiv.

Förslag till kriterier för statlig tillsyn enligt grupp 1 har sin grund i propositionen Mervärdesskatt inom kultur, utbildnings- och idrottsområdet (prop. 1996/97:10), utskottens uttalanden och riksdagens beslut med anledning av propositionen. De fristående utbildningar som kommer att ställas under statlig tillsyn genom beslut enligt dessa kriterier har inte rätt till studiestöd eller statsbidrag men kan som en följd av beslutet undantas från skatteplikt.

4.1 Bakgrund

4.1.1 EG-regler

Samtliga medlemsländer inom EU har mervärdesskatt. Det sjätte mervärdesskattedirektivet² innehåller de gemensamma mervärdesskattereglerna. Bestämmelserna är till sin innebörd bindande anvisningar för hur medlemsländernas mervärdesskattelagstiftning skall vara utformad. Direktivet bygger på principen om generell skatteplikt, dvs. att yrkesmässig omsättning av varor och tjänster beskattas om inte ett särskilt undantag anges.

Vad gäller mervärdesskatt på omsättning av utbildningstjänster undantas genom artikel 13.A 1 i, utbildning och fostran av barn och ungdomar, skolundervisning, universitetsutbildning, yrkesutbildning och fortbildning. Utbildningen skall, för att kunna undantas från beskattning, tillhandahållas av ett offentligt subjekt (det allmänna) med denna undervisning som mål eller av andra organisationer definierade av medlemsstaten såsom organ med liknande syften

² Rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt; enhetlig beräkningsgrund (EGT nr L 145, 13.6.1977, s. 1).

En medlemsstat får vidare uppställa vissa villkor för att icke offentligtsubjekt skall få skattebefrielse. Sveriges medlemskap i EU har ställt krav på anpassning av den svenska mervärdesbeskattningen till EG:s mervärdesskatteregler.

4.1.2 Svenska mervärdesskatteregler fram till årsskiftet 1996/97

I den svenska mervärdesskattelagen undantogs omsättning av utbildningstjänster generellt från skatteplikt t.o.m. den 31 december 1996. Den utbildning som de kompletterande skolorna och andra jämförbara skolor tillhandahöll var till följd av denna generella reglering undantagen från mervärdesskatteplikt.

4.1.3 Regeringens proposition 1996/97:10

Enligt propositionen (1996/97:10) Mervärdesskatt inom kultur-, utbildnings- och idrottsområdet ansåg regeringen att enbart grundskole-, gymnasieskole- och högskoleutbildning, som anordnas av det allmänna eller en av det allmänna för utbildningen erkänd utbildningsanordnare, samt utbildning som berättigar eleven till studiestöd skulle undantas från skatteplikt.

För att undantag skulle kunna medges från skatteplikt för viss utbildning angavs i propositionen att utbildningen måste vara anordnad på ett sådant sätt att det klart framgår att den företas i det allmännas regi eller med det allmännas stöd.

Regeringen uttalade särskilt (s. 50) att de kompletterande skolorna tillhörde den kategori utbildningar som avsågs att undantas genom lagstiftningen. ”Motsvarande omsättning av utbildningstjänster som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer (fristående skolor) och som regleras i skollagen kommer också att bli skattebefriade. Den typ av fristående skolor som benämns kompletterande skolor regleras i förordningen (1993:884) om offentligt stöd till fristående skolor. Någon anledning att behandla fristående skolor och kompletterande skolor olika i mervärdesskattehänseende finns inte.... Skattefriheten är knuten till vilken typ av utbildning som anordnas. Undantaget från skatteplikt för utbildningsanordnarna gäller därför endast för den utbildning som de på detta sätt blivit av det allmänna godkända att anordna.”

4.1.4 Riksdagsbehandlingen

Under utskottsbehandlingen (bet. 1996/97:SkU6) framfördes att regeringsförslaget kunde medföra vissa icke önskvärda effekter, främst i fråga om yrkesutbildning hos vissa fristående skolor som inte var kompletterande skolor och där utbildningskostnaderna finansierades av eleverna själva. Det befarades att elevavgifterna skulle höjas kraftigt när mervärdesskatt infördes och att detta skulle kunna ha en negativ inverkan på elevens ekonomiska möjligheter att genomföra utbildningen.

Skatteutskottet biträdde därför ett förslag från utbildningsutskottet (bet. 1996/97:UbU4y) att den av regeringen aviserade utredningen om kompletterande skolor skulle få ett utvidgat uppdrag. Utredningen skulle även ta upp frågan om de fristående skolornas ställning som kompletterande skolor i ljuset av den nya mervärdesskattelagstiftningen samt vilka kriterier som borde tillmätas betydelse vid bedömningen av om en skola skall ges denna ställning.

Ändringarna i mervärdesskattelagen trädde i kraft den 1 januari 1997 (SFS 1996:1327).

4.2 Effekter av de ändrade mervärdesskattereglerna

Genom att beslutet att ställas under statlig tillsyn såsom kompletterande skola fr.o.m. den 1 januari 1997 får till följd att utbildningen undantas från mervärdesskatteplikt har beslutet blivit betydelsefullt för många utbildningar. De ekonomiska förutsättningarna för att bedriva viss typ av utbildning kan på ett annat sätt än hittills påverkas av om utbildningen erkänns såsom kompletterande skola eller inte eftersom mervärdesskatteundantaget medför att utbildningsanordnarna i regel kan ta ut en lägre avgift av eleven. Det torde ur konkurrenshänseende vara av särskilt stor betydelse om en utbildning ställs under statlig tillsyn såsom kompletterande skola medan en annan utbildning med liknande inriktning, omfattning och innehåll inte blir det.

För det fall en utländsk utbildningsanordnare skulle erkännas som kompletterande skola torde undantaget från skatteplikt även gälla för denna utbildning om utbildningen utförs i Sverige.

Behovet av att få ett positivt beslut gäller både utbildningar som i dag är ställda under statlig tillsyn och andra som tidigare saknat anledning att vilja bli ställda under statlig tillsyn. Huvudmän för kompletterande skolor som tidigare inte haft statlig tillsyn kan nu i vissa fall antas ansöka om statlig tillsyn i huvudsak för att deras utbildningar skall bli

befriade från mervärdesskatteplikt. Detta torde innebära att antalet ansökningar kommer att vara större jämfört med tidigare år.

4.3 Bakgrund till förslaget till kriterier

Riksdagen har uttalat (bet. 1996/97:SkU6 s. 21) att flera skolor borde kunna ställas under statlig tillsyn och på sådant sätt undantas från beskattning

Exakt vad som krävs i olika avseenden för att ett undantag från skatteplikt inte skall anses strida mot reglerna i det sjätte mervärdesskattedirektivet torde vara omöjligt att säga med säkerhet. Vissa ändringar bör dock kunna göras av kriterierna för statlig tillsyn utan att det därmed förknippade undantaget från mervärdesskatt kan anses strida mot EG-reglerna.

En ändring som kan göras, och som i praktiken redan har börjat tillämpas, är att beslut om statlig tillsyn inte som tidigare med automatik skall medföra att utbildningen berättigar eleven till studiestöd. En sådan förändring innebär att likvärdiga utbildningar kan ställas under statlig tillsyn oavsett vilka medel som finns avsatta för studiestöd till denna typ av utbildning. En utbildning bör således inte, såsom hittills varit fallet, kunna nekas statlig tillsyn enbart av den anledningen att det saknas medel för att bevilja dess elever studiestöd.

Vidare bör en viss minskning av det antal timmar utbildningarna måste omfatta för att ställas under statlig tillsyn kunna göras. I förslaget till kriterier för grupp 1 ingår att statlig tillsyn utan rätt till studiestöd och statsbidrag skall kunna ges utbildningar som omfattar minst 200 klocktimmar under högst tre år. Förutom att kravet på utbildningens omfattning minskas (tidigare 16 veckor effektiv undervisning, under minst 20 timmar per vecka) förlängs således även perioden under vilken timantalet skall uppnås. Från att tidigare ha varit en termin föreslås att timantalet skall uppfyllas på tre år. Detta medför att även utbildningar som uppgår till 200 timmar men som bedrivs i ett lägre tempo (deltidsutbildningar) kan ställas under statlig tillsyn. Genom förslaget att utbildningarna kan ställas under tillsyn utan att utbildningen berättigar eleverna till studiestöd samt att kravet på utbildningens omfattning och intensitet reduceras, kommer sannolikt flera utbildningar att ställas under statlig tillsyn.

Förutom nämnda förändringar är det olämpligt att på något avgörande sätt sänka kraven. Reella krav på utbildningsanordnaren avseende t.ex. huvudmannaskap, organisation och lärarkompetens och på utbildningen avseende t.ex. omfattning, inriktning och kvalitet måste således finnas i någon form.

Det viktigaste ur mervärdesskattesynpunkt torde egentligen inte vara exakt vilken nivå på kriterierna som väljs i olika avseenden. Oavsett var gränsen läggs kommer sannolikt vissa utbildningar inte att uppfylla givna krav varför utbildningsanordnaren kan komma att känna sig ofördelaktigt behandlad.

Det är därför viktigt att de rekvisit som skall gälla för besluten är så klara, rättvisa och förutsägbara att utbildningar som är likvärdiga i möjligaste mån behandlas på samma sätt. Detta är särskilt viktigt till följd av den konkurrensfördel ett beslut om statlig tillsyn kan utgöra mellan olika utbildningar. Rekvisitens klara utformning är även mycket viktig för att utbildningsanordnaren skall kunna anpassa sin organisation och utbildningens inriktning efter de krav som uppställs.

Ansökningsförfarandet bör vidare vara enklare för de utbildningar som i huvudsak söker om statlig tillsyn för att komma i åtnjutande av mervärdesskattebefrielsen. Det bör vara möjligt att handlägga dessa ansökningar mer skyndsamt än ansökningar som även avser statsbidrag eller att berättiga eleverna till studiestöd. Ansökningarna bör även kunna behandlas året runt.

Det är viktigt att i detta sammanhang poängtera att ett beslut om statlig tillsyn inte är ett beslut om undantag från mervärdesskatteplikt. Beslutet är enbart ett beslut inom utbildningsområdet och innebär att utbildningen ställs under statlig tillsyn och att huvudmannen vid genomförandet av denna utbildning är en av det allmänna erkända utbildningsanordnare.

Genom att utbildningen på detta sätt erkänns av det allmänna medför detta dock enligt nuvarande mervärdesskatteregler att utbildningen undantas från mervärdesskatt.

5 Fristående utbildningar med statlig tillsyn – ny definition

FÖRSLAG

Fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden

Förslag på områden i bokstavsordning (områdesgrupperingen skall göras av den beslutande myndigheten):

bildkonst
dans, teater, musik
design, mode
ekonomi, konsumentekonomi
hantverk
hälso- och friskvård, miljö
kommunikation och media
språk
teknik
övriga

Beteckningen på en utbildning kommer att bli t.ex.

Fristående bildkonstutbildning med statlig tillsyn

Definitionen avseende kompletterande skolor tillkom i samband med propositionen 1992/93:230, Valfrihet i skolan, och begreppet omfattar utbildningar som utgör ett komplement till gymnasiskolan.

Utvecklingen har varit sådan att utbildningarna vid de kompletterande skolorna inte kompletterar gymnasieutbildningar utan snarare är att betrakta som eftergymnasiala. Bl.a. har ju flera kompletterande skolor genomgången gymnasieutbildning eller motsvarande som inträdeskrav. En del utbildningar är högskoleförberedande och en del närmar sig högskolenivå.

De kompletterande skolorna genomför i dag utbildningar som kompletterar utbudet av utbildningar både på gymnasial nivå och eftergymnasial nivå. Vissa utbildningar har under 1997 av regeringen ställts under Högskoleverkets tillsyn då de inte är att anse som kompletterande skolor enligt gällande förordning. Utredaren föreslår att även dessa utbildningar skall kunna ställas under statlig tillsyn som fristående utbildningar inom

vissa områden. Begreppet kompletterande bör utgå eftersom det förknippas med utbildningar på gymnasienivå.

I dag finns vid en del kompletterande skolor också utbildningar som inte står under statlig tillsyn. Det är därför mera adekvat att använda ordet utbildning än skola samt att ange inom vilket område utbildningen ges. Det blir då lättare att identifiera de utbildningar hos en utbildningsanordnare som står under statlig tillsyn och får statligt stöd än vad fallet är i dag då begreppet är kompletterande skola.

Definitionen blir unik för varje utbildning beroende på vilken grupp, se kapitel 6, utbildningen kommer att tillhöra och inom vilket område utbildningen kommer att finnas. Gemensamt för utbildningarna är att samtliga skall stå under statlig tillsyn. Beteckningar på utbildningarna blir då exempelvis,

Fristående dansutbildning med statlig tillsyn (grupp 1)

Fristående mediautbildning med statlig tillsyn och som berättigar till studiestöd (grupp 2) och

Fristående hantverksutbildning med statlig tillsyn, statsbidrag och som berättigar till studiestöd (grupp 3).

En utbildningsanordnare kan således bedriva flera slags utbildningar, dels utbildningar utan statlig tillsyn, dels med statlig tillsyn enligt någon av grupperna 1–3. Det torde också kunna förekomma att någon utbildning hos samma utbildningsanordnare motsvarar utbildningar inom det offentliga utbildningsväsendet, t.ex. gymnasieutbildning eller utbildning på högskolenivå.

6 Kriterier för statligt stöd till fristående utbildningar inom olika områden

FÖRSLAG

En utbildning skall kunna erkännas som en fristående utbildning med statlig tillsyn inom ett visst område om den uppfyller kriterierna för en av tre föreslagna grupper

Grupp 1 Fristående utbildningar med statlig tillsyn

Grupp 2 Fristående utbildningar med statlig tillsyn och som berättigar till studiestöd

Grupp 3 Fristående utbildningar med statlig tillsyn, statsbidrag och som berättigar till studiestöd

Bland fristående utbildningar finns utbildningar av mycket skiftande karaktär. Utgångspunkten för ovanstående förslag har varit att finna ett system inom vilket alla dessa heterogena utbildningar kan hanteras så rättvist som möjligt. För att kunna göra en rättvis bedömning av om utbildningarna skall kunna ställas under statlig tillsyn behövs en reglering av de krav som utbildningarna skall uppfylla. En del av dessa krav är mätbara, t.ex. omfattningen av undervisningen, medan andra inte kan mätas lika lätt, t.ex. om den fristående utbildningen kan bedömas ha en ur regional synpunkt lämplig lokalisering. En reglering av kraven är också nödvändig för att handläggningen av ansökningar och beslutsfattandet skall kunna hanteras med rimlig administration.

Indelningen i grupper innebär inte i sig en kvalitetsbedömning av utbildningarna. Ett uppfyllande av kriterierna är en förutsättning för godtagbar kvalitet på utbildningarna oavsett grupp. Huvudmannens egen utvärdering av utbildningarna skall också vara en viktig del i kvalitets-säkringen.

Det finns dels kriterier som är gemensamma för alla tre grupperna, dels gemensamma kriterier för grupperna 2 och 3 samt särskilda kriterier för grupp 2 och grupp 3.

Kriterier för Grupp 1 Fristående utbildningar med statlig tillsyn

Organisation

Utbildningen skall

- ha enskild fysisk eller juridisk person som huvudman för utbildningen
- ha en identifierbar ansvarig person för ledning av utbildningen
- ha fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder som är relevanta i förhållande till utbildningens nivå och inriktning
- ha kompetenta lärare
- utfärda intyg/betyg/examensbevis som beskriver utbildningens mål och innehåll
- ha en omfattning om minst 200 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning under högst tre år
- ha tillgång till ändamålsenliga lokaler och adekvat utrustning
- ha skäliga elevavgifter.

Innehåll

Utbildningen skall

- följa övergripande mål för utbildning inom det offentliga utbildningsväsendet såsom att värna om demokratin, verka för jämställdhet och elevinflytande
- ha en plan som beskriver utbildningens mål och innehåll samt hur målen skall förverkligas.

Förklaringar

- enligt 1 kap. 3 § skollagen (1985:1100) kan det vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna finnas fristående skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer. Bestämmelser om fristående skolor förutsätter för sin tillämpning att den som driver verksamheten kan ta ansvar för denna inför det allmänna och inför den som anlitar skolan. För verksamheten måste det alltså finnas en ansvarig huvudman som har rättskapacitet, dvs. som enligt rättsordningen kan ha rättigheter och skyldigheter
- utbildningen skall ha identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen. Denna person skall utöva det pedagogiska och administrativa ledarskapet
- utbildningen skall ha fastställda inträdesvillkor. Om utbildningen är av eftergymnasial karaktär är det rimligt att inträdesvillkor är genomgången gymnasieutbildning eller motsvarande

- kompetenta lärare har goda yrkeskunskaper, pedagogisk förmåga, social kompetens, kunskap om samhällets mål för undervisning i frivilliga skolformer samt förmåga att utvärdera och kritiskt granska sin undervisning och skolans verksamhet
- intyg/betyg/examensbevis skall innehålla uppgifter om utbildningens längd, mål och innehåll samt omdöme om utförda prestationer. Vidare skall av examensbeviset framgå att utbildningen är erkänd av det allmänna genom beslut av statlig myndighet, som namnges
- elevavgifter som tas ut skall vara skäligen med hänsyn till de kostnader som skolan har. Skolverket gör en bedömning av om elevavgiften kan anses som skäligen med hänsyn till om kostnaderna för utbildningen är rimliga
- omfattningen av lärar/handledarledd undervisning är den tid som eleverna skall garanteras tillgång till undervisning av lärare/handledare. Lärares/handledares direkta närvaro kan vara beroende av ämnets art och innehåll. Utbildningens form kan variera från en direkt skolförlagd utbildning till distansutbildning. För att garantera elevernas rätt till lärar/handledarledd undervisning ställs större krav på dokumentation, planering och redovisning av utbildningens mål, innehåll och nivå vid ansökan ju mindre skolförlagd utbildningen är. Omfattningen avser den tid som planeras för utbildningen i sin helhet och är inte elevens individuella tid
- en omfattning om minst 200 timmar lärar/handledarledd undervisning under högst tre år innebär, jämfört med tidigare, att kortare utbildningar, som t.ex. bedrivs som deltidsutbildningar vid sidan av ordinarie yrkesverksamhet, kan ställas under statlig tillsyn. Utbildningarna skall dock bedrivas med kontinuitet under den tid som angetts i samband med beslutet om statlig tillsyn.

Kriterier för Grupp 2 Fristående utbildningar med statlig tillsyn och som berättigar till studiestöd

Gemensamma kriterier för grupperna 2 och 3

Organisation

Utbildningen skall

- ha enskild fysisk eller juridisk person som huvudman för utbildningen
- ha en styrelse/ledningsgrupp
- ha en identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen
- ha fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder
- ha kompetenta lärare
- ha en av styrelsen/ledningsgruppen fastställd plan för kompetensutveckling, uppföljning och utvärdering
- utfärda intyg/betyg/examensbevis som beskriver utbildningens mål och innehåll
- ha tillgång till ändamålsenliga lokaler och adekvat utrustning
- ha skäliga elevavgifter

Speciellt för grupp 2

- ha en omfattning om minst 320 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning under minst en termin.

Innehåll

Utbildningen skall

- följa övergripande mål för utbildning inom det offentliga utbildningsväsendet såsom att värna om demokratin, verka för jämställdhet och elevinflytande
- ha en plan som beskriver utbildningens mål och innehåll samt hur målen skall förverkligas
- ha kursplaner
- ha en given utbildningsnivå.

Utvärdering

Huvudmannen skall regelbundet utvärdera de erkända utbildningarna.

Förklaringar

- enligt 1 kap. 3 § skollagen (1985:1100) kan det vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna finnas fristående skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer. Bestäm-

melse om fristående skolor förutsätter för sin tillämpning att den som driver verksamheten kan ta ansvar för denna inför det allmänna och inför den som anlitar skolan. För verksamheten måste det alltså finnas en ansvarig huvudman som har rättskapacitet, dvs. som enligt rättsordningen kan ha rättigheter och skyldigheter

- för utbildningen skall det finnas en styrelse/ledningsgrupp som har det övergripande ansvaret
- utbildningen skall ha identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen. Denna person skall utöva det pedagogiska och administrativa ledarskapet
- utbildningen skall ha fastställda inträdesvillkor. Om utbildningen är av eftergymnasial karaktär är det rimligt att inträdesvillkor är genomgången gymnasieutbildning
- kompetenta lärare har goda yrkeskunskaper, pedagogisk förmåga, social kompetens, kunskap om samhällets mål för undervisning i frivilliga skolformer samt förmåga att utvärdera och kritiskt granska sin undervisning och skolans verksamhet
- en av styrelsen/ledningsgruppen fastställd plan för kompetensutveckling, uppföljning och utvärdering är en viktig del i säkerställandet av utbildningens kvalitet
- intyg/betyg/examensbevis skall innehålla uppgifter om utbildningens längd, mål och innehåll samt omdöme om utförda prestationer. Vidare skall av examensbeviset framgå att utbildningen är erkänd av det allmänna genom beslut av statlig myndighet, som namnges
- elevavgifter som tas ut skall vara skäligen med hänsyn till de kostnader som skolan har. Skolverket gör en bedömning av om elevavgiften kan anses som skäligen med hänsyn till om kostnaderna för utbildningen är rimliga
- omfattningen av lärar/handledarledd undervisning är den tid som eleverna skall garanteras tillgång till undervisning av lärare/handledare. Lärares/handledares direkta närvaro kan vara beroende av ämnets art och innehåll. Utbildningens form kan variera från en direkt skolförlagd utbildning till distansutbildning. För att garantera elevernas rätt till lärar/handledarledd undervisning ställs större krav på dokumentation, planering och redovisning av utbildningens mål, innehåll och nivå vid ansökan ju mindre skolförlagd utbildningen är. Omfattningen avser den tid som planeras för utbildningen i sin helhet och är inte elevens individuella tid

- en omfattning om minst 320 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning motsvarar nuvarande krav på att ställas under statlig tillsyn, 16 veckors effektiv undervisning under minst 20 timmar per vecka under minst en termin
- kursplaner godkänns av Skolverket
- given utbildningsnivå innebär att huvudmannen har definierat och beskrivit om utbildningen är på gymnasial nivå eller eftergymnasial nivå.

Ytterligare kriterier för grupp 2

För grupp 2 skall gälla att utbildningen skall vara **värdefull ur nationell synpunkt** och uppfylla det särskilda kriteriet för grupp 2 och de för grupperna 2–3 gemensamma kriterierna.

Värdefull ur nationell synpunkt

En utbildning kan anses som **värdefull** ur nationell synpunkt om den

- ökar tillgången på värdefull yrkesskicklighet inom ett yrke, som det finns ett nationellt behov av men som det inte finns tillräcklig utbildning för
- är föremål för ett stort sökandeintresse
- kan påvisa att den leder till arbete, utvecklar erforderlig kompetens i befintligt arbete eller förbereder för högskolestudier eller andra typer av eftergymnasiala studier
- har etablerade kontakter med det omgivande samhället
- har en ur samhällssynpunkt lämplig regional lokalisering
- eftersträvar en jämn könsfördelning.

För att anses som värdefull bör flertalet av dessa förutsättningar vara uppfyllda.

Kriterier för

Grupp 3   Fristående utbildningar med statlig tillsyn, statsbidrag och som berättigar till studiestöd

Gemensamma kriterier för grupperna 2 och 3

Organisation

Utbildningen skall

- ha enskild fysisk eller juridisk person som huvudman för utbildningen
- ha en styrelse/ledningsgrupp

- ha en identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen
- ha fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder
- ha kompetenta lärare
- ha en av styrelsen/ledningsgruppen fastställd plan för kompetensutveckling, uppföljning och utvärdering
- utfärda intyg/betyg/examensbevis som beskriver utbildningens innehåll
- ha tillgång till ändamålsenliga lokaler och adekvat utrustning
- ha skäliga elevavgifter

Speciellt för grupp 3

- ha en omfattning om minst 800 klocktimmar lärar/handledarledd undervisning per läsår. Utbildningen skall omfatta minst ett läsår

Innehåll

Utbildningen skall

- följa övergripande mål för utbildning inom det offentliga utbildningsväsendet såsom att värna om demokratin, verka för jämställdhet och elevinflytande
- ha en plan som beskriver utbildningens mål och innehåll samt hur målen skall förverkligas
- ha kursplaner
- ha en given utbildningsnivå.

Utvärdering

Huvudmannen skall regelbundet utvärdera de erkända utbildningarna.

Förklaringar

- enligt 1 kap. 3 § skollagen (1985:1100) kan det vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna finnas fristående skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer. Bestämmelser om fristående skolor förutsätter för sin tillämpning att den som driver verksamheten kan ta ansvar för denna inför det allmänna och inför den som anlitar skolan. För verksamheten måste det alltså finnas en ansvarig huvudman som har rättskapacitet, dvs. som enligt rättsordningen kan ha rättigheter och skyldigheter
- för utbildningen skall det finnas en styrelse/ledningsgrupp som har det övergripande ansvaret

- utbildningen skall ha identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen. Denna person skall utöva det pedagogiska och administrativa ledarskapet
- utbildningen skall ha fastställda inträdesvillkor. Om utbildningen är av eftergymnasial karaktär är det rimligt att inträdesvillkor är genomgången gymnasieutbildning
- kompetenta lärare har goda yrkeskunskaper, pedagogisk förmåga, social kompetens, kunskap om samhällets mål för undervisning i frivilliga skolformer samt förmåga att utvärdera och kritiskt granska sin undervisning och skolans verksamhet
- en av styrelsen/ledningsgruppen fastställd plan för kompetensutveckling, uppföljning och utvärdering är en viktig del i säkerställandet av utbildningens kvalitet
- intyg/betyg/examensbevis skall innehålla uppgifter om utbildningens längd, mål och innehåll samt omdöme om utförda prestationer. Vidare skall av examensbeviset framgå att utbildningen är erkänd av det allmänna genom beslut av statlig myndighet, som namnges
- elevavgifter som tas ut skall vara skäligen med hänsyn till de kostnader som skolan har. Skolverket gör en bedömning av om elevavgiften kan anses som skäligen med hänsyn till om kostnaderna för utbildningen är rimliga
- omfattningen av lärar/handledarledd undervisning är den tid som eleverna skall garanteras tillgång till undervisning av lärare/handledare. Lärares/handledares direkta närvaro kan vara beroende av ämnets art och innehåll. Utbildningens form kan variera från en direkt skolförlagd utbildning till distansutbildning. För att garantera elevernas rätt till lärar/handledarledd undervisning ställs större krav på dokumentation, planering och redovisning av utbildningens mål, innehåll och nivå vid ansökan ju mindre skolförlagd utbildningen är. Omfattningen avser den tid som planeras för utbildningen i sin helhet och är inte elevens individuella tid
- en omfattning om minst 800 timmar lärar/handledarledd undervisning per läsår under minst ett läsår kan jämföras med riktvärdena för utbildningens omfattning för gymnasieskolans program med en icke reglerad fördelning per år. För att komma ifråga för statsbidrag bör kraven vara hårdare än för statlig tillsyn och rätt för eleverna att få studiestöd

- kursplaner godkänns av Skolverket
- given utbildningsnivå innebär att huvudmannen har definierat och beskrivit om utbildningen är på gymnasial nivå eller eftergymnasial nivå.

Ytterligare kriterier för grupp 3

För grupp 3 skall gälla att utbildningen skall vara **särskilt värdefull ur nationell synpunkt** och uppfylla det särskilda kriteriet för grupp 3 och de för grupperna 2–3 gemensamma kriterierna.

Särskilt värdefull ur nationell synpunkt

En utbildning kan anses som **särskilt värdefull ur nationell synpunkt** om den förutom att vara **värdefull** ur nationell synpunkt har en **tydlig särprägel och är unik**.

Värdefull är utbildningen om den

- ökar tillgången på värdefull yrkesskicklighet inom ett yrke, som det finns ett nationellt behov av men som det inte finns tillräcklig utbildning för
- är föremål för ett stort sökandeintresse
- kan påvisa att den leder till arbete, utvecklar erforderlig kompetens i befintligt arbete eller förbereder för högskolestudier eller andra typer av eftergymnasiala studier
- har etablerade kontakter med det omgivande samhället
- har en ur samhällssynpunkt lämplig regional lokalisering
- eftersträvar en jämn könsfördelning.

En utbildning har **tydlig särprägel och är unik** om den

- ger en särskilt kvalificerad kompetens inom ett yrkesområde
- finns inom smala yrkesområden eller leder fram till udda yrken
- bidrar till att bevara traditionell yrkeskunskap som annars skulle gå förlorad
- bidrar till att bevara för vårt kulturarv viktig kunskap
- bidrar till att utveckla ny kunskap inom ett framtidsområde.

Vad som kan anses vara unikt kan förändras till följd av att samhället ständigt förändras.

För att en utbildning skall anses som särskilt värdefull bör flertalet av dessa förutsättningar vara uppfyllda.

GRUPPERNA 1–3

För samtliga utbildningar som ställts under statlig tillsyn gäller följande:
Skolverket ansvarar för att tillsyn sker.

Vid förändring av huvudmannskapet skall detta anmälas till Skolverket i förväg.

Huvudmannen skall på uppmaning delta i regelbunden uppföljning och utvärdering.

GRUPPERNA 2–3

Statsbidrag och studiestöd skall knytas till den utbildning för vilken Skolverket fattat beslut om statlig tillsyn och avse ett bestämt antal elever på utbildningen. Antalet elever uttrycks i ett antal årselevplatser. Utbildningen får inte utökas utan särskilt tillstånd.

7 Analys av kompletterande skolor mot föreslagna tre grupperingar

I detta kapitel görs en genomgång av de kompletterande skolorna mot de i kapitel 6 föreslagna kriterierna. Genomgången bygger på regeringens beslut om statlig tillsyn samt de yttranden som Skolverket gjort som en följd av att myndigheten handlägger ansökningar och godkänner kursplaner. Vidare underlag utgörs av Skolverkets tillsynsbeslut och skolornas egna uppgifter med anledning av utredningens enkät och direkta kontakter med skolorna.

Det har dock inte varit möjligt att göra en analys av konsekvenserna för varje skola med utgångspunkt i de föreslagna kriterierna med hänsyn till den tid som utredningen haft till sitt förfogande. Det är därför viktigt att det görs en förnyad prövning av alla beslut om statlig tillsyn av kompletterande skolor vid ett och samma tillfälle i samband med att en ny förordning träder i kraft. För närvarande sträcker sig de tidsbegränsade beslut som regeringen fattat om statlig tillsyn längst t.o.m. 30 juni 1999.

7.1 Gemensamma kriterier för alla tre grupperna

7.1.1 Organisation

Kravet att det skall finnas **en identifierbar ansvarig person för ledningen av utbildningen** uppfylls i stor utsträckning men det finns skolor vid vilka eleverna inte vet vem som har den pedagogiska ledningen av verksamheten

Kriteriet **att ha fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder som är relevanta i förhållande till utbildningens nivå och inriktning** behöver ett flertal skolor se över, med hänsyn till att det är viktigt att klart definiera på vilken nivå i utbildningssystemet en utbildning finns. Det är endast utbildningsanordnarna själva som kan och måste göra denna avgränsning.

Vid de kompletterande skolorna **saknar lärarna** i stor utsträckning pedagogisk utbildning.

När det gäller **kravet på visst antal klocktimmar lärar/handledarledd undervisning under viss tid** kan en jämförelse med dagens krav inte göras fullt ut eftersom definitionerna i dag är följande: för att få stå under statlig tillsyn krävs det att utbildningen omfattar minst en termins (16 veckors) effektiv undervisning och för att dessutom få statsbidrag krävs att undervisningen omfattar minst ett läsårs (32 veckors) heltidsstudier. Enligt propositionen Valfrihet i skolan innebär heltidsstudier 30 timmar per vecka. Det är inte klart uttalat om timmar skall tolkas som klocktimmar eller som lektionstimmar om 40 minuter.

Eftersom timmar i dag enligt övriga skolförordningar betyder klocktimmar måste detta också gälla fristående utbildningar. Att göra en tillförlitlig analys av vilka av de nuvarande utbildningarna som uppfyller kraven på omfattning i tid är dock svårt, då tillgänglig dokumentation, regeringsbeslut, Skolverkets yttranden och tillsynsbeslut ofta inte ger besked om undervisningstiden uttrycks i klocktimmar eller lektionstimmar.

7.1.2 Innehåll

När det gäller kriteriekraven för innehåll i utbildning finns det inte underlag för att göra en analys skola för skola. Det som i största utsträckning saknas är en **plan för utbildningen som beskriver utbildningens mål och innehåll samt hur målen skall förverkligas**

7.2 Gemensamma kriterier för grupperna 2–3

7.2.1 Organisation

I dag saknas ofta **en av styrelsen och ledningsgruppen fastställd plan för kompetensutveckling, uppföljning och utvärdering**. Detta innebär att så gott som alla kompletterande skolor nu inte uppfyller kriterierna för att bli ställda under statlig tillsyn. Detta kriteriekrav är dock av den arten att det snabbt kan komma att uppfyllas.

7.2.2 Innehåll

Utbildningens nivåmåste i större utsträckning än vad som görs i dag definieras och beskrivas.

7.2.3 Utvärdering

Utvärderingen av utbildningarna inom de kompletterande skolorna är bristfällig.

Övriga kriterier får dock skolorna i dag i huvudsak anses uppfylla.

7.3 Ytterligare kriterier för grupperna 2–3

Många av de kompletterande skolor som i dag har statligt stöd har haft detta under längre tid. En förnyad prövning av gällande beslut i samband med att nya regler införs ger besked om dessa skolor även i fortsättningen kommer att uppfylla kraven för studiestöd och statsbidrag.

7.4 Utbildningar som inte uppfyller krav för grupp 1

Av de skolor som 1997 ställts under statlig tillsyn utan rätt till studiestöd är det endast ett fåtal skolor med ett mindre antal utbildningar som inte klarar kravet på minst 200 klocktimmar undervisning under högst tre år. En skola har dock 64 utbildningar med statlig tillsyn, varav 37 uppfyller kraven enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor och 27 gör det inte. Av dessa 27 fyller ett tiotal inte kravet på 200 klocktimmar enligt ovan.

Många utbildningar som ställdes under statlig tillsyn utan rätt till studiestöd uppfyller de nu gällande kraven enligt förordningen om fristående skolor.

8 Kompetenta lärare

8.1 Vad menas med en kompetent lärare?

För skolor vars utbildningar kompletterar det offentliga skolväsendet finns inte någon bestämmelse om vilka krav på utbildning som kan ställas på lärare vid dessa skolor. I propositionen 1992:230, Valfrihet i skolan, sägs dock att skolans utbildning skall vara av god kvalitet och att detta bl.a. innebär att undervisningen skall ges av kompetenta lärare.

Kommunerna och landstingen är enligt 2 kap. 3 § skollagen skyldiga att för undervisningen använda lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva. Undantag får bara göras om personer med en sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna.

Enligt 2 kap. 4 § skollagen är kravet för att utan tidsbegränsning få anställas som lärare i det offentliga skolväsendet att den sökande antingen har genomgått svensk lärarutbildning med huvudsaklig inriktning mot den undervisning som anställningen avser eller därmed jämställd lärarutbildning i ett annat nordiskt land eller ett annat land som tillhör Europeiska frihandelssammanslutningen eller Europeiska unionen, eller har genomgått annan högskoleutbildning som Högskoleverket förklarat i huvudsak motsvara ifrågakavande lärarutbildning. Om ingen av de sökande motsvarar dessa krav, kan kommunen anställa en sökande om denne anses ha motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och det dessutom finns skäl att anta att sökanden är lämpad för att sköta undervisningen i fråga.

Det finns i lagen eller förordningen inte något krav på att lärare vid de kompletterande skolorna skall ha genomgått lärarutbildning men enligt ovan nämnda proposition skall undervisningen genomföras av kompetenta lärare. En utgångspunkt för diskussionen om vad som skall krävas av en kompetent lärare vid en kompletterande utbildning bör vara en jämförelse med vad som gäller för lärare i offentlig skolväsende.

Kompetensutredningen besvarar i sitt betänkande (SOU 1991:56) frågan Vad är kompetens? på följande sätt: "Kompetens har blivit ett vanligt ord vars innebörd förändrats något. Förr användes det ofta i betydelsen formell behörighet. Innebörden är då närmast tillräckliga kunskaper för en viss befattning."

Vidare sägs i kompetensutredningen: ”Ordet kompetent hänför sig nu mer till förmågan att klara de olika krav som ställs i en viss situation i en viss verksamhet. I dagligt tal syftar det på mer än formell behörighet och innefattar många olika kvaliteter.”

Enligt SOU 1994:101, Höj Ribban! Lärarkompetens för yrkesutbildning, s. 25, är en lärares speciella kompetens förmågan att få eleverna att lära. En lärare måste kunna motivera eleverna att söka kunskap för att nå bestämda mål. Läraren måste också kunna organisera undervisningen och utvärdera uppnådda resultat.

I betänkandet sägs att lärarkompetens kan bestå av följande delar:

- Kunskaper om samhällets mål för undervisning i gymnasieskola och vuxenundervisning
- Kunskaper i pedagogik, psykologi och specialpedagogik relaterade till skolans verksamhet och mål samt till lärarens uppgifter
- Ämnesteoretiska kunskaper och kunskaper i gymnasieskolans kärnämnen
- Kunskaper och färdigheter att didaktiskt tillämpa ämnets teori och praktik i undervisningen
- Förmåga att utvärdera och kritiskt granska verksamheten
- Social kompetens och god självkänedom
- Etiskt förhållningssätt och förmåga att belysa miljöfrågor, internationella och interkulturella frågor
- Förmåga att delta i skolans förändringsarbete.

Enligt Skolverkets översyn av estetiska fristående skolor (Rapport 1994) utgör lärarnas kompetens en grundpelare eftersom skickliga pedagoger är en förutsättning för att utbildningens mål skall nås. Lärarna vid de kompletterande skolorna arbetar ofta del- eller halvtid. Ett genomgående krav från skolledningarna vid de fristående kompletterande skolorna är att lärarna är yrkesverksamma inom den konstart, som de undervisar inom, men det ställs sällan krav på pedagogisk utbildning. De flesta lärare vid dessa skolor har ingen pedagogisk utbildning. Lärarnas formella kunskapsgrund består ofta av erfarenheter från egen yrkesutövning och högskoleutbildning inom det estetiska området. Pedagogiskt utbildade lärare förekommer sällan och en organiserad fortbildning är sällsynt.

Vid den enkät som gjordes i samband med Skolverkets översyn av fristående kompletterande skolor, etapp 2, (1995) sade företrädare för skolorna att det viktigaste kriteriet för kvalitet är välutbildade lärare och föreläsare. Många av utbildningarna saknar fast anställda lärare och föreläsare och utnyttjar yrkesföreträdare, som är verksamma inom de yrken, som de undervisar i. Detta innebär att lärare ofta byts ut och att

omsättningen på lärare är hög. Lärarna bör enligt utbildningsanordnarna ha väldokumenterade yrkeskunskaper och de bör leda utvecklingen inom sitt ämnesområde. Andra kvalitetsfaktorer, som skolorna värdesätter, är att lärarna har pedagogisk förmåga, dvs. att de kan organisera och strukturera undervisningen, att de är kreativa och till eleverna kan förmedla lust och inspiration att vilja lära sig. Den sociala kompetensen, intresse för eleverna samt positiva värderingar och attityder är andra värdefulla faktorer för skolorna.

Skolverket konstaterar under rubriken Lärarkompetens i samma rapport att den avgörande meriteringsgrunden för lärare inom många utbildningar är yrkesskicklighet. Pedagogisk kompetens är en merit men krav på utbildning skulle enligt skolorna på ett olyckligt sätt begränsa lärarerekryteringen. De flesta lärarna saknar pedagogisk utbildning och får i allmänhet inte heller fortbildning inom detta område. För att säkerställa kvaliteten på undervisning på alla nivåer inom det offentliga skolväsendet krävs att lärarna har en pedagogisk kompetens. Det är Skolverkets uppfattning att även de fristående kompletterande skolorna i större utsträckning skall eftersträva att ge sina lärare möjlighet att komplettera sin yrkesskicklighet med en pedagogisk utbildning.

Utredarens uppfattning

Jag instämmer i utbildningsanordnarnas uppfattning om betydelsen av att kompetenta lärare skall ha såväl goda yrkeskunskaper som pedagogisk förmåga. Huvudmännena för de fristående utbildningarna med statlig tillsyn bör i större utsträckning ge lärarna möjlighet att komplettera sin yrkesskicklighet med pedagogisk utbildning. Lärare vid dessa utbildningar skall ha kunskaper om samhällets mål för undervisning i de frivilliga skolformerna. Personalens förmåga att utvärdera och kritiskt granska undervisningen är viktig för utbildningens kvalitet liksom det inflytande som eleverna skall ha genom att delta i utvärderingen.

9 Kvalitet

9.1 Kvalitetens betydelse

I Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet (skr.1996/97:112) tas i första hand upp frågor som har stor betydelse för utvecklingen av utbildningens kvalitet inom det offentliga skolväsendet. Eftersom denna utredning behandlar fristående utbildningar som ställs under statlig tillsyn är det rimligt att ett resonemang om vad som kan utmärka kvalitet på dessa utbildningar också utgår från utvecklingsplanen.

I utvecklingsplanen sägs att bedömning av kvalitet förutsätter kontroll av resultaten. Det som måste stå i fokus vid kvalitetsbedömningar är att eleverna når de mål som formulerats i läroplaner och kursplaner. Kvalitetssäkring handlar både om att sätta upp mål, att följa upp och värdera vad som åstadkommit och att sätta upp nya mål. Vidare är kvalitetssäkringen både ett tecken på och en förutsättning för elevinflytande.

Regeringen framhåller i utvecklingsplanen att det bör finnas en skyldighet för skolhuvudmännen och för varje skola att regelbundet upprätta kvalitetsredovisningar. Syftet med dessa redovisningar skall främst vara att tillgodose behoven i det lokala arbetet med kvalitetstveckling.

I budgetpropositionen 1997/98:1 sägs också att elevens rättighet till en utbildning av god kvalitet är central och måste kunna få stöd i en aktiv tillsyn.

Enligt propositionen 1997/98:6, Förskoleklass och andra skollagsfrågor, bör Skolverket få i uppdrag att effektivisera sitt samarbete med myndigheterna inom Arbetarskyddsverket (AV) i frågor som rör skolans arbetsmiljö. Enligt arbetsmiljölagen (AML) har arbetsgivaren ansvar för att verksamheten drivs på ett sådant sätt att en tillfredsställande arbetsmiljö säkerställs. Ansvaret för att arbetsmiljöaspekterna beaktas ligger på den som ansvarar för skolverksamheten.

9.2 Lärarnas kompetens

Lärarnas kompetens är en viktig del i utbildningens kvalitet. Huvudmannen har ansvar för att lärarna får del av kompetensutveckling som ett led i utvecklingen av utbildningen

9.3 Elevinfosflytande

Ett övergripande mål för utbildning inom det offentliga skolväsendet är att de som arbetar i skolan skall verka för demokratiska arbetsformer. Detta innebär bl.a. att eleverna skall kunna påverka, vara delaktiga och ta ansvar. Vid en fristående utbildning skall eleverna ha inflytande vid planering och utvärdering. Detta är viktigt för utbildningens kvalitet.

9.4 Arbetsmiljö

Rapporten Konstutbildning – Arbetsmiljö utkom 1993 som resultat av ett samarbetsprojekt mellan Arbetslivsfonden och Konsthögskolan. I den framhålls att arbetsmiljön inom konstutbildningen behöver förbättras. Kvalitén i undervisningen skulle bli högre om lärarna genom utbildning fick bättre kunskaper om utbildningens mål och vad som krävs för en bra arbetsmiljö.

Såväl Skolverket som myndigheterna inom AV utövar tillsyn över skolans arbetsmiljö. De psykiska och sociala aspekterna i arbetsmiljön är ett prioriterat område enligt AV:s verksamhetsprogram för åren 1997–2000.

9.5 Sökandeintresset

Efterfrågan på en utbildning, sökandeintresset, är ett mått på utbildningens kvalitet. Elever söker sig till utbildningar som ger personlig utveckling och kunskaper för fortsatta studier och yrkesutövning.

9.6 Kvalitetssäkring

I betänkandet SOU 1997:21, Växa i lärande, beskrivs kvalitetssystem och kvalitet. Med kvalitetssystem avses processer, resurser, organisatorisk struktur och rutiner som är nödvändiga för ledning och styrning av

verksamheten med avseende på kvalitet. Med begreppet kvalitet avses egenskaper i verksamheten och dess resultat vad avser förmågan att uppfylla mål. Kvalitetssystemet skall omfatta tillsyn, uppföljning och utvärdering.

Den tillsyn och uppföljning som Skolverket utövar, vid behov i samverkan med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet och huvudmannens egen utvärdering, är delar i en kvalitetssäkring av en fristående utbildning med statlig tillsyn. Elevernas utvärdering utgör en annan viktig del i kvalitetssäkringen.

Tillsyn avser kontroll av att gällande mål, lagar, förordningar och föreskrifter följs.

Uppföljning avser en verksamhet genom vilken dels fattade beslut om verksamheten kontrolleras, dels att verksamheten beskrivs vad avser främst omfattning, kostnader och resultat. Uppföljning kan ske genom statistikinsamling och genom t.ex. indikatorer.

Utvärdering avser en värdering av resultat eller processer mot mål och uppställda kriterier.

Det stöd som fristående utbildningar har från regionala och lokala företrädare samt olika typer av organisationer innebär också en kvalitetssäkring.

Utredarens uppfattning

Höga krav på kvalitet måste ställas på fristående utbildningar med statlig tillsyn. För att bli en fristående utbildning med statlig tillsyn krävs att huvudmannen för utbildningen uppfyller kriterierna enligt någon av de föreslagna grupperna. Ett uppfyllande av flertalet av kriterierna är en förutsättning för godtagbar kvalitet på utbildningarna.
--

10 Statens ansvar för kompletterande skolor

10.1 Statens ansvar

Staten har påtagit sig ett ansvar för fristående utbildningar som kompletterar det offentliga skolväsendet.

I proposition 1992/93:230, Valfrihet i skolan, framhålls att rätten att starta och driva en fristående skola är en del av den allmänna näringsfriheten i Sverige. Vidare sägs att det offentliga skolväsendet i princip skall tillhandahålla all utbildning som är nödvändig sett både från individens och samhällets utgångspunkt. Staten har dock valt att stödja utbildningar vid fristående kompletterande skolor, eftersom dessa utbildningar har bedömts vara värdefulla ur nationell synpunkt och även vara samhällsnyttiga. Det kan gälla utbildningar som kan öka tillgången på värdefull kompetens inom ett yrkesområde, där denna kompetens saknas. Det kan också avse annat område, inom vilket staten bedömer att det finns behov av viss utbildning och sådan utbildning som inte finns i det offentliga skolväsendet.

Staten utövar sitt ansvar för kompletterande skolor genom att regeringen fattar beslut om statlig tillsyn av de utbildningar som anses som nationellt värdefulla. Vidare kan utbildningarna beroende på om de anses som särskilt värdefulla eller värdefulla ur nationell synpunkt erhålla statsbidrag och studiestöd.

Genom Sveriges medlemskap i EU har staten ansvar för att utbildningar i Sverige godtas i medlemsländerna. Detta innebär att en utbildning måste vara erkänd av det allmänna i hemlandet. EG-rätten berör frågor om bosättning, möjligheten till yrkesutövning och rätt till studiestöd i ett medlemsland.

Staten har också ansvar för att utbildningar bidrar till jämställdhet.

För så gott som alla utbildningar vid kompletterande skolor har Skolverket tillsynsansvar. Regeringen har dock under juni 1997 fattat beslut om att Högskoleverket skall ha tillsynen för vissa utbildningar som kan anses ligga på högskolenivå utan att uppfylla kraven för att vara högskoleutbildningar

Utbildningar som bedömts som särskilt värdefulla ur nationell synpunkt har hittills kunnat få statsbidrag. Att ha statlig tillsyn har inneburit

att eleverna på sådana utbildningar haft rätt till studiestöd, i allmänhet studiemedel. Sedan december 1996 har regeringen fattat beslut om statlig tillsyn av utbildningar utan att eleverna har rätt till studiestöd. Det samhällsekonomiska läget medger inte automatiskt rätt till studie-stöd för alla kompletterande skolor.

Att beslut fattats om statlig tillsyn utan rätt till studiestöd är en följd av att reglerna om mervärdesskatt på utbildning förändrats den 1 januari 1997. Förändringarna utgör en anpassning till gällande EU-regler. Om en utbildning är erkänd av det allmänna kan utbildningen undantas från mervärdesskatteplikt.

Det är svårt att kunna fastställa om och när en utbildning är särskilt värdefull eller värdefull ur nationell synpunkt och att definiera och tolka om en utbildning är samhällsnyttig. Vad som anses vara samhällsnytta kan förändras snabbt i vårt samhälle. Många utbildningar har fått statligt stöd och ställts under statlig tillsyn under många år utan omprövning.

Den mångfald av utbildningar som nu finns medför svårigheter att göra en tillfredsställande och rättvis bedömning och fördelning av statligt stöd till olika utbildningar samtidigt som denna mångfald innebär en sund konkurrens som håller utbildningarna aktuella och anpassade till samhällets utveckling.

Utredarens uppfattning

Jag anser att staten har ansvar för att Sverige har ett mångsidigt och flexibelt utbildningssystem där invånarna har möjlighet att tillfredsställa sina utbildningsbehov. För att utbildningar skall ställas under statlig tillsyn och berättiga till statliga studiestöd och erhålla stats-bidrag måste vissa krav ställas på utbildningarna.
--

11 Kommunernas ansvar för kompletterande skolor

11.1 Kommunens ansvar

Nedan följer en beskrivning av det ansvar som kommuner har för utbildningar som kan vara jämförbara med utbildningar vid kompletterande skolor.

Kommunernas ansvar utgår från de principer för fördelningen av ansvaret mellan staten och kommunerna som gäller sedan 1991. Dessa fastställdes i proposition 1990/91:18, Ansvaret för skolan.

Statens bidrag till skolverksamheten har karaktären av finansiellt stöd och skall inte reglera verksamheten. Kommun eller annan huvudman för skolan har ansvar för och stor frihet att genomföra verksamheten inom de ramar och riktlinjer som riksdagen och regeringen lägger fast. Detta innebär ett steg mot en mera utpräglad målstyrning med lokalt ansvar för verksamhetens genomförande.

En grundläggande hörnsten i svensk utbildningspolitik är allas rätt till likvärdig utbildning.

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning på nationella program för samtliga behöriga ungdomar i kommunen fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjugo år. En kommun eller ett landsting, som tagit in en elev som inte är bosatt i kommunen på ett nationellt program i gymnasieskolan, har i vissa fall rätt till ersättning för sina kostnader för elevens utbildning från elevens hemkommun.

Enligt skollagen har en fristående gymnasieskola rätt till bidrag från hemkommunen om skolan har en utbildning som ger de kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som gymnasieskolan skall förmedla på nationella eller specialutformade program. Det är Skolverket som förklarar om skolan är berättigad till bidrag. Kommunens skyldighet att lämna bidrag gäller endast för sådana elever som hemkommunen var skyldig att erbjuda utbildning vid den tidpunkt då utbildningen började.

För en elev som inte har fyllt tjugo år och som ännu inte avslutat en gymnasieutbildning och som går på en utbildning i en kompletterande skola är hemkommunen inte skyldig att betala ersättning. Det finns ingen rättslig reglering av kommunens skyldigheter i detta avseende. Däremot

är hemkommunen skyldig att betala för en elev vid en fristående gymnasieskola. Kommunen har ansvaret att bereda alla som avslutat grundskolan plats inom ett nationellt program, ett specialutformat program eller ett individuellt program fram till och med det första kalenderhalvåret det år eleven fyller tjugo år.

Kommunens ansvar för att ge invånare över 20 år utbildning innebär bl.a. skyldighet att erbjuda gymnasial vuxenutbildning i den omfattning som svarar mot efterfrågan och behov. Interkommunal ersättning utgår bara om hemkommunen tagit på sig ansvaret att stå för kostnaderna eller om kommunen har rätt till ersättning enligt särskilda föreskrifter. Vissa påbyggnadsutbildningar är kommunen skyldig att betala interkommunal ersättning för.

Kommunerna har sedan 1991 tillhandahållit vuxenutbildning inom ramen för särskilda statliga åtgärder som inneburit dels att ge vuxna med tvåårig gymnasieutbildning möjlighet till utbildning under ett tredje gymnasieår, dels att ge arbetslösa grundskole- och gymnasieutbildning. Dessa åtgärder ryms från och med 1 juli 1997 inom den statliga femåriga utbildningssatsningen, Kunskapslyftet.

Kommunerna har inget författningsenligt ansvar för kompletterande skolor. Det finns inte någon skyldighet för kommunerna att utbetala kommunala ersättningar för elever vid kompletterande skolor.

När det gäller gymnasieutbildningar för vuxna inom det offentliga skolväsendet, medger kommunerna i dag bara i begränsad omfattning interkommunal ersättning för genomgång av utbildningar i andra kommuner eller hos andra huvudmän. Det sker i huvudsak inom ramen för den skyldighet kommunen kan ha enligt gällande författningar eller genom olika frivilliga samverkansformer.

11.2 Fristående skolor

När det gäller kommunernas ansvar måste också de kompletterande skolornas roll i utbildningssystemet klarläggas. Enligt skollagen kan det, vid sidan av de skolformer som anordnas av det allmänna, finnas skolor som drivs av enskilda fysiska eller juridiska personer. Dessa skolor kallas fristående skolor. I skollagen nämns fristående grundskolor, fristående sarskolor, fristående gymnasieskolor och fristående gymnasiesarskolor. I förordningen om fristående skolor behandlas förutom dessa fristående skolor också kompletterande skolor. Det är skolor som ur nationell synpunkt är ett värdefullt komplement till gymnasieskolan. De uppfyller inte kraven för att bli fristående gymnasieskolor. De utbildningar som ges vid de kompletterande skolorna kan ligga både på gymnasienivå och på eftergymnasial nivå.

11.2.1 Fristående gymnasieskolor

En fristående gymnasieskola som av Statens skolverk förklarats berättigad till bidrag har för varje elev rätt till bidrag från elevens hemkommun. Kommunens skyldighet gäller endast utbildning för sådana elever som hemkommunen var skyldig att erbjuda gymnasieutbildning, då utbildningen började. Detta gäller också elever på fristående gymnasieskolor. Dessa fristående gymnasieskolor är skyldiga att, i den utsträckning som kommunen bestämmer, delta i den uppföljning och utvärdering som kommunen gör av sitt eget skolväsende.

Enligt 2 kap. 2 § förordningen (1996:1206) om fristående gymnasieskolor skall den kommun där en fristående gymnasieskola tänker etablera sig ha rätt att yttra sig med anledning av ansökan. Detta gäller skolor som ansöker om rätt till bidrag. Även närliggande kommuner som kan antas bli berörda av etableringen av en ny skola skall få yttra sig över ansökan.

11.2.2 Kompletterande skolor

Varken skollag, förordning om fristående skolor eller förordning om offentligt stöd till fristående skolor innehåller någonting om kommuners ansvar för kompletterande skolor.

Enligt utbildningsutskottets betänkande 1995/96:UbU8 Kvalificerad yrkesutbildning m.m., s. 16, påpekar utskottet att det inom systemet för kompletterande skolor finns många olika former av utbildningar, bl.a. många konstskolor. Någon skyldighet för kommunerna att utbetala ersättningar finns inte när det gäller kompletterande skolor. Om en sådan skyldighet skulle införas skulle det innebära ett nytt åläggande och därmed nya kostnader för kommunerna. En sådan förändring skulle också kräva särskilt lagstöd. Utskottet var inte berett att föreslå riksdagen att kommunerna skulle åläggas en skyldighet att till de kompletterande skolorna betala kommunal ersättning för elever som studerar vid en kompletterande skola i en annan kommun.

11.2.3 Påbyggnadsutbildningar

Komvux består av grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Påbyggnadsutbildning syftar till att ge vuxna en sådan utbildning som leder till en ny nivå inom deras yrke eller till ett nytt yrke.

Påbyggnadsutbildningar finns dels som av Skolverket fastställda utbildningar, dels av styrelsen för utbildningen fastställda utbildningar. För de senare gäller att utformningen av utbildningen skall följa Skolverkets föreskrifter. Det finns cirka 500 lokalt fastställda påbyggnadsutbildningar i dag.

En kommun som har tagit in elever från andra kommuner har rätt till ersättning för kostnaderna för utbildningen från elevens hemkommun i vissa fall. Rätt till ersättning gäller om elever har tagits in på Teknikerutbildning. (SKOLFS 1996:6). Hemkommunen har också rätt till interkommunal ersättning för påbyggnadsutbildningar som den genomför inom ramen för det antal årsstudieplatser som finns upptagna i bilaga 2 till förordning om vuxenutbildning. Det gäller påbyggnadsutbildningar för vilka Skolverket har fastställt kursplaner och/eller utbildningar som anordnas enligt Statens skolverks föreskrifter om påbyggnadsutbildningar inom vuxenutbildning (SKOLFS 1995:31).

11.2.4 Kvalificerad eftergymnasial utbildning

En kommun kan vara delaktig i ansvaret för utbildning som bedrivs som kvalificerad yrkesutbildning (KY). Denna försöksverksamhet är en satsning på modern eftergymnasial yrkesutbildning. För varje utbildning skall finnas en ledningsgrupp med företrädare för en högskola, kommunen, arbetslivet och de studerande. Utbildningsanordnaren kan vara både offentlig och privat. Kommunernas ansvar varierar i praktiken.

11.2.5 Kommunalt engagemang

Flera kommuner anser utbildningar vid fristående skolor vara ett positivt komplement till kommunens utbildningsutbud. En kompletterande utbildning kan bidra till att utveckla kompetens inom för kommunen attraktiva områden, vilket bl.a. kan främja kulturlivet och näringslivet.

En del kommuner delar huvudmannaskapet för en kompletterande skola med andra intressenter. Kommuner stödjer också verksamheten vid kompletterande skolor genom att upplåta lokaler eller bidra med resurser i andra former, t.ex. ekonomiska bidrag. För enskilda elever vid fristående utbildningar är kommunens stöd i form av t.ex. bidrag till elevavgifter mycket betydelsefullt.

Landsting kan ha intresse av att i regionalt intresse på olika sätt stödja fristående utbildningar, dels ur ett utbildningspolitiskt perspektiv, dels ur ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv. Landsting är också enga-

gerade i kompletterande skolors verksamhet, antingen som huvudmän eller på annat sätt.

Både kommuner och landsting stöder således av regionalpolitiska skäl utbildningar vid kompletterande skolor.

Utredarens uppfattning

Jag anser att fristående utbildningar inom olika områden är värdefulla komplement till det allmännas utbildningsutbud – såväl för den enskilde som för samhället.

Jag anser dock inte att det finns skäl att ändra förutsättningarna för det kommunala ansvaret och att ålägga kommuner och landsting skyldighet att utbetala stöd till fristående utbildningar. Det är inte lämpligt att i nuvarande ekonomiska läge utöka de kommunala åtagandena.

Däremot bör det stå kommuner och landsting fritt att på olika sätt stödja verksamheten vid dessa utbildningar inom ramen för gällande rättsliga grundprinciper.

12 Nuvarande statsbidrag

Inför varje bidragsår fastställer regeringen för varje utbildning som är berättigad till statsbidrag antalet årselevplatser och bidraget per årselevplats. De beslut som gäller bidragsåret 1998 togs i december 1997 med stöd av 4 kap.11 och 12 §§ förordningen (1996:1206) om fristående skolor. Statsbidrag utgår i dag till 38 kompletterande skolor. De skolor som är bidragsberättigade och antalet årselevplatser framgår av bilaga 6.

Statsbidragsramen till kompletterande skolor för budgetåret 1998 är 111 010 000 kr. I budgetpropositionen för 1998 föreslås i avvaktan på resultatet av denna utredning oförändrad ram för stöd till kompletterande skolor.

12.1 Begreppet årselevplats

I förordningen (1996:1206) om fristående skolor definieras begreppet årselevplats som "en elevplats i en heltidsutbildning". Att regeringen för varje bidragsberättigad utbildning fastställer det antal årselevplatser som får ligga till grund för beräkningen av bidraget betyder i praktiken två olika saker. Dels fastställer regeringen i sitt beslut om statsbidrag att utbildningen högst får omfatta ett visst antal årselevplatser, dels bestämmer regeringen, utifrån uppgifter från Skolverket som respektive skola rapporterat in till verket, årligen det antal årselevplatser som skall ligga till grund för statsbidraget nästkommande år. I praktiken finns alltså ett antal ramårselevplatser och ett antal statsbidragsgrundande årselevplatser.

Statsbidragsgrundande årselevplatser skall inte tolkas så att begreppet endast kan komma till användning ifråga om heltidsutbildning av en viss längd. I stället bör man tolka definitionen av årselevplats som ett försök att kvantifiera en viss mängd undervisning under en viss tid. Denna definition är opersonlig på så sätt att en årselevplats inte behöver motsvaras av en fysisk person. Detta framgår genom att regeringen även vid beslut att bevilja en utbildning som är kortare än ett läsår statlig tillsyn, fastställer att utbildningen högst får omfatta ett visst antal årselevplatser.

Om en viss utbildning som beviljas statlig tillsyn endast omfattar en termin, kan alltså två fysiska personer omfatta en årselevplats. Om denna terminsutbildning endast bedrivs i form av halvtidsstudier så skall fyra fysiska personer kunna motsvara en årselevplats.

Om en utbildning som har statligt stöd är längre än ett år visar följande exempel hur begreppet årselevplats skall förstås. En treårig utbildning som har 30 statsbidragsgrundande årselevplatser kan

år 1, ta in tio elever,
år 2, ta in tio elever och
år 3, ta in tio elever.

Detta resonemang bygger på att det tas in elever en gång per läsår. När utbildningen sedan är i full gång kommer det att finnas 30 elever på de tre årskurserna.

Om utbildningen är treårig, men intag bara sker vart tredje år, så kan det tas in 30 elever på en gång. När dessa 30 elever har gått klart utbildningen kan 30 nya tas in.

Regeringen fastställer ett statsbidragsgrundande antal årselevplatser, som bygger på uppgifter från Skolverket om inrapporterat antal elever, samt ett särskilt belopp per årselevplats.

Skolverket som enligt förordningen skall besluta om utbetalning av bidraget till skolan får uppgiften att multiplicera det statsbidragsgrundande antalet elevplatser med det aktuella beloppet per årselevplats.

Regeringens beslut att ställa en utbildning under statlig tillsyn respektive att även statsbidrag skall utgå, utformas bl.a. på så sätt att utbildningarna får omfatta högst ett visst antal årselevplatser. Om en skola skulle ta in fler elever på utbildningen än vad som motsvarar det antal årselevplatser som stipulerats faller rätten för utbildningen att kvarstå under statlig tillsyn. Ett överintag av elever i förhållande till det givna antalet årselevplatser utgör ett avsteg från de grundförutsättningar som regeringen har fattat sitt beslut utifrån. Det ingår i Skolverkets tillsynsuppgift att undersöka om en skola tagit in för många elever på en utbildning.

12.2 Utbetalning av statsbidrag

Enligt förordningen skall Skolverket inför varje bidragsår besluta om bidraget till utbildningar vid kompletterande skolor med utgångspunkt i det belopp som regeringen fastställer för varje bidragsår. Skolverket betalar sedan utan rekvisition ut en tolfedel varje månad.

Någon regelbunden uppföljning av om en skola fortfarande uppfyller kraven för att få statsbidrag förekommer inte. Skolverket upphör med utbetalningarna om man av någon anledning får veta att kraven inte längre uppfylls.

12.3 Statsbidragets betydelse för de kompletterande skolorna

För att få kunskap om vilken roll statsbidraget spelar för de kompletterande skolorna har en enkät, bilaga 4, skickats ut till 35 huvudmän för fristående kompletterande skolor som får statsbidrag. De två huvudmän som beviljades statsbidrag i juni 1997 har inte fått enkäten. Ytterligare en utbildning har i december 1997 beviljats statsbidrag.

Svar har inkommit från 32 kompletterande skolor.

Statsbidragen fördelar sig på de kompletterande skolorna enligt nedanstående gruppering.

	Statsbidrag	Enkät	Svar
Konstskolor	14	14	13
Dans, teater, musik	5	4*)	3
Reklam, marknads-kommunikation, möde	4	3*)	3
Hantverk	7	7	7
Teknik, industri	2	2	2
Kost, hälsa	4	4	4
Övriga	1	1	-
Totalt	37	35	32

*) i dessa grupper finns det kompletterande skolor som inte tillställts enkäter

Uppgifterna om statsbidragens storlek är hämtade ur regeringens årliga beslut från bidragsåret 1997.

Samstämmigt framhåller alla företrädare för utbildningarna att statsbidraget är av avgörande betydelse för utbildningarnas överlevnad och att utbildningarna skulle läggas ner om statsbidrag inte längre skulle utgå. Några anser att de elevavgifter som skulle behövas för att kunna genomföra utbildningarna skulle bli orimligt höga och inte göra det möjligt för elever att välja den fristående utbildningen. Alternativt skulle

utbildningens kvalitet sänkas om kostnaderna för lärare, material och studieresor skulle behöva dras ner till följd av indraget statsbidrag.

Enligt skolornas egna uppgifter har en kompletterande skola haft statsbidrag sedan år 1876. Två skolor fick statsbidrag under 40-talet, fyra under femtiotalet, en 1967, sju från 1970 till 1979, sju från 1984 till 1989 och tio från 1991 till 1996. Dessutom fick två huvudmän med fristående utbildningar statsbidrag i juni 1997. Drygt hälften av utbildningarna har beviljats statsbidrag efter 1980.

En av de kompletterande skolor som inte har besvarat enkäten har drygt 24 000 kr i statsbidrag per årselevplats. Två kompletterande skolor har mellan 30 000 och 40 000 kr. Mellan 40 000 och 50 000 kr utgår till arton skolor och mellan 50 000 och 60 000 kr till tio skolor. Tre kompletterande skolor har över 70 000 kr och en skola drygt 101 000 kr i statsbidrag per årselevplats.

De tretton **konstutbildningar** som besvarat enkäten finansierar verksamheten till mellan drygt 50 % och upp till 100 % med statsbidrag. Av de fjorton konstskolorna har tretton drygt 40 000 kr och en skola nära 60 000 kr i statsbidrag. Alla skolor med denna inriktning har elevavgifter mellan 7 600 och 19 000 kr per läsår.

Fem kompletterande skolor fick enligt egna uppgifter statsbidrag år 1978 och 1979 och fem skolor under 1980-talet. Två skolor har statsbidrag sedan år 1994 och en skola med tre utbildningar sedan år 1975 respektive åren 1987 och 1991.

Tre kompletterande skolor med inriktning mot **dans, teater och musik**, finansieras till mellan 50 % och 73 % med statsbidrag. Dessa varierar mellan cirka 35 000 och 74 000 kr. En skola har ingen elevavgift, en har 17 000 kr per år och en 18 200 kr per år.

Statsbidrag har för en utbildning utgått sedan 1950-talet. De andra har haft statsbidrag sedan 1992 och 1995.

Inom gruppen **reklam, marknadskommunikation, mode** har de tre skolorna en finansiering där statsbidraget utgör 30 % respektive 45 % och 65 %. Statsbidragen ligger mellan 40 000 och 50 000 kr. Elevavgifterna varierar inom denna grupp mellan 25 000 och 47 500 kr per läsår.

En av skolorna har fått statsbidrag för fyra utbildningar, 1946, 1983, 1986 och 1989. En skola har statsbidrag sedan 1950-talet och en sedan år 1996.

Utbildningar med inriktning mot **hantverk** finns vid sju kompletterande skolor. Dessa utbildningar finansieras till mellan cirka 40 % och 85 % med statsbidrag. Storleken på statsbidragen varierar mellan cirka 58 000 och drygt 101 000 kr. Elevavgifterna varierar mellan cirka 5 000 och 16 000 kr.

I denna grupp finns två skolor med rätt att anordna deltidskurser inom ramen för tilldelat antal årselevplatser. En av dessa skolor har elevavgifter från 1 400 till 1 600 kr per deltidsvecka och den andra skolan från 2 000 till 3 000 kr per deltidskurs.

En av skolorna har haft statsbidrag sedan 1876. Övriga kompletterande skolor fick statsbidrag 1943, 1953, 1957, 1967, 1991 och 1994.

Inom gruppen **teknik, industri** finns två kompletterande skolor med statsbidrag. Statsbidragen uppgår till cirka 40 000 kr respektive cirka 60 000 kr. Enligt skolornas uppgift finansieras utbildningarna helt med statsbidrag. Några elevavgifter tas inte ut. Statsbidrag har utgått sedan 1988 och 1993 för de nuvarande utbildningarna. Dessa utbildningar bedrivs vid skolor med andra utbildningar som inte har statligt stöd.

Inom gruppen **kost, hälsa, konsumentekonomi** finns fyra skolor med statsbidrag till utbildningar som omfattar en termin respektive ett läsår. Statsbidraget till var och en av de fyra skolorna är 59 720 kr. Utbildningarna finansieras till mellan 80 % och 100 % med statsbidrag. Statsbidrag har utgått sedan 1970, 1989, 1991 och 1995. Elevavgifter tas inte ut för någon av utbildningarna.

13 Fortsatt statsbidrag

13.1 Statsbidrag

FÖRSLAG

Ett tidsbegränsat statsbidrag kan lämnas till utbildningar som är särskilt värdefulla enligt kriterierna för grupp 3.

Riksdagen bör också i fortsättningen besluta om en ram för statsbidrag till fristående utbildningar. Ramen bör fastställas för en treårsperiod.

Skolverket bedömer ansökningarna och fördelar statsbidrag till utbildningar enligt kriterierna för grupp 3. Bedömningen skall vid behov ske efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet.

Skäl för förslaget

Utbildningar som ur nationell synpunkt anses som särskilt värdefulla komplement inom utbildningssektorn, därför att de bl.a. tillför kunskap och kompetens som annars inte skulle finnas att få inom landet, bör ha statligt stöd. Om statsbidrag inte skulle utgå till särskilt värdefulla utbildningar skulle dessa förmodligen aldrig komma till stånd eller läggas ned eftersom elevavgifterna skulle bli orimligt höga.

Ett mindre antal kommuner och något landsting bidrar med direkta ekonomiska bidrag till utbildningarna i mycket begränsad omfattning.

Beslut om statsbidrag bör fattas vid ett tillfälle under året såsom föreslås i kapitel 18. Av den totala statsbidragsramen bör en summa avsättas för att möjliggöra för nya utbildningar att få statsbidrag. En prövning görs vid ett och samma tillfälle vart tredje år av alla beslut gällande utbildningar som under den gångna treårsperioden varit berättigade till statligt stöd enligt kriterierna för grupperna 2 och 3. Det bör därför vara möjligt att disponera den avsatta summan inom en treårsperiod. Riksdagen bör därför fastställa statsbidragsramen för en treårsperiod.

Statsbidragsramen bör omfatta en längre period än ett år. Skolorna skall kunna ha möjlighet till en viss långsiktighet i planeringen och eleverna vara säkra på att kunna fullfölja en utbildning.

En förnyad prövning vart tredje år av gällande beslut gör det möjligt att ge nya utbildningar statsbidrag under perioden.

En längre period vore önskvärd men med hänsyn till att staten fastställer treåriga budgetramar föreslås att statsbidragsramen fastställs för tre år.

13.2 Grundbidrag och tilläggsbidrag

FÖRSLAG

Statsbidraget skall bestå av grundbidrag och i vissa fall tilläggsbidrag.
--

Skäl för förslaget

Det vore administrativt fördelaktigt om alla fristående utbildningar som beviljas statsbidrag fick ett lika stort bidrag. Utbildningarna har dock mycket olika inriktningar och kostnader varför det ekonomiskt skulle innebära svårigheter för utbildningsanordnarna att bedriva utbildningsverksamhet med ett sådant beräkningsförfarande.

Grundbidraget skall ha en nivå som möjliggör en utbildning med godtagbar kvalitet.

Grundbidraget kan kompletteras med ett tilläggsbidrag, som beräknas med hänsyn till kostnader för lärarkompetens, lokaler och erforderlig utrustning.

Grundbidraget utgår med samma belopp till varje utbildning. Tilläggsbidraget utgår efter prövning av behovet. Bidragens storlek avgörs av Skolverket.

Skolverket fattar årligen beslut om grundbidragets storlek och om grundbidrag och i förekommande fall tilläggsbidrag till varje statsbidragsberättigad fristående utbildning.

13.3 Bidrag till utveckling

FÖRSLAG

Statsbidragsberättigade utbildningar bör ha möjlighet att söka medel för utveckling.
--

Skäl för förslaget

De fristående utbildningar som nu bedrivs vid kompletterande skolor har inte rätt till medel ur anslaget A 2. Utveckling av skolväsende och barnomsorg i budgetpropositionen för 1998.

I Skolverkets tidigare översyn av de kompletterande skolorna framhölls bristen på pedagogisk utbildning hos lärarna liksom avsaknaden av planerad fortbildning.

I förslaget till kriterier för att få statligt stöd krävs bl.a. att utbildningarna skall följa övergripande mål för utbildning inom det offentliga skolväsendet såsom att värna om demokratin, verka för jämställdhet och elevinflytande samt att utbildningarna skall bedrivas av kompetenta lärare.

Det är därför rimligt att företrädare för dessa utbildningar, rektorer och lärare, har möjlighet att få del av anslaget till utveckling av skolväsendet inom den beslutade ramen.

13.4 Extra statsbidrag

FÖRSLAG

Beslut om användningen av extra statsbidrag fattas av Skolverket.

Skäl för förslaget

Ur anslaget A.13. Bidrag till viss verksamhet inom vuxenutbildning i budgetpropositionen för 1998 bekostas statsbidrag till kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor. Beloppet uppgår för 1998 till 111 010 000 kr. Av detta kan en ram på 1 038 000 kr användas för extra statsbidrag till kompletterande skolor enligt beslut av regeringen i varje särskilt fall.

Kompletterande skolor har under ett antal år tilldelats medel ur denna ram för bl.a. investeringar i utrustning eller extra åtgärder i anslutning till lokaler.

Skolverket föreslås bli den myndighet som fattar beslut om statlig tillsyn och kommer därmed att ha en samlad information och god kunskap om de fristående utbildningarna. Tillsynen utövas redan i dag av Skolverket.

14 Korttidskurser

FÖRSLAG

Handarbetets Vänners skola och Sätergläntan, Handarbetets gård, bör även fortsättningsvis erhålla statsbidrag för anordnande av korttidskurser.

Denna rätt regleras i särskild förordning

Bakgrund

Inom ramen för statsbidragsgrundande årselevplatser lämnas enligt regeringens årliga beslut statsbidrag till deltidskurser vid fem kompletterande skolor. Detta innebär exempelvis att en skola som har statsbidrag för 55 årselevplatser kan använda 45 platser till heltidsutbildning och 10 till deltidskurser.

Tre av skolorna finns inom gruppen hantverksutbildningar, en bedriver konstutbildning och en finns inom gruppen reklam, marknadskommunikation och mode.

Benämningen deltidskurser avser utbildningar som omfattar ett mindre antal veckor.

Från den enkät som i september 1997 besvarades av kompletterande skolor med statsbidrag och vid direkta kontakter med företrädare för utbildningsanordnarna har nedanstående uppgifter hämtats. Antalet använda årselevplatser redovisas för läsåret 1996/97 medan antalet statsbidragsgrundande årselevplatser avser bidragsåret 1997.

Capellagården, Färjestaden, redovisar att alla statsbidragsgrundande årselevplatser används till heltidsutbildningar inom förordningens (1996:1206) ram. Skolan har statsbidrag motsvarande 60 årselevplatser enligt särskilt beslut av regeringen under 1997. Vid kontakt med skolan uppgavs att statsbidraget används till att finansiera deltidskurser endast i den mån som antalet årselevplatser inte till fullo disponeras av heltidsstudier. Vid skolan bedrivs en intensiv kursverksamhet under sommar och lovveckor.

Handarbetets Vänners skola, Stockholm, har statsbidrag motsvarande 58 årselevplatser varav cirka 40 årselevplatser används till hemslöjdsutbildningar inom förordningens ram och resterande 18 årselevplatser till

kvälls- och dagkurser, två och fyra veckor, långa samt sommarkurser i vävning under fem veckor.

Sätergläntan, Hemslöjdens Gård, i Insjön har 69 statsbidragsgrundande årselevplatser. Skolan är sedan 1996 inne i ett utvecklingsarbete med uppbyggande av längre utbildningar inom den traditionella slöjden och folkkonsten. Detta innebär en övergång från terminskurser och korta kurser till ettåriga heltidsutbildningar. För att bevara och utveckla landets folkliga slöjdtradition bedrivs också i fortsättningen korta kurs-er i dess många tekniker och materialkunskap. Läsåret 1996/97 användes cirka 38 årselevplatser till terminskurser och ettåriga utbildningar. Motsvarande siffra för läsåret 1997/98 är cirka 53 årselevplatser. Övriga årselevplatser används till korta kurser om en till tre veckor.

Domên Konstskola i Göteborg har 65 statsbidragsgrundande årselevplatser och redovisar i svar på enkäten att 64 årselevplatser läsåret 1996/97 användes till heltidsutbildningar om 35 veckor per år. Därutöver anges att 25 årselevplatser åtgår till deltidstudier i målning och teckning av en omfattning om 28 veckor per år.

RMI-Bergghs Reklam och Marknadsföringsinstitut AB, Stockholm, uppger att alla de 90 årselevplatserna används till heltidskurser. Några deltidskurser anordnas enligt uppgift inte inom ramen för statsbidraget. Skolan har dock en omfattande verksamhet med deltidskurser och ytterligare heltidsutbildningar.

Skäl för förslaget

Handarbetets Vänners skola och Sätergläntan, Hemslöjdens gård, har under lång tid haft rätt att använda statsbidragsberättigade årselevplatser till deltidskurser (avser utbildningar som omfattar ett mindre antal veckor, kallas i fortsättningen korttidskurser) med inriktning mot att bevara kunskap och tradition inom slöjd och textila hantverkstekniker. Dessa korttidskurser är att anse som särskilt värdefulla ur nationell synpunkt då utbildningarna blir bärare och förmedlare av ett svenskt kulturarv som bör bevaras. Dessa kurser är med sina specifika inriktningar ett stöd för övriga längre utbildningar vid skolorna.

Korttidskurserna betyder mycket för den lokala och regionala utvecklingen och sysselsättningen främst bland kvinnor. Det är i stor utsträckning kvinnorna som varit och är bärare av detta kulturarv genom en kvinnornas tysta kunskap. Denna kunskap används också ofta till utveckling av ett eget företagande som spelar en viktig lokal och regional roll.

För att kunna bevara den värdefulla kunskap som korttidskurserna vid Handarbetets Vänners skola och Sätergläntan, Hemslöjdens gård, förmedlar, är det nödvändigt att dessa kurser också i fortsättningen

erhåller statsbidrag. Detta kan ske på två sätt, antingen genom att huvudmannen får rätt att använda ett antal årselevplatser av det totala statsbidraget som skolan erhåller eller genom att korttidskurserna tilldelas ett separat belopp genom särskilt beslut. Oavsett hur beräkningen sker skall finansieringen ske inom ramen för det anslag som kommer att bekosta statsbidrag till fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden.

Det är viktigt med statligt stöd till korttidskurserna hos de två nämnda utbildningsanordnarna men denna rätt bör regleras i särskild förordning då dessa utbildningar inte uppfyller kraven på omfattning i tid enligt grupperna 1–3.

Benämningen korttidskurser är att föredra, då det är utbildningar om ett mindre antal veckor, 1–5 veckor, som avses. Begreppet deltidskurser kan gälla kurser med ett fåtal timmar som sträcker sig över en längre period.

15 Nuvarande studiestöd

15.1 Former för nuvarande studiestöd

De nuvarande studiestödsformerna för studerande vid kompletterande skolor är

- studiehjälp
- studiemedel
- särskilt vuxenstudiestöd (svux)
- särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa)
- utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning.

Ett grundvillkor för rätt till studiestöd är att utbildningen är statlig, statsunderstödd eller ställd under statlig tillsyn. De utbildningar som ger rätt till studiestöd finns förtecknade i bilaga till studiestödsförordningen.

Studiehjälp

Studiehjälp lämnas för studier i gymnasieskolan eller annan gymnasial utbildning till och med vårterminen det år den studerande fyller 20 år. Studiehjälp består av studiebidrag, extra tillägg och inackorderings-tillägg. Studiebidraget är 750 kr per månad i nio månader. Elever i fristående skolor kan få inackorderingstillägg. Det extra tillägget lämnas till elever i familjer med låg inkomst.

Studiemedel

Studiemedelssystemet omfattar två grupper studerande, nämligen

- studerande i högskolan och annan eftergymnasial utbildning
- studerande som är 20 år och äldre och som deltar i utbildning på grundskolenivå eller gymnasial nivå. Hit räknas utbildning i kommunal och statlig vuxenutbildning, folkhögskolor, och en del andra skolor, bl.a. kompletterande skolor.

Studiemedel beviljas både för heltidsstudier och deltidstudier. Deltidsstudierna måste dock omfatta minst halvtid. Studiemedel består av en

bidragsdel på 1 770 kr per månad och en lånedel på ca 5 100 kr per månad.

Särskilt vuxenstudiestöd (svux)

Detta stöd skall i första hand ges till personer som har störst behov av utbildning och stöd. Särskilt vuxenstudiestöd beviljas därför i huvudsak för utbildning på grundskole- och gymnasieskolenivå. Inom högskoleområdet är det enbart yrkesteknisk högskoleutbildning och specialpedagogutbildning som ger rätt till svux. Som en särskild rekryteringsfrämjande åtgärd erbjuds under de närmaste åren vuxenstudiestöd till vissa studerande som antas till utbildning inom det naturvetenskapliga och tekniska området (s.k. NT-platser). Bidraget i svux utgör 65 % av utbildningsbidraget i arbetsmarknadsutbildning. Bidraget tillsammans med lånedelen motsvarar totalbeloppet i utbildningsbidrag. Resurserna för svux är begränsade. Det innebär att om antalet sökande är större än antalet stöd, så måste ett urval ske. Undantag från urvalsprövningen görs för högskolenivån. För svux gäller samma regler som för studiemedel när det gäller kravet på heltids- och deltidstudier.

Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa)

Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa tillkom för att ge arbetslösa möjlighet till vuxenstudiestöd utan hänsyn till reglerna om urval i svux-systemet. Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa beviljas för studier på grundskolenivå och för högst två terminer när det gäller utbildning på gymnasial nivå. Beloppen i bidrag och lån är med visst undantag desamma som i svux.

Utbildningsbidrag i arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning definieras i förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning. Denna typ av utbildning är förenad med rätt till utbildningsbidrag. För att få arbetsmarknadsutbildning skall en person vara eller riskera att bli arbetslös, ha fyllt 20 år och söka arbete genom den offentliga arbetsförmedlingen. Den genomsnittliga utbildningstiden för dessa utbildningar varierar mellan 17 och 29 veckor. Utbildning på högskolenivå får inte överstiga 40 veckor.

15.2 Hur fungerar studiestöden i dag?

Det finns inte ett särskilt belopp avsatt till studiemedel för elever vid kompletterande skolor. Regeringen fattar beslut om omfattningen av varje fristående kompletterande utbildning uttryckt i årselevplatser.

I bilaga 2 till studiestödsförordningen finns de utbildningar upptagna som berättigar till studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd eller särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Till elever på utbildningar upptagna i studiestödsförordningens avdelning A i bilaga 2 kan studiestöd lämnas i form av

- studiehjälp till och med det första kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år, eller
- studiemedel från och med andra kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år.

Svux och svuxa kan också lämnas för utbildningar som upptas i avdelning A enligt de särskilda regler som gäller för dessa stöd.

I avdelning B finns universitet och högskolor och andra s.k. eftergymnasiala utbildningar vid vilka studiestöd kan lämnas i form av studiemedel oavsett om den studerande är över eller under 20 år

Utbildningarna i avdelning A betraktas som gymnasiala. I realiteten är många av dessa utbildningar vid de kompletterande skolorna eftergymnasiala. Till flera av utbildningarna är antagningskraven genomgången gymnasieskola eller motsvarande. Till de utbildningar som inte har uttalade krav på gymnasieutbildning tas ändå i stor utsträckning in elever med denna bakgrund. Det är en följd av att så gott som alla ungdomar går i gymnasieskolan i dag och att de nationella programmen innehåller inriktningar som tidigare inte fanns i gymnasieskolan. I avdelning A finns de flesta fristående kompletterande utbildningarna upptagna.

Tillämpningen i dag är sådan att om en elev gått ut en treårig gymnasieutbildning och ännu inte fyllt 20 år och söker en utbildning som finns under avdelning A, så har den eleven inte möjlighet att få studiemedel för studier vid fristående kompletterande skolor förrän under andra kalenderhalvåret den studerande fyller 20 år. De flesta ungdomar går ut gymnasieskolan vid 19 års ålder. Följden blir att en studerande under tjugo år endast kan få studiehjälp. Inackorderingstillägg kan lämnas om utbildningen är riksrekryterande. Annars är det hemkommunen som står för inackorderingstillägget. Har eleven en treårig gymnasieutbildning är sannolikheten för att kommunen skulle betala ut inackorderingstillägg för ytterligare en gymnasial utbildning mycket liten. Dessa elever måste

ibland tacka nej till en eftertraktad utbildning med speciell inriktning eller låna pengar på annat sätt än genom studiemedel.

I SOU 1996:90, Sammanhållet studiestöd, föreslås en utökad möjlighet att få studiemedel vid deltidsstudier och en vidgad möjlighet för ungdomar som slutfört en gymnasieutbildning att få studiemedel före 20 års ålder.

Studiestödsreglerna är så utformade, att alla som antas till en i studiestödsförordningen upptagen utbildning har rätt till studiestöd. Någon kontroll av antalet studerande som får studiestöd i förhållande till antalet studieplatser görs inte. I dag fungerar det så att det vid en del av utbildningarna tas in flera elever än vad man har årselevplatser till.

16 Fördelning av studiestöd

FÖRSLAG

Regeringen fastställer en totalram i form av det antal årselevplatser för studiestöd som skall finnas vid fristående utbildningar.

Skolverket anger efter bedömning av ansökan eller i samband med förnyad prövning vart tredje år antalet årselevplatser vid varje utbildning.

Ungdomar som slutfört en gymnasieutbildning får möjlighet att få studiemedel före 20 års ålder för studier vid fristående utbildningar med statligt stöd

Skäl för förslaget

Studiestöd skall lämnas till studerande i fristående utbildningar inom sådana områden som bedöms som värdefulla eller särskilt värdefulla ur ett nationellt perspektiv. Totalramarna för årselevplatser bör fastställas av regeringen. Det är viktigt, främst med hänsyn till studiestödskostnaderna, att det faktiska antalet studerande inte växer oberoende av antalet fastställda årselevplatser. Skolverket bör därför i samband med beslutet om antal årselevplatser för respektive utbildning skaffa sig kunskap om antalet årselevplatser som använts.

Det betyder mycket för ungdomar som fullföljt en gymnasieutbildning att kunna påbörja önskad utbildning och finansiera den genom studiemedel utan att behöva vänta till dess att de fyller 20 år eller att vara tvungna att ordna finansieringen på annat sätt.

17 Från ansökan till beslut – nuvarande arbets- och beslutsordning

17.1 Ansökan

I förordningen 4 kap. (1996:1206) om fristående skolor regleras ansökan och beslut.

En ansökan om statlig tillsyn eller statlig tillsyn och statsbidrag lämnas till Skolverket senast den 1 april året innan skolan beräknar att starta. Även om det är en skola som är i gång som ansöker om statlig tillsyn, skall ansökan lämnas in senast den 1 april året innan den statliga tillsynen skall börja. Skolverket granskar och överlämnar ansökan med eget yttrande till regeringen. I yttrandet gör verket en bedömning av skolans betydelse från nationell synpunkt och om inträdesvillkor och urvalsgrunder är godtagbara.

Skolverket godkänner läroplan och kurs- och timplaner och undersöker om betyg eller intyg kommer att utfärdas enligt gällande förordning. Vidare gör verket en bedömning av skäligheten i eventuella elev-avgifter.

Skolverkets kostnad för godkännande av ansökan om att bli kompletterande skola beräknas till cirka 6 000 kr per ansökan. Den genomsnittliga tidsåtgången är 3 dagar. Till grund för yttrandet till regeringen ligger dokumentstudier och vid behov kontakter med huvudmannen och företrädare för utbildningsområdet.

Ansökan och yttrande skickas till Utbildningsdepartementet för vidare handläggning.

17.2 Beslut

Regeringen fattar beslut om huruvida en fristående kompletterande skola skall få stå under statlig tillsyn eller få statlig tillsyn med rätt till statsbidrag. Sedan en tid tillbaka fattas beslut om statlig tillsyn utan rätt till studiestöd.

17.3 Behov av ny beslutsordning

Skolverket upplever ibland svårigheter att fastställa om en utbildning kan anses som samhällsnyttig, eftersom nuvarande kriterier är svävande.

Ett problem med nuvarande beslutsordning framhölls i Skolverkets rapport Översyn av fristående kompletterande skolor, 1995-05-24, "Konsekvenserna blir att utbildningarnas läroplaner blir godkända innan regeringen har beslutat om offentligt stöd. Skolverket godkänner dessutom kontinuerligt förändrade och förnyade läroplaner. Detta har bl.a. fått till följd att en skola erbjuder flera olika utbildningar med ett förhållandevis gammalt beslut om statlig tillsyn för endast en del av utbildningarna. Denna situation skulle undvikas om förordningstexten formuleras så att godkännandet av läroplaner till nya utbildningar inte kan ges utan att regeringen först har beslutat om offentligt stöd."

Om förutsättningarna för att få statlig tillsyn och/eller statsbidrag ändras finns det ingen "automatisk signal" till Utbildningsdepartementet, vilket kan innebära att regeringen kan fortsätta att fatta beslut en tid om att en skola är berättigad till statsbidrag trots att verksamheten upphört. Vidare kan studiestödsförordningen fortsätta att uppta studie-stödsberättigade utbildningar som inte längre anordnas.

18 Från ansökan till beslut – förslag

18.1 Ny beslutsfattare

FÖRSLAG

Beslut om erkännande av fristående utbildningar fattas av Skolverket vid behov efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet.

Skolverket skall föra en aktuell förteckning över de fristående utbildningarna med statlig tillsyn inom vissa områden.

Skäl för förslaget

Skolverket handlägger i dag alla ansökningar om att bli kompletterande skola och yttrar sig över ansökningarna till Utbildningsdepartementet samt godkänner läroplan och kurs- och timplaner. Regeringen fattar beslut enligt förordningen om fristående skolor om statlig tillsyn av utbildningar vid kompletterande skolor. Detta innebär att det är svårt att ha en helhetssyn över de fristående utbildningarnas verksamhet och villkor. Vid arbetet med denna utredning har konstaterats att det finns behov av en samlad kunskap om utbildningarna vid en myndighet för att göra handläggning och beslutsfattande effektivare.

Det finns också fristående utbildningar med speciell fackinriktning som handläggs inom andra myndigheter.

Skolverket fattar beslut om godkännande av fristående grundskolor och grundsärskolor samt fristående gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

Skolverket har mycket god kunskap om de aktuella utbildningarna och utbildningsområdena och väl utvecklade rutiner för handläggningen av ärenden som rör fristående utbildningar samt goda kontaktnät inom de olika områdena.

Handläggningen, beslutsfattandet och uppföljningen av de fristående utbildningarna blir enhetligare, effektivare och mera rättvis om beslutsrätten utövas av en myndighet, Skolverket. Om flera myndigheter skulle fatta beslut är det svårt att ha en överblick över omfattningen av de fristående utbildningarna och hur dessa tar statliga stöd i anspråk. Detta

skulle bl.a. försvåra uppföljning av utbildningarna och den förnyade prövning av beslut, som föreslås, skall göras vart tredje år

Skolverket skall när myndigheten fattar beslut vid behov samråda med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet. Sådant samråd skall också ske vid behov vid förnyad prövning och tillsyn. Detta är särskilt viktigt när utbildningen rör områden som handhas av andra myndigheter. Skolverket har dock det formella ansvaret.

Utbildningar som i avvaktan på utredningens förslag ställts under Höskoleverkets tillsyn skall när det gäller beslut och tillsyn föras till Skolverket. Detsamma gäller den utbildning som ställts under Luftfartsverkets tillsyn.

Skolverket skall ha en aktuell förteckning över de fristående utbildningarna med statlig tillsyn och över utbildningsanordnarna.

18.2 Ny beslutsordning

FÖRSLAG

- 1 Ansökan om erkännande enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 inlämnas till Skolverket senast 1 april året innan utbildningen avses att starta. För erkännande enligt grupp 1 kan ansökan göras löpande under året.
- 2 Beslutet om erkännande enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 fattas varje år vid ett tillfälle. Vid ett visst tillfälle kan beräkning göras av hur stora statliga stödresurser som kan finnas tillgängliga att fördela.
Beslut om erkännande enligt kriterierna för grupp 1 bör fattas inom tre månader från det att ansökan kommit in, om inte särskilda skäl föranleder annat.
Beslut om erkännande enligt kriterierna enligt grupperna 2 och 3 fattas senast den 1 mars det år utbildningen avses att starta om inte särskilda skäl föranleder annat.
- 3 Besluten skall motiveras. Eventuellt kan det för grupperna 2 och 3 bli nödvändigt att på grund av begränsade statliga medel göra prioriteringar bland de ansökningar som uppfyller kriterierna.
- 4 Ansökningarna handläggs och bereds inom Skolverket.
- 5 Beslut som gäller erkännande av utbildningar fattas av Skolverket vid behov efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet.

- 6 Beslut om erkännande gäller i högst tre år. Om huvudmannen inte uppfyller kraven för utbildningen eller själv önskar att erkännandet inte längre skall gälla, fattar Skolverket beslut om att utbildningen efter en viss övergångsperiod inte längre skall stå under statlig tillsyn. En plan över avvecklingen skall tas fram i samverkan mellan Skolverket och huvudmannen
- 7 En förnyad prövning görs vart tredje år av alla beslut som gäller utbildningar som under den gångna treårsperioden varit berättigade till statligt stöd enligt kriterierna för grupp 2 (studiestöd) och enligt kriterierna för grupp 3 (statsbidrag och studiestöd). Det innebär att beslut om godkännande av utbildningar som tagits under pågående treårsperiod kommer att genomgå förnyad prövning efter ett eller två år. Det föreslagna förfarandet ställer krav på en intensifiering av den statliga tillsynen och huvudmännens egna utvärderingar av de utbildningar som har statligt stöd.
- 8 Förslaget till ny beslutsordning träder i kraft den 1 juli 1999. I detta sammanhang skall alla gällande beslut om statlig tillsyn omprövas.

Beslut om statsbidrag bör fattas vid ett tillfälle under året. Av den totala statsbidragsramen bör en summa avsättas för att möjliggöra för nya utbildningar att få statsbidrag under treårsperioden. En prövning görs vart tredje år av alla beslut gällande utbildningar som under den gångna treårsperioden varit berättigade till statligt stöd i form av studiestöd och statsbidrag. Det bör därför vara möjligt att disponera den avsatta summan inom en treårsperiod. Riksdagen bör fastställa statsbidragsramen för en treårsperiod.

För vissa utbildningar som kan anses som särskilt värdefulla kan behovet av utbildningsplatser vara begränsat med hänsyn till möjligheten till yrkesutövning och försörjning inom det aktuella yrkesområdet. Antalet årselevplatser som utbildningen skall omfatta skall framgå av beslutet.

En utbildning skall kunna få statlig tillsyn om Skolverket bedömer att den uppfyller kriterierna enligt någon av grupperna 1–3.

Om en huvudman endast ansöker om erkännande enligt kriterierna för grupp 1 kan beslut lämnas inom tre månader om inte särskilda skäl föranleder annat. Särskilda skäl kan vara att den sökande inte lämnat en komplett ansökan enligt anvisningar. Det kan också vara att ett utlåtande måste inhämtas från annan myndighet eller sakkunnig, vilket kan kräva längre tid. Omfattningen av ansökan, t.ex. begäran om erkännande av många utbildningar, är ett annat skäl.

Som ett led i bedömningen av en ansökan skall budgeten för utbildningen granskas.

En total omprövning av alla beslut som gäller statlig tillsyn måste göras enligt den nya förordningen i samband med att den träder i kraft den 1 juli 1999. Det är viktigt att beslut som innebär att utbildningar kommer att berättiga till studiestöd och statsbidrag blir så rättvisa som möjligt med hänsyn till att de ekonomiska ramarna är begränsade.

Därefter sker alltså en förnyad prövning av beslut som gäller utbildningar i grupperna 2 och 3 vart tredje år vid ett och samma tillfälle. Huvudmannen skickar in en ansökan senast den 1 april året innan ett nytt beslut skall träda i kraft.

Beslut som gäller utbildningar i grupp 1 gäller i tre år. Det är varje huvudmans ansvar att ansöka om fortsatt statlig tillsyn enligt grupp 1, innan beslutet upphört att gälla.

19 Överklagandeförfarandet

FÖRSLAG

Beslut om statligt stöd enligt kriterierna för grupp 1 skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Beslut om statligt stöd enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 skall inte kunna överklagas.

Utredaren föreslår att Skolverket skall vara beslutsinstans. Vid sitt arbete har utredningen haft som utgångspunkt att beslut som tas av Skolverket om statligt stöd borde kunna överklagas. Utredningen förutsatte att besluten skulle kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Under utredningens bedrivande har det dock blivit tydligt att det med nuvarande regler om studiestöd och statsbidrag knappast är möjligt att införa en generell rätt att överklaga besluten till allmän förvaltningsdomstol när det gäller statsbidrag och studiestöd. Av samma anledning anser utredningen att det inte heller är möjligt att besluten generellt skall kunna gå att överklaga till regeringen eller till en särskild nämnd.

19.1 Alternativa möjligheter att överklaga

Utredningen har övervägt fyra olika sätt att överklaga Skolverkets beslut:

1. till allmän förvaltningsdomstol,
2. till regeringen,
3. till Skolväsendets överklagandenämnd eller
4. ingen överklagandemöjlighet.

Vilket alternativ som är mest lämpligt avgörs av de rättsverkningar som besluten kan ha.

Ett beslut om erkännande enligt kriterierna för grupp 1 innebär att huvudmannen kommer att ges ett erkännande för att bedriva en utbildning som står under statlig tillsyn. För beslut enligt kriterierna för grupp 2 tillkommer att eleverna har rätt till studiestöd och beslut enligt kriterierna för grupp 3 innebär dessutom att huvudmannen får statsbidrag till utbildningen.

19.2 Europakonventionen

Ett besluts rättsverkningar har betydelse för om beslutet är sådant att det enligt Europakonventionens bestämmelser, artikel 6, kräver en domstolsprövning. Om beslutet anses innefatta civila rättigheter (civil rights) måste beslutet kunna överprövas av domstol. I Europakonventionens artikel 6 anges bl.a. att envar har rätt att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade i en opartisk och offentlig rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag.

Till civila rättigheter kan hänföras äganderätten, rätten att förfoga över den egna egendomen, familjerättsliga tvister och frågor om tillstånd att bedriva viss privat näringsverksamhet. Sociala rättigheter anses falla under begreppet civila rättigheter oavsett om rättigheterna har en offentligrättslig eller privaträttslig bakgrund. För rätt till domstolsprövning av tvister om sociala rättigheter krävs dock att den enskilde har en författningssenlig rätt att under givna förutsättningar få del av rättigheten eller förmånen. Begreppet omfattar inte tvister som härrör från uttalat offentligrättsliga regleringar. Skattetvister, rätt till undervisning m.m. medför således ingen rätt till domstolsprövning enligt konventionen, Ds 1997:29, Fortsatt översyn av förvaltningsintressen, s 106.

Regeringen har i proposition 1990/91:115, Om vissa skollagsfrågor m.m., uttalat att frågor som ligger nära vad som anses som civila rättigheter, i den mening detta begrepp har enligt Europakonventionen om mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, bör överklagas till de allmänna förvaltningsdomstolarna.

19.3 Om verkets beslut inte innefattar ”civil rights”

Om Europakonventionen inte kräver att besluten skall kunna överklagas till domstol uppstår valfrihet mellan domstolsprövning, regeringsprövning och ingen överklaganderätt alls. Det blir då allmänna principer som gäller.

Vad gäller fördelningen av överklagandeärenden mellan regeringen och förvaltningsdomstolar har riksdagen fastställt riktlinjer, (bet. 1983/84:KU23). Huvudtanken med riktlinjerna var att regeringen skulle befrias från att vara den myndighet som har att pröva överklaganden i ärenden där en politisk styrning av praxis inte var nödvändig eller önskvärd. Ett sätt att befria regeringen från överklaganden var att flytta prövningen av dessa från regeringen till förvaltningsdomstolarna.

I många lagar uttalas att vissa beslut inte får överklagas. Anledningen till detta torde vara att den första beslutsinstansen anses som mest

kompetent eller att beslutets art är sådant att det inte kräver överklaganderätt.

19.4 Beslut enligt kriterierna för grupp 1

Skäl för förslaget

Beslut om statligt stöd av utbildningar inom grupp 1 har som rättsverkan att utbildningen ställs under statlig tillsyn. I och med att det allmänna genom beslutet erkänner utbildningen har beslutet även andra viktiga följdverkningar. Dessa är bl.a. rätten för en medborgare i annat EU-land att bosätta sig i Sverige under studietiden och rätten att examen skall anses vara gångbar i andra EU-länder. Vidare kan en utbildning som anses erkänd av det allmänna på visst sätt undantas från mervärdesskatteplikt. För den enskilde utbildningsanordnaren kan beslutet genom dess olika följdverkningar vara mycket viktigt. Särskilt när det gäller möjligheten till undantag från mervärdesskatteplikt torde beslutet t.o.m. kunna ha avgörande betydelse för en fysisk eller juridisk persons ekonomiska möjlighet att starta och bedriva en utbildning. Skolverkets beslut kan därför ur konkurrenssynpunkt ha stor betydelse i de fall det finns andra utbildningar som har statlig tillsyn och som riktar sig till samma målgrupp.

Enligt utredningens mening är Skolverkets beslut så viktigt och har sådan avgörande betydelse för utbildningsanordnaren att det bör kunna överklagas. Några särskilda skäl som talar mot att besluten skall kunna överklagas saknas. Eftersom besluten i huvudsak avser överprövning av om en utbildning uppfyller vissa rekvisit utan avgörande lämplighetsbedömningar anser utredningen att besluten skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

19.5 Beslut enligt kriterierna för grupperna 2 och 3

Skäl för förslaget

Beslut enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 har samma grundläggande rättsverkningar och följdverkningar som beslut om statlig tillsyn enligt nivå 1. När det gäller grupp 2 tillkommer att utbildningen berättigar eleverna till studiestöd och vad gäller grupp 3 tillkommer att huvudmannen får statsbidrag för utbildningen.

Såsom anförts tidigare har utredningen utgått från att Skolverkets beslut skall vara möjliga att överklaga. Problemet med beslut enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 är dock att de ekonomiska ramarna för utbildningarna är begränsade. Tjugo utbildningar kan t.ex. uppfylla kraven för rätt till statligt stöd medan det bara finns ekonomiskt utrymme för att medge tio utbildningar sådant stöd. Med nuvarande ordning som innebär att antalet utbildningar som uppfyller kriterierna kan vara fler än vad de ekonomiska ramarna kan ge utrymme för, är det inte möjligt att besluten skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol eller särskild överklagandenämnd. En sådan prövning skulle enbart kunna innefatta frågan om utbildningen uppfyller givna kriterier och kan inte i efterhand leda till en annan prioritering eller omfördelning av medlen mellan sökande än den Skolverket gjort.

Mot denna bakgrund och då Europakonventionen inte torde kräva domstolsprövning i dessa fall anser utredningen att besluten inte skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol eller en särskild nämnd.

Även vid överklagande till regeringen uppkommer samma principiella svårigheter. Regeringen måste behandla lika fall lika och det förefaller meningslöst med en överklagandemöjlighet när de tillgängliga medlen redan har förbrukats.

Skolverket, som föreslås fatta besluten, är som framgått den enda instans som vid ett tillfälle kan göra den prioritering mellan utbildningarna som erfordras för att avgöra vilka utbildningar som skall erhålla stöd. Att ge utbildningsanordnarna rätt att överklaga besluten till allmän förvaltningsdomstol, särskild nämnd eller regeringen anser utredningen mot denna bakgrund vara olämpligt. Utredningen föreslår således att Skolverkets beslut enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 inte skall kunna överklagas.

Om en utbildningsanordnare, som nekas stöd enligt kriterierna för grupperna 2 och 3, ändå vill ställas under statlig tillsyn får detta prövas enligt reglerna för beslut enligt grupp 1. Att kunna ställa en utbildning under statlig tillsyn enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 utan att medge därtill kopplat stöd är inte möjligt.

20 Statlig tillsyn

20.1 Nuvarande regler för tillsyn

Av 4 kap.1 § förordningen (1996:1206) om fristående skolor framgår bl.a. följande:

Under statlig tillsyn kan de fristående skolor ställas vars utbildningar inte uppfyller kraven för att enligt 9 kap. 8 § skollagen (1985:1100) förklaras berättigade till bidrag men vars utbildning utgör ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan (kompletterande skolor).

För att få stå under statlig tillsyn krävs att utbildningen omfattar minst en termins (16 veckors) effektiv undervisning och att skolan följer bestämmelserna i 5–8 §§.

Beslut om statlig tillsyn och om statsbidrag fattas av regeringen. Sådana beslut kan begränsas till att avse bestämd tid.

En kompletterande skola som ställs under statlig tillsyn förmodas ha en sådan kvalitet att den kompletterande utbildningen på dessa sätt kan sanktioneras av det allmänna. Det faktum att utbildningen bedömts som nationellt värdefull som komplement till gymnasieskolan har också medfört att eleverna fått rätt till studiestöd.

Riksdagen tog under hösten 1996 som tidigare nämnts beslut om mervärdesskatt på utbildningstjänster med undantag av grundskole-, gymnasieskole- och högskoleutbildning. Vidare beslöts att sådan utbildning som tillhandahålls av utbildare som erkänts av det allmänna kan undantas från beskattning. Följden blev att ett stort antal utbildningsanordnare utanför den offentliga sektorn ansökte om att ställas under statlig tillsyn för att kunna undantas från mervärdesskatteplikt.

I december 1996 fattade regeringen för första gången beslut om statlig tillsyn i enlighet med ovan nämnda riksdagsbeslut. På grund av det statsfinansiella läget fick eleverna vid dessa utbildningar inte rätt till studiestöd trots att utbildningarna uppfyllde kraven enligt förordningen om kompletterande skolor. Utbildningsutskottet uttalade i anslutning till skatteutskottets betänkande (1996/97:SkU6) med anledning av propositionen Mervärdesskatt inom kultur-, utbildnings- och idrottsområdet följande, ”En förutsättning för en sådan utvidgning av tillsynsförfarandet

är emellertid att sådan tillsyn inte regelmässigt skall behöva föranleda beslut om att rätt till studiestöd föreligger.”

Under 1997 har det tagits ett flertal beslut med samma innebörd. Beslut om statlig tillsyn har nu kommit att innebära att huvudmannen kan befrias från mervärdesskatt på den aktuella utbildningen. Den statliga tillsynen behövs för att det allmänna skall kunna kontrollera att utbildningarna kontinuerligt uppfyller de förväntade kraven. Det är också så att de statliga erkännandena bidrar till en konkurrensfördel för de kompletterande skolorna. Systemet kräver att elever, avnämare och andra intressenter, t.ex. de skolor som inte blivit erkända av det allmänna, kan lita på att de godkända skolorna håller den stipulerade kvaliteten och även utbildningsvolymen.

Regeringen kan besluta att den statliga tillsynen skall upphöra om en kompletterande skola inte längre uppfyller kraven och bristerna inte avhjälpas efter påpekande för huvudmannen. Detsamma gäller om en kompletterande skola trots påpekande inte iakttar sina skyldigheter enligt förordningen.

20.2 Nuvarande tillsynsmyndigheter

Enligt förordningen (1991:1121) med instruktion för Statens skolverk är en av verkets uppgifter att utöva statlig tillsyn. I regeringens beslut om att utbildningar skall ställas under statlig tillsyn som kompletterande skola sägs ofta att tillsynen skall utövas av Skolverket. I förordning (1996:1206) om fristående skolor sägs inget om att det är Skolverket som skall utöva tillsynen av kompletterande skolor.

Tillsyn av en kompletterande utbildning utövas av Luftfartsverket.

Regeringen har i juni 1997 fattat beslut om att Högskoleverket fram till den 30 juni 1999 skall utöva statlig tillsyn av vissa utbildningar, som inte bedömts vara utbildningar vid kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Skolverkets tillsyn kostar i genomsnitt 34 000 kr per tillsyns-uppdrag för alla fristående skolor oavsett nivå. Tillsynen genomförs med besök 1–2 dagar på skolan, förberett genom kontakter med skolan och dokumentstudier. En rapport med en bedömning skrivs och avslutas med beslut huruvida skolan uppfyller kraven för att fortsatt få stå under statlig tillsyn. Skolverkets tillsynsrapporter överlämnas till Utbildningsdepartementet.

20.3 Omfattning av tillsynen

Antalet utbildningar som ställts under statlig tillsyn har ökat kraftigt under 1997. Tidigare har drygt 60 kompletterande skolor haft beslut om statlig tillsyn. Vid ett antal skolor finns flera fristående kompletterande utbildningar. Regeringen har under 1997 fattat beslut som innebär att cirka 95 skolor i dag står under statlig tillsyn. Vid dessa skolor finns mer än 300 utbildningar med statlig tillsyn. Detta innebär en ökad belastning på tillsynsmyndigheten. Med hänsyn till att kostnaderna för tillsynen inte kan öka i motsvarande omfattning som ökningen av antalet utbildningar, skulle ett förenklat tillsynsförfarande kunna tillämpas på utbildningar som erkänts enligt kraven för grupp 1.

Sedan 1993 har enligt hittills tillgängliga uppgifter Skolverket genomfört tillsyn vid 35 skolor. Fem – sex stycken av dessa har haft två tillsynsbesök med tre års mellanrum.

21 Statlig tillsyn i framtiden

FÖRSLAG

Skolverket skall ansvara för den statliga tillsynen av fristående utbildningar inom olika områden. Vid behov skall tillsynen utövas efter samråd med annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet.

Skäl för förslaget

Skolverket har redan enligt förordning uppgift att utöva statlig tillsyn. Ett stort arbete har av Skolverket lagts ned på handläggning av ärenden avseende kompletterande skolor liksom på tillsyn av dessa skolor, vilket gör att det nu finns en hög kompetens och god kunskap om skolornas verksamhet. Beslutsfattande, tillsyn och förnyad prövning av beslut om erkännande av fristående utbildningar kommer enligt utredningens förslag att göras av en myndighet, Skolverket.

Statlig tillsyn av utbildningar erkända enligt kriterierna för grupp 1 utgör en kontroll av att huvudmannen uppfyller kraven för erkännande på denna nivå. Besluten skall formuleras så att tillsynen kan genomföras genom ett enkelt förfarande, t.ex. utifrån insända dokument och/eller enkla enkäter.

Statlig tillsyn av utbildningar erkända enligt kriterierna för grupperna 2 och 3 görs som i dag för utbildningar som har statlig tillsyn med eller utan statsbidrag och med studiestöd. Utgångspunkten för tillsynen är att utbildningen genomförs på ett sätt som är i överensstämmelse med gällande förordning.

Om det krävs särskilda kunskaper och erfarenheter för att kunna utöva tillsyn beträffande en viss utbildning skall Skolverket begära hjälp av annan myndighet eller sakkunnig inom det aktuella utbildningsområdet.

Detta innebär att Skolverket har ansvaret för tillsynen men kan anlita annan myndighet, t.ex. Högskoleverket, för genomförande av tillsynen.

22 Krav på resurser

22.1 Resursbehovet hos Skolverket

Skolverket kommer enligt förslaget att fatta alla beslut om statlig tillsyn och statligt stöd till fristående utbildningar samt handlägga alla övriga ärenden rörande dessa utbildningar. För närvarande fattar regeringen beslut om statlig tillsyn av kompletterande skolor enligt förordningen om fristående skolor. Skolverket handlägger ansökningarna och yttrar sig till regeringen.

Motiven för utredningens förslag är dels att det under senare år varit en strävan att föra över förvaltningsärenden från regeringen till underlydande myndigheter, dels att Skolverket har en ingående kunskap om och erfarenhet av kompletterande skolor. Behovet av en samlad kunskap om de fristående utbildningarna för att få större effektivitet, enhetlighet och rättvisa i bedömningarna är ett viktigt skäl.

Med hänsyn till att fristående utbildningar i ökad utsträckning kommer att ansöka om statlig tillsyn för att kunna bli befriade från mervärdesskatt kommer antalet ärenden som skall handläggas att öka hos Skolverket. Beslutsfattandet leder också till ökade arbetsuppgifter liksom den föreslagna förnyade prövningen av besluten vart tredje år.

För de fristående utbildningar som kommer att ställas under statlig tillsyn i grupp 1 kommer handläggningen och tillsynen att vara förenklad i jämförelse med beslut och tillsyn av utbildningar som får tillsyn i grupperna 2 och 3. Tidigare hade Skolverket inga resurser för detta då denna typ av utbildningar inte funnits, varför Skolverket för handläggning och tillsyn av utbildningar i grupp 1 beräknas få ökade kostnader med cirka 200 000 kr.

Enligt Skolverkets beräkningar kommer de ökade arbetsuppgifterna som gäller beslut om godkännande att kräva resurser motsvarande ytterligare en tjänst och de ökade arbetsuppgifter som gäller förnyad prövning ytterligare cirka 700 000 kr.

Skolverket skall vid behov för samråd både vid godkännande och tillsyn anlita annan myndighet eller sakkunnig från det aktuella utbildningsområdet. Kostnaden för dessa insatser uppskattas till 400 000 kr per år. Det är svårt att exakt beräkna kostnaden eftersom det inte är möjligt att förutse i vilken omfattning som sakkunnig kan behöva anlitas.

De ökade kostnaderna för Skolverket med anledning av utredningens förslag beräknas sammanlagt alltså uppgå till 1 300 000 kr. Därutöver krävs ytterligare en tjänst med anledning av ökade arbetsuppgifter som gäller beslut om godkännande.

22.2 Ökning av antalet överklaganden

Regeringens beslut om att en utbildning skall ställas under statlig tillsyn enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor kan inte överklagas. Utredningen föreslår att beslut om statlig tillsyn enligt grupp 1 skall kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Detta kommer sannolikt att innebära ökade kostnader för domstolarna och för Skolverket.

22.3 Handläggningen på Utbildningsdepartementet

Enligt utredarens förslag kommer handläggningen inom Utbildningsdepartementet av ärenden som avser beslut om att en fristående utbildning skall ställas under statlig tillsyn att utgå om Skolverket kommer att fatta dessa beslut. Utredningen uppskattar att den inbesparade arbetsinsatsen sammanlagt motsvarar en heltidstjänst.

22.4 Effekter på mervärdesskatteinkomsterna

Fram till årsskiftet 1996/97 undantogs utbildningstjänster generellt från mervärdesskatt. Detta gällde följaktligen även för de utbildningar som genom utredningens förslag nu kan komma att ställas under statlig tillsyn. Avsikten med den lagändring som gjordes den 1 januari 1997 var inte att öka statens skatteintäkter genom att införa skatteplikt för dessa skolor. Utbildningarna har även i praktiken till huvudsaklig del fortsatt att vara undantagna från mervärdesskatt. Antingen har detta skett genom att de har bedömts som kompletterande skolor enligt den mer generösa tillämpning av reglerna som regeringen haft efter riksdagsbehandlingen eller har utbildningarna kunnat utnyttja de övergångsregler som riksdagen fattade beslut om med anledning av lagändringen. Det förslag som nu lämnas innebär i praktiken inte någon utvidgning av skattefriheten utan endast att skattefriheten för dessa utbildningar säkerställs. Det är därför inte fråga om att en beskattad verksamhet övergår till att bli

skattefri. Förslaget torde därför inte innebära några budgeteffekter av betydelse.

22.5 Resurser till studiestöd och statsbidrag

Ramen för stöd till kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor föreslås i budgetpropositionen för 1998 hållas oförändrad jämfört med budgetåret 1997.

Antalet fristående utbildningar inom grupperna 2 och 3 kommer sannolikt inte att kunna öka nämnvärt i antal med nuvarande ramar för statsbidrag och studiestöd. Den prövning av alla beslut som utredningen föreslår skall göras, kan dock komma att visa att flera skolor uppfyller kraven för statlig tillsyn enligt kriterierna för grupperna 2 och 3.

Studiestöden (studiehjälp och studiemedel) till elever vid kompletterande skolor uppgick under 1996/97 till knappt 215 miljoner, enligt CSN:s statistik 1997-11-26. I detta belopp ingår också inackorderings-tillägg och extra tillägg till studiehjälpsberättigade samt studiemedel och extra studiemedel till studiemedelsberättigade elever. Extra studiemedel (lån) som uppgick till knappt 65 miljoner kan beviljas till elever som uppbär studiemedel i huvudsak för att täcka elevavgifter. Av de 2 968 elever som då uppbär studiemedel hade 2 158 elever extra studiemedel. Studiehjälp utgick till 444 elever vid kompletterande skolor

Utredarens uppfattning

Enligt direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23) skall utgiftsökningar eller inkomstminskningar kunna genomföras med totalt sett oförändrade eller minskade resurser.

Då antalet fristående utbildningar med statlig tillsyn inom olika områden kan komma att öka, vore det önskvärt att det funnes resurser i tillräcklig omfattning till statsbidrag och studiemedel till dessa utbildningar.

Utredningens förslag kommer att kräva ökade resurser för handläggning av ökat antal ärenden, ökad tillsyn och möjligheten att överklaga beslut enligt grupp 1. Resurser motsvarande en heltidstjänst bör överflyttas från Utbildningsdepartementet till Skolverket. Övriga kostnadsökningar som utredningens förslag innebär får rymmas inom den bestående statsbidragsramen.

Kommittédirektiv

Dir. 1997:42

Översyn av det statliga stödet till kompletterande skolor

Beslut vid regeringssammanträde den 6 mars 1997

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att göra en översyn av det statliga stödet till kompletterande skolor.

Utredaren skall

- utarbeta en tydlig definition av begreppet kompletterande skola
- analysera kompletterande skolors roll inom utbildningssystemet och deras avgränsning från och förhållande till det offentliga skolväsendet, högskolan och till annan yrkesutbildning
- analysera statens och kommunernas ansvar för kompletterande skolor
- se över formerna och kriterierna för statligt stöd samt överväga hur besluten skall tidsbegränsas
- analysera vilka effekter beslutet att införa mervärdesskatt inom utbildningsområdet har för kompletterande skolor
- utreda frågan om rätt till studiestöd för elever i kompletterande skolor
- lämna förslag på hur det statliga stödet till kompletterande skolor skall administreras.

Uppdraget skall vara slutfört den 31 december 1997.

Bakgrund

Enligt 4 kap. 1 § förordningen (1996:1206) om fristående skolor kan regeringen ställa under statlig tillsyn de fristående skolor vars utbildningar utgör ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan. Kompletterande skolor som är särskilt värdefulla från nationell synpunkt kan dessutom få statsbidrag för utbildningen.

Nuvarande system med kompletterande skolor har sin grund i riksdagens ställningstagande till förslagen i propositionen Valfrihet i skolan (prop. 1992/93:230, bet. 1992/93:UbU17, rskr. 1992/93:406). Därvid gjordes en gränsdragning mot gymnasieskolans utbildningar. En grundläggande förutsättning för statligt stöd angavs vara en klart konstaterad samhällsnytta. En utbildning som bidrar till att öka tillgången på värdefull yrkesskicklighet inom ett bristyrke eller tillför värdefull kompetens i annat avseende som t.ex. att utbildningen utgör en förutsättning för att gamla hantverkstraditioner bevaras och förs vidare till kommande generationer ansågs tillhöra denna kategori. En förutsättning för statligt stöd är vidare att utbildningarna har viss omfattning och längd.

De kompletterande skolorna bedriver utbildningar på gymnasienivå och på eftergymnasial nivå. Utbildningarna skiljer sig från gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen bl.a. genom att de saknar kärnämnen eller har sådana i mindre omfattning än vad som krävs i gymnasieskolan. Utbildningarna ställer också i vissa fall förkunskapskrav, krav på viss arbetslivserfarenhet eller på en genomgången gymnasieutbildning.

Regeringen uppdrog den 21 oktober 1993 åt Statens skolverk att göra en översyn av utbildningar vid kompletterande skolor med offentligt stöd. Syftet med översynen var att ge underlag och kriterier för bedömningen av vilka skolor som i framtiden bör vara berättigade till offentligt stöd i form av endera statlig tillsyn eller både statlig tillsyn och statsbidrag. Skolverket redovisade uppdraget i maj 1995.

Behov av utredning

De nuvarande formerna för offentligt stöd till kompletterande skolor är på flera sätt otillfredsställande. Skolornas roll i utbildningssystemet är inte tydligt definierad. Det är också mycket oklara gränser mellan kompletterande skolor och utbildningsformer inom det offentliga skolväsendet, högskolan och annan yrkesutbildning. Vissa utbildningar bedrivs på en mycket låg nivå, några kompletterar gymnasieskolan, några finns även i gymnasieskolan eller i påbyggnadsutbildningar inom komvux, medan andra åter närmar sig högskolenivå. Några skolor kan, genom sin karaktär och inriktning, jämföras med utbildningar i försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning eller på yrkesteknisk högskola. Det förekommer att skolor hamnar mellan två system; t.ex. en skola, som fått avslag på sin ansökan om att få utfärda högskoleexamina, ansöker i stället om att få bli en kompletterande skola, men anses då inte passa in i regelsystemet för kompletterande skolor trots att den kan anses ha ett nationellt värde. Samtidigt finns utbildningar som i dag får statligt stöd

där det kan ifrågasättas om de kan anses ha ett klart uttalat nationellt värde.

Det finns därför behov av att tydliggöra de kompletterande skolornas roll i utbildningssystemet och statens ansvar för de kompletterande skolorna. Det finns också behov av att se över om det statliga stödet med fördel kan ges på annat sätt eller i ett annat bidragssystem.

Det saknas också en överblick av vilket ansvar kommunerna i dag tar för de kompletterande skolorna.

I budgetpropositionen (1996/97:1 utgiftsområde 16 s. 37 f.) uttalade regeringen att det finns ett behov att se över vilka kompletterande skolor som skall få statligt stöd. Den gemensamma nämnan för de kompletterande skolorna är att de skall utgöra ett från nationell synpunkt värdefullt komplement till gymnasieskolan. Det finns dock olika sätt att komplettera det offentliga skolväsendet. Ett sätt kan vara att skolor erbjuder i princip samma slags utbildning som finns i den reguljära utbildningen, men med en speciell profil t.ex. religiösa skolor. Sådana privata skolor, vilka är mycket vanliga i andra europeiska länder, ingår i den krets EU åsyftar i sina regler om vilka skolformer som kan undantas från mervärdesskatt på utbildning. I Sverige återfinns dessa ofta som fristående grundskolor och fristående gymnasieskolor. Ett annat sätt kan vara att skolor erbjuder utbildning som man inte kan finna inom det reguljära utbildningsväsendet. Dessa skolor har i Sverige kunnat söka statlig tillsyn och statsbidrag som kompletterande skolor.

Riksdagen beslutade hösten 1996 att införa mervärdesskatt inom utbildningsområdet från och med den 1 januari 1997 (prop. 1996/97:10, bet. 1996/97:SkU:6, rskr.1996/97:69). Enligt beslutet skall dock mervärdesskattfrihet gälla dels för sådan grundskole-, gymnasieskole- eller högskoleutbildning som anordnas av det allmänna eller av en av det allmänna för utbildningen erkänd utbildningsanordnare, dels för sådan utbildning som enligt studiestödslagen (1973:349) berättigar eleven till studiestöd. För de utbildningar som inte faller under något av dessa kriterier är mervärdesskatten 25%. Skatteutskottet framhöll dock att vissa icke önskvärda effekter av beslutet skulle kunna uppstå. Främst gäller det yrkesutbildning hos vissa fristående skolor som för närvarande inte godkänts som kompletterande skolor och där utbildningskostnaderna finansieras av eleverna själva. Vissa av dessa utbildningar ansåg skatteutskottet, i likhet med utbildningsutskottet (1996/97:UbU4y), skulle kunna undantas genom att fler skolor än för närvarande får komma under statlig tillsyn. Utskotten framförde dessutom att den i budgetpropositionen aviserade utredningen om kompletterande skolor bör få ett utvidgat uppdrag med anledning av mervärdesskatt på utbildning.

Om fler skolor, eller skolor med annan inriktning än de nuvarande kompletterande skolorna, skall bli momsbefriade uppstår ett behov av

nya kriterier för urvalet av dessa skolor, kriterier som inte nödvändigtvis behöver vara definierade på samma sätt som de nuvarande kriterierna för skolor som står under statlig tillsyn. Konsekvenserna av detta bör utredas; vilka typer av skolor skall i så fall ingå, vilka kriterier bör tillämpas och vilken instans skall göra bedömningen? Det är därvid viktigt att beakta de EG-krav som preciserats i propositionen om mervärdesskatt (prop. 1996/97:10).

Bedömningen av vilka skolor som är statligt godkända har också betydelse för tillämpningen av andra delar av EG-rätten. T.ex. omfattar rätten till bosättning för elever och studenter från ett annat medlemsland endast sådana som studerar vid statligt godkända utbildningsanstalter. Likaså gäller rätten att få sitt examens- och kompetensbevis erkänt i ett annat land sådana som har fått sin utbildning vid statligt godkända skolor eller utbildningsanstalter.³

Besluten om statlig tillsyn kan begränsas till att avse en bestämd tid. Praxis för tidsgränsen har varierat under åren men är nu två år. Frågan om tidsbegränsningen behöver utredas närmare.

Med den statliga tillsynen följer i flertalet fall rätt till studiestöd för eleverna på utbildningen. De skolor som står under statlig tillsyn och där eleverna är berättigade att söka studiestöd, är förtecknade i studiestödsförordningens (1973:418) bilaga, avdelning A och B. Det finns dessutom ett fåtal skolor som står under statlig tillsyn och därmed är befriade från mervärdesskatt, men där eleverna ej har rätt till stude-stöd.

En översyn behöver alltså göras som innefattar både *formerna* för det för statliga stödet vad gäller statsbidrag, studiestöd och momsfrihet och *kriterierna* att få statligt stöd i dessa tre avseenden.

Det finns ett behov att även se över de nuvarande administrativa rutinerna. Det har under senare år varit en strävan att föra över förvaltningsärenden från regeringen till underlydande myndigheter. Handläggningen av ansökningar från fristående gymnasieskolor om att bli förklarade berättigade till bidrag samt om statlig tillsyn har nyligen förts över till Skolverket. Ansökningar från kompletterande skolor om statligt stöd eller statlig tillsyn skall enligt gällande bestämmelser lämnas till Skolverket som med eget yttrande skall vidarebefordra ansökan till regeringen. Cirka 100 ärenden beräknas komma att behandlas per år. Om utredaren finner att handläggningen bör föras över till myndighetsnivå, t.ex. Skolverket, torde nya, klara och täckande kriterier behöva utarbetas. Frågan om man i så fall bör förena beslutet med rätt till överklagande i allmän förvaltningsdomstol behöver också överägas.

³ Rådets direktiv 89/48/EEG och 92/51/EEG, EG:s direktiv 93/96/EEG.

Uppdraget

Utredaren skall definiera begreppet kompletterande skola, analysera vilken roll kompletterande skolor skall ha inom utbildningssystemet och hur de skall avgränsas från och förhålla sig till det offentliga skolväsendet, till högskolan och till annan yrkesutbildning.

Utredaren skall analysera statens ansvar för kompletterande skolor och vilken roll statsbidragen spelar för dem. Utredaren skall i detta sammanhang överväga om statsbidrag bör fortsätta att ges och klarlägga motiven för sitt förslag. Likaså skall utredaren överväga om det finns alternativa bidragssystem som vore att föredra framför det nuvarande stödet.

Kommunernas ansvar för sina egna elever, som går i kompletterande skolor, skall också analyseras.

Utredaren skall analysera effekterna av att mervärdesskatt införts inom utbildningsområdet och att de kompletterande skolorna därvid blivit befriade från sådan skatt. De olika formerna för det statliga stödet, dvs. statsbidrag, studiestöd och momsfrihet skall utredas. Utredaren skall i det sammanhanget också tydliggöra gränsdragningen och kriterierna för vilka skolor som skall stå under statlig tillsyn, få statsbidrag eller berättiga till studiestöd samt föreslå kriterier för vilka övriga skolor som bör vara befriade från mervärdesskatt. Utredaren skall ha som utgångspunkt förslagen i Skolverkets översyn av de fristående kompletterande skolorna.

Utredaren skall lämna förslag till avgränsning av de skolor som bör befrias från mervärdesskatt. En utgångspunkt skall därvid vara den avgränsning i fråga om ändamål m.m. som tidigare angivits.

Utredaren skall redovisa konsekvenserna av att vidga kretsen av skolor som är befriade från mervärdesskatt. Utredaren skall överväga om det finns behov av särskilda regler och kriterier för den utvidgade kretsen av utbildningar som bör bli befriade från mervärdesskatt samt överväga formerna för beslut i dessa avseenden. Utredaren skall också ta ställning till hur besluten om statlig tillsyn skall tidsbegränsas.

Utredaren skall redovisa vilka konsekvenser förslagen i utredningen får för de nu befintliga kompletterande skolorna.

Riksdagens uttalande att fler skolor än vad som nu är fallet bör få komma under statlig tillsyn har också medfört att frågan om vilka elever som skall ha möjlighet att få studiestöd måste utredas med utgångspunkt från dagens tillämpning av reglerna. Systemet med årsstudieplatser skall också ses över.

De nuvarande administrativa rutinerna vid hanteringen av ansökningarna om statsbidrag och statlig tillsyn skall ses över. Utredaren skall överväga om beslutsrätten bör föras över från regeringen till en underly-

dande myndighet och om man då bör införa rätt till överklagande i allmän förvaltningsdomstol. Om utredaren finner att beslutsrätten bör kvarstå hos regeringen skall förslag lämnas hur de administrativa rutinerna kan förenklas.

För utredningsarbetet gäller regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare om att pröva offentliga åtaganden (dir. 1994:23). Detta direktiv innebär bl.a. att utredaren skall kostnadsberäkna sina förslag och redovisa hur en finansiering kan ske genom främst omprioriteringar. Vidare gäller direktiven om att redovisa de regionalpolitiska konsekvenserna (dir.1992:50), om att redovisa jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) och om att redovisa konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49).

(Utbildningsdepartementet)

Definitioner – tillsyn, utvärdering och uppföljning

Utdrag ur Programplan för Skolverkets tillsynsprogram 1997-05-12

Tillsynens innebörd, s. 1:

Tillsyn innebär kontroll. Skolverket definierar tillsyn som utredningar som syftar till att pröva om en viss skolhuvudman uppfyller sitt ansvar enligt de författningsbestämmelser som gäller för skolan. Tillsynen är genom denna bestämning en kontrollfunktion som kompletterar verkets uppdrag inom nationell uppföljning, utvärdering och utveckling.

Skolverkets definition ansluter till en allmän förvaltningspolitisk strävan att tydligt skilja ut statlig tillsyn från framför allt nationell uppföljning och utvärdering.

Tillsynen avser alltid en eller flera bestämda huvudmän där varje huvudmans handlande utreds. Prövningen begränsas till att gälla huruvida det som undersöks uppfyller statens krav eller inte. Denna begränsning följer av ansvarsförhållandet mellan stat och skolhuvudmän. Ställningstaganden till den egna verksamhetens kvalitet eller till vad som är lämpligt åvilar skolhuvudmannen och skolan själv, så länge verksamheten bedrivs inom de ramar som staten ställt upp.

Om fristående skolor, s. 4:

Fristående skolor ska ge en utbildning som till art och nivå väsentligen svarar mot offentliga skolors. Fristående skolor har, till skillnad från kommunala, ingen annan kontrollerande skolmyndighet än Skolverket. Detsamma gäller vissa andra utbildningsanordnare. En regelbunden tillsyn ska därför ske av deras utbildning.

Ur Skolverkets Verksamhetsplan 1998:

Fristående skolor, s. 35:

Den regelbundna tillsynen av utbildningen vid fristående skolor genomförs så att alla nya skolor granskas under sitt andra verksamhetsår. När den första tillsynen genomförts görs en bedömning av när det är motive-

rat med en andra tillsyn. Denna bör ligga ett till fem år efter den första. Den kan också genomföras med varierande djup, alltifrån en enkel uppföljning av tidigare tillsynsutredning till en fördjupad och utvidgad tillsyn. Ett antal fördjupade utredningar om utbildningens saklighet och allsidighet genomförs under verksamhetsåret.

Målet är att säkerställa att alla fristående skolor ger en utbildning som motsvarar den som ges i det offentliga skolväsendet. Cirka 110 skolor ska granskas under verksamhetsåret.

Uppföljningsprogrammet, s. 17:

För uppföljningsprogrammet gäller följande övergripande mål:

- Programmet ska ta fram faktaunderlag som beskriver det svenska skolsystemet. Beskrivningarna skall genom publicering i olika media göras tillgängliga för regeringskansliet, skolhuvudmännen och övriga intressenter
- Den nationella uppföljningsinformationen ska bidra till en saklig och empiriskt grundad skoldebatt, såväl nationellt som lokalt.

Uppföljningsprogrammet kännetecknas av långsiktighet och av förvaltning och vidareutveckling av stora grundläggande informationssystem som skall ge ett faktaunderlag för skoldiskussionen. Skolverkets uppföljningssystem ger regelbundet återkommande beskrivningar av svensk skolverksamhet. Den nationella uppföljningen skall ge information om resurserna som tillförs skolan, verksamhetens organisation samt skolans prestationer, kvalitet och effekter. Mot denna bakgrund är det väsentligt att verksamheten är stabil och inriktningen tydlig i ett längre perspektiv.

Arbetet inom uppföljningsprogrammet omfattar tre typer av uppgifter:

- fördjupade analyser
- löpande arbete, dvs. förvaltning av det nationella uppföljningssystemets olika informationssystem
- utvecklingsinsatser, dvs. insatser för att vidareutveckla informationssystemen och att rationalisera och förenkla arbetsrutiner.

Utvärderingsprogrammet, s. 22

Det övergripande målet för utvärderingsprogrammet är att främja barnomsorgens och skolans utveckling mot de nationella målen genom att förse både staten och huvudmännen med kunskap om skolans kvalitet och utveckling. Det ska också ske genom att skapa utvärderingsbaserat underlag för en saklig debatt om verksamheterna och dessas kvalitet såväl lokalt som nationellt.

Jämförbara utbildningsområden

Denna sammanställning bygger på en genomgång av olika dokument, bl.a. enkäter som skolorna besvarat i samband med att Skolverket hösten 1993 fick i uppdrag av regeringen att göra en översyn av kompletterande skolor med statligt stöd. Skolverkets tillsynsrapporter och yttrande avseende kompletterande skolor samt regeringens beslut om statlig tillsyn har också använts. Uppgifter om statsbidragsgrundande årselevplatser kommer från regeringens årliga beslut 1997-12-18. Förordning om ändring i studiestödsförordningen (1973:418), SFS 1996:1316 har också utgjort underlag. Skolverkets rapporter om översynen, etapp 1, 1994-10-13 och etapp 2, 1995-05-24, har vidare använts, liksom den enkät som kompletterande skolor med statsbidrag besvarade hösten 1997. Då det är flera uppgiftskällor med ibland något varierande information kan uppgifterna i några fall vara ungefärliga.

Kompletterande skolor

I direktiven står ”Det finns dock olika sätt att komplettera det offentliga skolväsendet.

Ett sätt kan vara att skolor erbjuder i princip samma slags utbildning som finns i den reguljära utbildningen, men med en specifik profil, t.ex. religiösa skolor. Sådana privata skolor, vilket är mycket vanliga i andra europeiska länder, ingår i den krets EU åsyftar i sina regler om vilka skolformer som kan undantas från mervärdeskatt på utbildning.

I Sverige återfinns dessa ofta som fristående grundskolor och fristående gymnasieskolor.

Ett annat sätt kan vara att skolor erbjuder utbildning som man inte kan finna inom det reguljära utbildningsväsendet. Dessa skolor har i Sverige kunnat söka statlig tillsyn och statsbidrag som kompletterande skolor.”

Ett utdrag ur Skolverkets rapport, etapp 1, lyder ”Enligt förordningen skall de fristående skolorna utgöra ett komplement till gymnasieskolorna. Men reellt fungerar de som en länk mellan gymnasieskolor, folkhögskolor, studiecirklar å ena sidan samt högskolor eller yrkesutövning å andra sidan.”

Fristående kompletterande skolor med estetisk utbildning

I Skolverkets rapport, etapp 1, sägs ”Kompletterande skolor med estetisk utbildning har specifika kännetecken som anknyter till utbildningarnas inriktning. Såväl dans- som skådespelarutbildningarna är ofta yrkesinriktade och anpassar kontinuerligt utbildningen till krav som ställs inom artistbranschen. Bildkonstnärliga utbildningar är svårare att kategorisera. Vissa utbildningar är grundläggande för högre utbildning och vissa förbereder för en självständig konstnärsvksamhet.”

Enligt rapporten kan följande drag urskiljas inom de estetiska kompletterande skolornas utbildning,

- Utbildningarna omfattar oftast 1–2 års heltidsstudier och skolorna avser i första hand att vara riksrekryterande. Ofta kommer dock eleverna från den närliggande regionen.
- Intagning av elever baseras ofta på arbetsprover eller andra prov, vilka ibland kompletteras med intervjuer.
- Genom skolformen tillvaratas en efterfrågan på färdighetsinriktad utbildning samtidigt som de flesta eleverna är över 18 år. Det medför att de ofta har avslutade gymnasiestudier eller motsvarande som en grund för sina estetiska studier.
- Utbildningarna anses ha en hög legitimitet bland de sökande (stort sökandetryck).
- Eleverna är generellt i behov av stöd för att kunna finansiera sina studier.
- Utbildningarna bidrar till elevernas sociala utveckling och till att eleverna efter utbildningen fortsätter sina studier vid högskola eller direkt kan försörja sig inom det estetiska området på del- eller heltid eller till att verksamheten utövas som en hobby.
- Dans- och teaterutbildningarna kännetecknas speciellt av att de medverkar till att utveckla elevernas kroppsmedvetenhet och hur kroppen kan användas som uttrycksmedel.
- Genom utbildningarna kan användbar kunskap tillföras även andra yrkesområden än det eller dem som utbildningen direkt avser.
- Statsbidragen anses höja kvaliteten på undervisningen bl.a. genom ökad lärartäthet.

Här följer en genomgång av de estetiska skolorna, skolor med inriktning mot konst och dans, teater och musik.

Konstskolor

Det finns 25 skolor med inriktning mot konst varav 14 har både statlig tillsyn och statsbidrag medan 7 har statlig tillsyn. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn av fyra nya skolor. Elever vid dessa fyra utbildningar har inte rätt till studiestöd.

Det finns tio utbildningsanordnare i Stockholm, tre i Göteborg och en i Bohuslän. På västkusten finns ytterligare en konstskola i Falkenberg och i södra Sverige fyra stycken, en i Malmö, två i Lund och en på Österlen (Simrishamn). Gotlands konstskola har en konstutbildning och en skulpturlinje. I Mellansverige finns Örebro konstskola, en skola i Västerås och en i Norrköping. I nordligare delar av landet finns Sundsvalls konstskola, KOMS, och Umeå konstskola.

Så gott som alla utbildningarna anges vara grundläggande konstnärliga utbildningar av 1–2 års längd. Flera av utbildningarna har ettåriga påbyggnads- eller fördjupningsutbildningar. Även längre utbildningar förekommer.

Antagningarna sker vid 19 stycken av utbildningarna efter arbetsprover, ofta i kombination med intervjuer. Av de skolor som anger minimiålder uppger tre 17 år, åtta 18 år och en skola 19 år. En skola, Konstskolan i Stockholm, anger att antagning inte sker efter arbetsprover utan enligt kö. Denna skola har minimiålder, 18 år, och de flesta har gått gymnasieskolan. Västerås konstskola kräver avslutad gymnasieutbildning. Gerleborgsskolan i Hamburgsund uppger att samtliga elever har konstnärliga studier på eftergymnasial nivå bakom sig och att medelåldern är 27–28 år. Vid Hovedskous Målarskola är elevernas ålder mellan 20 och 35 år och eleverna har i de flesta fall gymnasieutbildning eller konstnärlig utbildning. Vid KV Konstskola i Göteborg har en majoritet av eleverna gymnasieutbildning och en del akademisk utbildning. Eleverna vid Idun Lovén har ofta gymnasieutbildning eller konstnärlig utbildning och en genomsnittsålder på cirka 25 år. Konstskolan Paletten har en genomsnittsålder på 22–24 år. Vid Örebro konstskola har samtliga elever gymnasieutbildning och oftast grundläggande utbildning 1–2 år på folkhögskola.

Ett antal skolor anger nu att eleverna bör ha gått det estetiska programmet i gymnasieskolan eller ha konstnärlig utbildning från folkhögskola eller studieförbund.

Andelen manliga och kvinnliga elever anges bara för några utbildningar och i dessa fall överväger antalet kvinnliga elever.

I allmänhet anges antalet sökande vara mycket stort. Till ett antal utbildningar antas cirka 10–20 % av de sökande och i några fall cirka 40 %.

Dans/teater/musik

Inom denna grupp finns det tretton skolor varav fem har statlig tillsyn och statsbidrag och tre statlig tillsyn. En skola beviljades statsbidrag i juni 1997. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn av utbildningar hos fem nya utbildningsanordnare. Elever vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd. Sex skolor finns i Stockholm. Fyra av utbildningarna finns i Göteborg. Vidare ingår i gruppen Skara Skolscen, Gotlands tonsättarskola och Musikutbildning Umeå.

Skolorna tar in elever bl.a. på antagningsprov och fallenhet. Minimiålder vid de två balettskolorna är 16 år. Utbildningarna är treåriga. Medelåldern är 18–19 år. Många elever har gymnasiebakgrund. Det är stor övervikt för kvinnliga elever. Vid Dansforum är antagningsåldern 16–23 år. Vid Kulturama med sina 459 årselevplatser är det antagningsprov och det krävs någon form av förkunskaper på gymnasial nivå eller motsvarande.

Skara Skolscen tar in elever mellan 18–24 år och med minst tvåårig gymnasieutbildning eller motsvarande. Enligt en uppgift var det 450 sökande till 12 platser, varav 125 manliga sökanden. Strävan är att ta in sex manliga och sex kvinnliga elever.

Antalet sökande till respektive utbildning anges vara mycket stort.

Gymnasieskolans estetiska program

Det estetiska programmet, som har tre grenar, fanns hösten 1996 på 134 skolor i 115 kommuner i landet. Grenen dans och teater fanns på 55 skolor i 50 kommuner och grenen konst och formgivning på 85 skolor i 78 kommuner. Programmets gren musik hade 80 skolor i 78 kommuner. I 18 kommuner fanns det lokala grenar inom det estetiska programmet på 19 skolor. Uppgifterna är hämtade ur Skolan i siffror 1997: Del 2 (Skolverkets rapport nr 130).

Andelen kvinnor var den 15 oktober 67 % av det totala antalet elever. Inom grenen dans och teater var det 84 % kvinnor, grenen konst och formgivning 73 % och grenen musik 46 %.

Estetiska utbildningar vid folkhögskolor

Vid 52 folkhögskolor finns det kurser i Bild, färg och form och Estetiska kurser. Kurser i Konsthantverk, Slöjd, Textil, Trä och Keramik finns vid 42 skolor. Vid 22 av dessa skolor bedrivs också utbildningar ur den första gruppen.

Dansutbildning erbjuds vid sex folkhögskolor, teater och dramautbildningar samt dramapedagogutbildning vid 29 skolor och musikutbild-

ning vid 45 folkhögskolor. Vid många skolor anordnas flera av dessa utbildningar samtidigt.

Nedanstående uppgifter över lokaliseringen av långa kurser med estetisk inriktning är hämtade ut informationsmaterialet "Folkhögskolor 1997/98"

	Bild, Färg, Form/	Konsthantverk Slöjd, Textil och Keramik	Dans, Teater, Drama	Musik
Stockholms län	8	6	5	5
Södermanlands län	3	2		1
Uppsala län	1	1	2	2
Östergötlands län	2	1	2	3
Jönköpings län	2	1		3
Kronobergs län	2	1	3	2
Kalmar län	2	3	2	1
Gotlands län		1		1
Blekinge län	1	1	1	
Skåne län	7	4	3	4
Hallands län	1	1	1	
Göteborg och Bohus län	2	2	4	3
Älvsborgs län	2	1		1
Skaraborgs län	2	1		1
Värmlands län	1	1	2	2
Örebro län	2	2		2
Västmanlands län	1	1		1
Dalarnas län	2	3		4
Gävleborgs län	1	2	1	1
Västernorrlands län	2	1	4	2
Jämtlands län	1	3		1
Västerbottens län	4	2	2	2
Norrbottnens län	3	1	3	3

Övriga (icke estetiska) fristående kompletterande utbildningar

I denna grupp ingår skolor med utbildningar med inriktning mot

Reklam/marknadskommunikation/mode,

Handel/ekonomi,

Hantverk,

Teknik/industri,

Kost/hälsa/konsumentekonomi

Hälso- och friskvård och

Övriga

Det var skolor inom dessa grupper förutom Hälso- och friskvård, som är en ny grupp sedan juni 1997, som ingick i etapp 2 av Skolverkets översyn av kompletterande skolor. Dessa utbildningar anses enligt rapporten ha vissa gemensamma generella kännetecken. För vissa skolor finns specifika kännetecken.

De generella kännetecken citeras nedan:

- Utbildningarna har tillkommit på initiativ av enskilda, grupper av intressenter eller på initiativ av företrädare för studieförbund
- Utbildningarna är organiserade i form av aktiebolag, stiftelser, handelsbolag och som ideella föreningar, dvs. har privaträttsligt reglerade huvudmän
- Utbildningarna omfattar ofta 1–2 års heltidsstudier och skolorna är riksrekryterande
- Utbildningarna är i huvudsak förberedande för yrkesinriktad utbildning eller yrkesinriktade
- Det finns ett stort antal sökande till utbildningarna
- Utbildningarna innebär undantagslöst kostnader för eleverna i form av elevavgifter, material, resor och ibland kost och logi
- Eleverna är i behov av att utbildningarna står under statlig tillsyn för att de ska kunna finansiera sina studier
- Utbildningarna bidrar till de studerandes sociala och personliga utveckling
- Genom utbildningarna kan användbar kunskap tillföras även andra yrkesområden än det eller dem som utbildningen direkt avser
- Skolorna anser att statsbidraget höjer kvaliteten på undervisningen bl.a. genom ökad lärartäthet
- Lärarna är ofta delvis yrkesverksamma även utanför sin undervisning och saknar oftast pedagogisk utbildning
- Elevgruppen utgörs i huvudsak av vuxna.

Specifika kännetecken för vissa skolor

- Skolledarskapet är ofta kombinerat med undervisning och administrativt arbete
- Det förekommer att skolledaren är ensam ägare till skolan
- Intagning till utbildningarna baseras på arbetsprover, ibland kompletterade med intervjuer

- Utbildningen bidrar i stor utsträckning till att eleverna efter utbildningarna kan gå vidare till högre studier eller försörja sig
- Elevernas möjlighet till inflytande i organiserade former över sin utbildningssituation är oftast begränsad
- Inom vissa kategorier av utbildningarna pendlar inriktning och kvalitet mellan hobbynivå och yrkesmässighet
- Vissa utbildningar kan betraktas som eftergymnasiala och närmar sig högskolenivå
- Vissa av utbildningarna är starkt branschanknutna
- Inom vissa kategorier är det svårt att formellt nivågruppera utbildningarna.

Reklam/marknadskommunikation/mode

I gruppen ingår tio utbildningsanordnare. Av dessa har fyra statlig tillsyn och statsbidrag. En skola beviljades statsbidrag i juni 1997. En utbildningsanordnare har statlig tillsyn som berättigar till studiestöd. Ytterligare två anordnare beviljades i december 1996 och januari 1997 statlig tillsyn av utbildningar som inte berättigar till studiestöd. Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och tre år. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn av utbildningar hos ytterligare tre anordnare. Elever vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd.

Sex av skolorna finns i Stockholm, en i Göteborg, en i Malmö och en i Borås. Ytterligare en anordnare har likadana utbildningar både i Göteborg och Umeå.

De flesta skolorna har krav på gymnasieutbildning och en antagningsålder som ligger på minst 18–20 år. Vidare sker antagning efter arbetsprover. Någon skola kräver dessutom flerårig arbetslivserfarenhet från yrkesområdet. En utbildningsanordnare anser det vara en fördel med konst- och designskola och arbetslivserfarenhet efter gymnasieutbildning.

Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och tre år.

Handel/ekonomi

Tre utbildningsanordnare har statlig tillsyn med rätt till studiestöd. Ytterligare två utbildningsanordnare sattes av regeringen under statlig tillsyn i juni 1997. Eleverna vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd. Tre har sitt säte i Stockholm och två i Göteborg. Antagningskrav är treårig, eller ibland tvåårig gymnasieutbildning. För vissa utbildningar krävs speciella språkkunskaper. Utbildningarna är i allmänhet

ettåriga. Vid åtminstone tre av skolorna har utbildningarna olika grad av internationell inriktning.

Hantverk

I gruppen finns elva utbildningsanordnare varav sju har statlig tillsyn och statsbidrag. En hantverksutbildning har statlig tillsyn med rätt till studiestöd. Ytterligare tre anordnare ställdes i juni 1997 under statlig tillsyn utan rätt till studiestöd. Hantverksutbildningarna finns i mellersta och södra Sverige.

Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och två år.

Till dessa utbildningar varierar på tre skolor minimiåldern mellan 15–17 år. Antagning sker också i flera fall genom arbetsprover. En skola med en minimiålder på 17 år anger att så gott som alla elever har gymnasieskola, folkhögskola, högskola, annan yrkesutbildning eller konstskola när de söker in. En skola anger minimiålder 15 år men säger i samband med en ansökan till regeringen att ”en vanlig studerande har treårig gymnasieutbildning”. En utbildningsanordnare kräver slutförd gymnasieutbildning och ofta kurser i textilkunskap och slöjdutbildning. En utbildning har inga krav på förkunskaper men på keramiskt intresse och arbetsprover. Det är ett stort antal sökande till få platser i flera fall. Utbildningarnas längd varierar mellan en termin och två år.

Teknik/industri

Inom gruppen finns sex utbildningar med varierande inriktning. Två utbildningar har statlig tillsyn och statsbidrag. Tre skolor har statlig tillsyn, varav en har både utbildningar med rätt till studiestöd och utan rätt till studiestöd. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn för utbildning hos ytterligare en utbildningsanordnare. Elever vid denna utbildning har inte rätt till studiestöd.

Två utbildningsanordnare finns i Göteborg, två i Stockholm, en i Filipstad och en i Katrineholm.

Majoriteten av utbildningarna inom denna grupp kräver gymnasieutbildning eller motsvarande. En av skolorna har statlig tillsyn och statsbidrag för en treterminers teknisk basutbildning. Förkunskapskrav är icke-teknisk gymnasieutbildning eller kortare utbildning och yrkeserfarenhet. Alla behöriga sökande har hittills tagits in. Ungefär 60 % av eleverna går vidare till skolans egna högskoleutbildningar och övriga går nästan undantagslöst till andra högskoleutbildningar. Skolan är riksrekryterande och ger bl.a. äldre med yrkeserfarenhet behörighet till tekniska högskoleutbildningar. Under våren 1997 varierade elevernas åldrar mellan 19 och 46 år.

En utbildningsanordnare har statlig tillsyn för högst 100 årselevplatser för fyra tvååriga fackingenjörsutbildningar. Förkunskapskrav är treårig gymnasieutbildning eller motsvarande. Antagning sker varje termin. Cirka 15 % av eleverna kommer från andra nordiska länder och cirka 19 % är födda i utomnordiska länder. Det finns f.n. cirka 30 norska elever vid skolan.

En annan anordnare har som inträdeskrav till den tvååriga utbildningen gymnasieskolans treåriga naturvetenskapsprogram. Med annan gymnasieutbildning eller folkhögskola m.fl. utbildningar utan naturvetenskaplig/teknisk inriktning tar den hittills tvååriga utbildningen 2,5 år. Utbildningen har utökats med ett tredje studieår utan rätt till studiestöd.

En skola har statlig tillsyn och statsbidrag för 24 statsbidragsgrundande årselevplatser, ram 76 årselevplatser. Detta avser teoretisk utbildning i yrkesämnen inom ramen för lärlingsutbildning som bedrivs under 12 veckor i tre omgångar om vardera fyra veckor. Elevernas ålder är mellan 17 och 35 år.

En utbildning står under statlig tillsyn, som utövas av Luftfartsverket.

Kost/hälsa/konsumentekonomi

I gruppen finns fyra skolor som bedriver utbildningar från en termin till ett år. Alla fyra skolorna har statlig tillsyn och statsbidrag. Två skolor finns i Skåne, en i Småland och en i Södertälje.

Skolorna har gymnasieutbildning som antagningskrav.

Hälsa- och friskvård

Detta är en ny grupp. Det är utbildningar som till följd av förändringarna i samhället och människors levnadsvillkor bedömts som värdefulla.

Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn av elva utbildningar. Elever vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd. Fem utbildningar står under tillsyn av Skolverket. Sex utbildningar har ställts under tillsyn av Högskoleverket. Det är utbildningar som kan anses ligga på högskolenivå utan att uppfylla kraven för att vara högskoleutbildningar.

Inträdeskraven varierar från utbildning till utbildning. Utbildningarna varierar från en termin till nio år.

Övriga

I gruppen finns tio skolor. I denna grupp ingår två skolor som har statlig tillsyn med rätt till studiestöd och en skola som har statlig tillsyn och

statsbidrag. En av skolorna med studiestöd har också utbildning med statlig tillsyn utan rätt till studiestöd. Regeringen fattade i juni 1997 beslut om statlig tillsyn av utbildningar hos ytterligare sju utbildningsanordnare. Eleverna vid dessa utbildningar har inte rätt till studiestöd. En utbildningsanordnare som ingår i ett samnordiskt projekt har fått statlig tillsyn för 64 utbildningar av varierande längd.

En av skolorna har tillsyn av Högskoleverket av samma skäl som angetts ovan.

En utbildning har statlig tillsyn för en påbyggnadsutbildning för ambulanssjukvård om 20 veckor. Förkunskapskrav är treårig gymnasieutbildning, omvårdnad, eller tvåårig vårdlinje samt minst ett år som undersköterska eller skötare i psykiatrisk vård och B-körkort.

En skola har statlig tillsyn och statsbidrag för en påbyggnad på gymnasieskolan, bibellinjen åk 13.

Flera av utbildningarna inom denna grupp har inriktning mot TV- och videoproduktion samt IT-kommunikation. Språk- och skrivartutbildningar ingår också.

Gymnasieskolans utbildningar

Inom gymnasieskolan finns i dag möjligheter att få en individuellt anpassad gymnasieutbildning med varierande innehåll.

Gymnasieskolan kan inom några av sina program erbjuda utbildning inom reklam, mode och design. Även på lokala grenar finns ett stort utbud av kurser med dessa inriktningar. De utbildningsinslag av reklam, mode och design som ingår i folkhögskolornas kortare kurser kan utgöra ett komplement till andra utbildningar. De längre kurserna är av grundläggande karaktär.

Grundläggande kunskaper i ekonomi och handel kan studerande få inom gymnasieskolans och komvux olika program, lokala kurser eller påbyggnadsutbildningar. Ett tiotal folkhögskolor erbjuder 1-åriga kurser i ekonomi, i vilka marknadsföring också ingår.

Syftet med hantverksprogrammet är att det skall ge eleverna grundläggande yrkeskunskaper inom hantverksområdet. Genom specialisering i form av valbara kurser skall eleverna få den kompetens som motsvarar de grundläggande yrkeskraven inom ett hantverk. Hantverksutbildning finns också vid ett antal folkhögskolor och inom studieförbunden.

Inom gymnasieskolan finns en del specialutformade program med inriktning mot kost/hälsa/konsumentekonomi. Tre av de kompletterande skolorna med denna inriktning har också fristående gymnasieskolor med sådana program.

Inom de nationella programmen kan styrelsen för offentliga utbildningar fastställa lokala grenar. En lokal gren skall tillgodose ett lokalt

eller regionalt utbildningsbehov som inte kan tillgodoses inom de nationella programmen. För sådana grenar gäller de bestämmelser som gäller inom programmet.

Inom ramen för ett individuellt program inom gymnasieskolan kan en lärlingsutbildning inrättas. Regeringen har i oktober 1997 fattat beslut om försöksverksamhet med en förändrad lärlingutbildning.

Kommunal gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning

Inom kommunal vuxenutbildning (komvux) finns påbyggnadsutbildning som syftar till att ge vuxna en sådan utbildning som leder till en ny nivå inom deras yrke eller till ett nytt yrke. Det finns ett mindre antal nationellt fastställda påbyggnadsutbildningar, bl.a. en 1-årig teknikerutbildning. Vidare kan den lokala styrelsen fatta beslut om tim- och kursplaner för påbyggnadsutbildningar i enlighet med Statens skolverks föreskrifter. Utbildningen skall vara en påbyggnad på gymnasieutbildning eller motsvarande kunskaper. Varje kommuninvånare är behörig att delta i gymnasial vuxenutbildning om han är bosatt i landet. Ytterligare villkor är att han kan delta från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år eller att han ska ha slutfört utbildning på ett nationellt program eller likvärdig utbildning i gymnasieskolan.

Kvalificerad yrkesutbildning, KY

Utbildningsanordnare av fristående kompletterande utbildningar har ansökt om att sådana utbildningar ska anses tillhöra försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning. I flera fall har utbildningarna inte ansetts fylla kraven.

Översyn av det statliga stödet till kompletterande skolor, U 97:04

1997-08-15

Skolans namn:

Kontaktperson: Telefon:

ENKÄT

1 För vilka utbildningar har skolan statsbidrag?

1a. Läsåret 1996/97:

Utbildning	Omfattning veckor/år	Antal årselevplatser	Antal elever
------------	-------------------------	-------------------------	-----------------

1b. Ev .ändringar inför läsåret 1997/98:

Utbildning	Omfattning veckor/år	Antal årselevplatser	Antal elever
------------	-------------------------	-------------------------	-----------------

2 När beviljades utbildningen/utbildningarna statsbidrag första gången?

3 Vilken roll spelar statsbidraget för den/de kompletterande utbildningarna?

4 Hur stor del av de statsbidragsberättigade utbildningarna finansieras med statsbidrag?

5 Tar skolan ut elevavgifter för de aktuella utbildningarna? I så fall, med vilket belopp?

6 Vad skulle det innebära om utbildningen inte skulle ha statsbidrag?

7 Ange om några förändringar inträffat under perioden beträffande statsbidraget och som inte täcks in under frågorna ovan?

Frågor besvaras av Margareta Wiström, tel 035-21 12 22,
fax 035-21 12 22 eller tel. 08-791 28 04, fax 08-411 60 22

Svaren lämnas helst i anslutning till frågorna. Om utrymmet inte räcker till, skriv på baksidan eller separat papper.

Tack för hjälpen!

Kriterieförslag enligt Skolverkets översyn

Förslag till kriterier för kompletterande skolor enligt rapport från Skolverket 1995-05-24 Översyn av fristående kompletterade skolor:

1. Utbildningarnas innehåll

- följer övergripande mål enligt läroplanen för frivilliga skolor
- har en angiven utbildningsnivå
- har kurs- och timplaner

2. Utbildningarnas samhällsnytta

- Utbildningspolitiska mål
  - förbereder eleven för högskolestudier eller ger möjlighet till försörjning
  - tillgodoser elevernas utbildningsbehov
  - tillgodoser behov inom ett eller flera bristyrken
  - för gamla hantverkstraditioner vidare
  - redovisar intern produktivitet.
- Kulturpolitiska mål
  - ger människor möjligheter till egen skapande aktivitet och främjar kontakter mellan människor
  - möjliggör konstnärlig och kulturell förnyelse
  - garanterar att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs
  - främjar utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränserna
- Regionalpolitiska mål
  - utbildningen fyller en regionalpolitisk uppgift
  - har etablerade kontakter med det omgivande samhället genom att bidra med kulturella aktiviteter

3. Utbildningarnas organisation

- har en organisation och juridisk form som tillgodoser elevernas rätt till medverkan och ansvarstagande för uppgiften

-
- har en styrelse som följer och granskar utbildningen, så att en enskild person ej ensam driver verksamheten och har det övergripande ansvaret
  - har en identifierbar ansvarig person för ledning av utbildningen
  - har kompetenta lärare, dvs. lärare som har både ämnesmässig och pedagogisk kompetens
  - har en plan som belyser hur nödvändig skolledar- och lärarkompetens upprätthålls
  - har tillgång till ändamålsenliga undervisningsanpassade lokaler och adekvat utrustning
  - har en av styrelsen fastställd plan för uppföljning och utvärdering
  - har fastställda inträdesvillkor och urvalsgrunder som är relevanta i förhållande till utbildningens nivå och inriktning
  - utfärdar intyg eller betyg efter utbildningen
  - har elevavgifter som är skäligen
  - bedrivs som heltidsstudier, 32 veckor, 30 timmar/vecka (effektiv undervisningstid).

KOMPLETTERANDE SKOLOR

för vilka regeringen har fattat beslut om statlig tillsyn, statsbidrag och studiestöd (**S**), statlig tillsyn och studiestöd (**T**) och statlig tillsyn utan rätt till studiestöd (**U**). Grupperingen är ett förslag som utredningen arbetar med och inte en på något sätt fastställd gruppering.

Ram åepl = ramårselevplatser, Stb åepl = statsbidragsgrundande årselevplatser.

		Ram åepl	Stb åepl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Konst					
Dömen Konstskola, Göteborg – tre grundutbildningar i målning, grafik, skulptur, 2 år	S	65	64	35 v/år	arbetsprover
Falkenbergs konstskola, Falkenberg – ettårig grundutbildning, 1 år – ettårig påbyggnadsutbildning, 1 år	S	32	32		18 år, arbetsprover
Gerleborgsskolan i Stockholm – tvåårig grundläggande konstutbildning – ettårig påbyggnadsutbildning, tredje år	S	74	74	34 v/år	arbetsprover
Gerleborgsskolan i Hamburgsund – tvåårig grundläggande konstutbildning	S	30	30	36 v/år	arbetsprover
Gotlands Konstskola – tvåårig konstlinje	S	32	32	35 v/år	lägst 17 år, arbetsprover
– tvåårig skulpturlinje	S	32	32	35 v/år	
Grafikskolan, Stockholm – grundläggande utbildning, 2 år – överkurs, projektarbete, 1 år	S	21	21		lägst 19 år, arbetsprover
Hovedskous målarskola, Göteborg – konstutbildning på gymnasienivå, 2 år – påbyggnadsutbildning, 1 år (måleri, grafik, skulptur)	S	74	73	33 v/år	lägst 20 år, arbetsprover
KV Konstskola, Göteborg, – grundläggande utbildning I, 1 år – grundläggande utbildning II, 1 år – bild och rumsgestaltning, 1 år	S	74	74	33 v 33 v 33 v	lägst 17 år, arbetsprover
Konstskolan i Stockholm – grundläggande utbildning	T	180		1 år	18 år, ej arbetsprover
Konstskolan BASIS, Stockholm – grundutbildning, 1 år – påbyggnadsutbildning, 1 år	T	92		34 v, 1360 tim	helst 18 år, arbetsprover
Konstskolan Idun Lovén, Stockholm – grundutbildning i måleri, 2 år – grundutbildning i skulptur, 2 år	S	48	48	32 v/år	18 år, arbetsprover
Konstskolan Paletten, Stockholm – grundläggande utbildning, 1 år – påbyggnadsutbildning, 1 år	T	47		34v	18 år, arbetsprover

		Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Lunds konstskola – grundläggande utbildning, 1 år – påbyggnadsutbildning, 1 år	T	32		1280 tim/år	arbetsprover
Pernby målarskola, Stockholm – grundläggande utbildning, 2 år	S	32	25	36 v/år	arbetsprover
Sundsvalls konstskola, KOMS – konstnärlig utbildning, 2 år	T	16			arbetsprover
Umeå konstskola – grundläggande utbildning, 2 år	S	32	32	34 v/år	arbetsprover
Örebro konstskola – grundläggande utbildning, 2 år – fördjupningsutbildning, 1 år – fotolinje, 2 år	S U U	32	32	2400 tim	18 år, arbetsprover arbetsprover
Norrköpings konstskola – skulpturlinjen, 2 år – teckning och måleri, 1 år – scenografiutbildning 2 år	S U U	20	20	1216 tim 32 v 32 v/år	18 år, arbetsprover motivering
Österlens konst- och hantverksutbildning, 2 år	S	32	32	34 v/år	18 år, arbetsprover, ettårig konst- eller hantverksutbildning
Västerås konstskola – bild- och formbildning, 2 år	T	26		34 v/år	gymnasium eller motsvarande, arbetsprover
GFU, Grundläggande fotoutbildning, Stockholm – konstutbildning, 1 år	T	12		32 v, 976 tim	lägst 18 år, fotoerfarenhet, arbetsprover
Artakademin, Lund – konst och måleri, 1 år	U			32 v	arbetsprover
Järva Ateljén, Stockholm – ettårig konstutbildning	U			36 v	16–23 år, arbetsprover, fullgjord grundskola
Studieförbundet Vuxenskolan, Malmö – konstlinje, 1 år	U			1056 tim	arbetsprover
Stiftelsen Birkagården, Konstskolan Natanael Beskow, Stockholm, – konstutbildning, 1 år	U			33v	arbetsprover
Dans/teater/musik					
Balettakademin i Göteborg, – yrkesdansutbildning, 3 år – musikalutbildning, 3 år	S	100	100	3 läsår	16–23 år, antagningsprov
Balettakademin i Stockholm – yrkesdansutbildning, 3 år	S	70	70	35 v/år	16–21 år, antagningsprov

		Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Performing Arts School, Dansforum, Göteborg – utbildning för dansare/artister, 3 år (statsbidrag för årskurserna ett och två)	S	52	52	35 v/år	18–23 år, antagningsprov
Kulturama, Stockholm, 34 utb, 1 och 2 år 3 utb, 1 och 2 år (utbildningar inom dans, sång, musik, teater m.fl.)	T U	459		32 v/år	antagningsprov eller arbetsprover intervjuer
Skara Skolscen, Skara, – scenisk utbildning, 2 år	S	24	24	36 v/år	18–24 år, gymnasium eller motsvarande, antagningsprov
Gotlands tonsättarskola – tonsättarutbildning, 2 år	S	20	20	35 v/år	arbetsprover
Stockholms Musik konservatorium – musikerlinje, 1 år	S	70	70	32 v	antagningsprov
Musikutbildning Umeå/Kursverksamheten – musikutbildning, 1 år	T	20		33 v	ingen åldersgräns, prov
Teaterverkstan, Folkuniversitet/Kurs- verksamheten vid Stockholms universitet, – teaterutbildning, 1 år	U			32 v	lägst 18 år, gymnasium arbetsprover
Scenografilinje, Folkuniversitet/Kurs- verksamheten vid Stockholms universitet, – scenografiutbildning, 1 år	U			32 v	lägst 18 år, antagningsprov
Studio Blue, Stockholm, – ljudteknik och musikproduktion, grundutbildning 1 år och påbyggnadsutbildning 1,5 år	U			640 tim 960 tim	grundskola, förtur gymnasium, erfarenhet
Nova Teater och Kulturförening, Göteborg – teaterutbildning, 1 år	U			34 v	grundskola, kunna tillgodo- göra sig utbild- ningen
Jazzimprovisationslinje, Folkuni- versitetet, Kursverksamheten Göteborg, – instrumental och vokal gren, 1 år	U			32 v	antagningsprov, arbetsprover
Reklam/marknadskommunikation/mode					
Beckmans skola AB, Stockholm – formlinjen, 3 år – reklamlinjen, 3 år – modelinjen, 3 år – tre kvällskurser, form, reklam och mode	S U	123	123	34 v/år 1 år	20 år, gymnasium eller motsvarande, arbetsprover
RMI-Berghs reklam- och marknads- föringsinstitut, Stockholm – scriptwriting, 3 terminer	S	115	115	1700 tim, 45v	gymnasium eller motsvarande, arbetslivserfarenhet

	Ram	Stb åepl	Organisation åepl	Organisation omfattning i tid	Antagning
– copywriting, 3 terminer – tidningsdesign, 3 terminer – grafisk formgivning, 5 terminer – högre marknadsekonom, 1 år	T	25		1350 tim, 45 v 1350 tim, 45 v 2400 tim, 80 v	ev övriga kurser
Nordisk Designskola, Borås – designutbildning, textil, 1 år	S	18	18	36 v, 792 klocktim	gymnasium eller motsvarande, arbets- prover, sömnadsvana
Stockholms Tillskärarakademi – mönsterkonstruktion och sömnad, textil erfarenhet och utbildning grundkurs, 1 termin påbyggnadsutbildning, 1 termin – yrkesteknisk mönsterkonstruktion, 1 termin – skrädderi, ytterplagg, 1 termin – klänningskrädderi, 1 termin – teaterkläder, 1 termin	T U U	33			textil erfarenhet och utbildning tidigare kurser
Forsbergs Skola, Stockholm – utbildning inom grafisk formgivning, kommunikation och design samt bild, 2 år – två kvälls- och distanskurser i grafisk design och bild, 1 år – två kvällskurser i grafisk design och bild och tidningsdesign, 11 veckor	U				arbetsprover kvällskurserna enligt kö
Malmö Tillskärarakademi AB – tillskärarakademins linje, 1 år – avancerad mode- och produktionsteck- ning, 1 termin	U			1007 tim 531 tim	arbetsprover
Tillskärarakademin i Göteborg – datoriserad mönsterkonstruktion och sömnad, 1 år – teaterskrädderi, 1 år – modistutbildning, 2 år – mönsterkonstruktion med sömnad, 1 år – sömnad med mönsterkonstruktion, 1 år – sömnadsutbildning, 1 år	S U	36	30		textilt kunnande, beklädnadstekniskt gymnasium eller motsvarande
Designskolan i Göteborg och Umeå, textil design – grundutbildning, 1 år – påbyggnadsutbildning, 1 år	U			1000 tim 1040 tim	arbetsprover till pu grundutbildning eller motsvarande
Mångkulturellt Fortbildningscentrum, Stockholm – multimedialinjen med information, reklam och digital konst (ges 1 alt 2 år) – miljö- och hantverkslinjen (ges 1 alt 2 år)	U			46v/år	förmåga att följa undervisningen, intervjuer
3 D Kommunikation (Bernadette Schillings Design AB), Stockholm – utbildning i tredimensionell kommunikation, 1 år	U			3x15 v, 1040 tim	20 år, gymnasium 3 år MP eller EP eller motsvarande program, arbetsprover

		Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Handel/ekonomi					
Institutet för Internationell Utbildning, Stockholm – internationella chefssekreterarlinjen, 1 år – internationella turism- och tjänstemarknadsföringslinjen, 1 år – internationella marknadsföringslinjen, 1 år – internationella reklam- och medie- linjen, 1 år – internationella PR- och informations- linjen, 1 år	T	200			allmän behörighet till högskolan, kunskaper motsvarande sv och en gymnasium, 3 år, ma gymnasium 1 år
International Business School, Göteborg – internationell chefssekreterarutbildning, 1 år – internationell hotell- och restaurang- utbildning, 1 år	T	80	38 v		allmän behörighet till högskolan, för gymnasiekompetens i språk
Påhlmans handelsinstitut, Stockholm – marknadsekonomutbildning, 1 år – utbildning till sekreterare/assistent, 1 år	T	84 42	36 v		lägst 2 år gymnasium
– högre internationell marknadsekonom, 1 år	U				lägst 3 år gymnasium
– diplomerad redovisningskonsult, 3 terminer	U		300 tim		
IHM Business School AB, Göteborg, Stockholm, Malmö – System- och nätverksspecialist – DIHM Marknadsföring – DIHM Ekonomi – DIHM Information & affärs- kommunikation – DIHM Master – IHM Copy – IHM Säljskola – IHM Computer College – IHM Bilförsäljare – IHM Traineeutbildning för akademiker – Företagsanpassad säljskola – Juridik och Beskattning	U			deltid under varierande antal terminer	3 år gymnasium eller motsvarande, yrkeserfarenhet
Utbildningscentrum Trädgården, Stockholm, – utbildning med inriktning på hotell, restaurang och service, 2 år	U		38 v /år		avslutad grundskola 15–18 år, flickor
Hantverk					
Carl Malmstens verkstadsskola, Stockholm – möbelformgivning, 2 år – möbeltapetsare, 2 år – möbelrestaurerare, 2 år	S	37	33		2–3 års utbildning alt. praktik inom möbelsnickeri, arbetsprover

		Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
– möbelsnickare, 2 år					
– instrumentbyggare, 2 år					
Capellagården, Öland	S	60	60		
– textil formgivning grundkurs, 1 år				40 v	18 år, slutförd gymnasium, arbetsprover slutförd grundkurs
påbyggnadskurs, 1 år					
– keramisk formgivning grundkurs, 1 år				40v	18 år, slutförd gymnasium, arbetsprover slutförd grundkurs
påbyggnadskurs, 1 år				40v	
– möbel- och inredningssnickeri grundkurs, 2 år				40 v	gymnasium, träteknik eller motsvarande arbetsprover
påbyggnadskurs, 1 år				40 v	
– biodynamisk trädgårdsutbildning				34 v	
Nyckelviksskolan, Stockholm	S	192	192		
– grundläggande i konst och konsthantverksutbildning, 1 år					lägst 17 år, arbetsprover
(6 linjer – allmän linje, keramik, metall, skulptur/textil form, textil och trä)					
– grundläggande utbildning i bildin- formation, 1 år					lägst 17 år, arbetsprover
– hantverkspedagogisk yrkesutbildning, 2 år				410 dgr	erfarenhet av socialt arbete, konst och hantverk
Stenebyskolan, Dals Långed	S	106	106		
ettåriga grundutbildningar					
– trähantverk/snickeri				35 tim/v	intresse för hantverk inga arbetsprover
– metallhantverk/silversmide				34 tim/v	arbetsprover
– dekorativt smide				38 tim/v	arbetsprover
– textilt hantverk				33 tim/v	intresse för hantverk
treåriga påbyggnadsutbildningar					
– möbelsnickeri				36 tim/v	gymnasium, träteknisk utbildning eller yrkes- erfarenhet, arbetsprover
– dekorativt smide				38 tim/v	grundkurs i dekorativt smide, arbetsprover
– klädsömnad och form				925 klock- timmar/år	kurs i textilt hantverk eller annan textil gymnasieutbildning, arbetsprover
– vävning, maskinstickning och form				925 klock- timmar /år	kurs i textilt hantverk elller annan textil gymnasieutbildning, arbetsprover
ettåriga påbyggnadsutbildningar					
– läder-, skinn-, pälssömnad och form				925 klock- timmar/år	olika textila kurser, arbetsprover
– möbelsnickeri/möbelrestaurering				1 år	möbelsnickarutbildning arbetsprover

		Ram åepl	Stb åepl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Handarbetets Vänners skola, Stockholm	S	65	58		
– högre hemslöjdsutbildning, 2 år				40 v	olika textila kurser, praktik, yrkeserfarenhet, 6 mån praktik
– grundutbildning i vävning, 1 år				40 v	gymnasium eller motsvarande
– fördjupningsutbildning i vävning, 1 år				40 v	slutförd ettårig grundutbildning eller motsvarande
– vävkurs, sommar				5 v	17 år och slutfört
– kvälls- och dagkurser				4 v	obligatorisk skolgång
Sätergläntan, Hemslöjdens gård, Insjön	S	70	70		
– sömnad- folkligt mode, modern och och traditionell sömnad, 1 år				40 v	gymnasium eller motsvarande
– textila kunskaper, ”högre väv, tradition och förnyelse”, 1 år				40 v	grundutbildning i vävning
– traditionell slöjd, trä, 1 år				40 v	gymnasium eller
– textilkunskap, vävning, terminskurs				18 v ht, 22 v vt	motsvarande
– deltidskurser				1–3 veckor	
Porslins- och Keramikindustriskolan i Lidköping AB	S	24	24	37 v/år	arbetsprover
– keramisk teknisk utbildning, 4 terminer					
Trähantverksutbildning i Helsingborg, Folkuniversitetet/Kursverksamheten vid Lunds universitet,	T	24			
– trähantverksutbildning, 2 år				3 200 tim	arbetsprover
Ingvar Strandhs Blomsterskola i Oxie	U			64 v	inga förkunskaper
– floristutbildning, tre terminer					
Hantverkscentrum i Tibro AB,	U				20 år, godkända
– grundutbildning trä, 25 v					förkunskaper
– möbelrestaurerare, 50 v					för aktuell kurs,
– träbildhuggare, 52 v					arbetsprover
– förgyllare, 40 v					
– dekupör, 40 v					
– tapetserare, 40 v					
– naturstensrenoverare, 50 v					
Munkeröds Utbildningscenter, Stenungsund och Stockholm (75 + 75 elever)	U				
– floristutbildning, 44 v					intervjuer

		Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Teknik/Industri					
Bergsskolan, Filipstad – teknisk basutbildning, tre terminer	S	80	75	40 v/år	termin 1 grundskola eller tvåårig yrkeslinje, termin 2 treårigt gymnasium
Göteborgs Tekniska Institut, Göteborg – ingenjörsutbildningar inom fyra fack- avdelningar, bygg, kemi, maskin och elektroteknik, 2 år	T	100		32 v/år	treårigt gymnasium eller tvåårigt gymna- sium med komplette- ring eller motsvarande
Skandinaviens Flygtekniska Akademi, Göteborg – förberedande kurser, en termin – flygingenjörutbildning, 2 år – flygingenjörutbildning, tredje år	T U	80		36 v/år	 gymnasium gymnasium NV- program
Installatörernas utbildningscentrum, IUC, Katrineholm, (VVS-utbildning) – gymnasial lärlingsutbildning, VVS och Plåt, fackteori ⁴	S	76	24		
Lid-Air AB, Stockholm (tillsyn av Luftfartsverket)	T				
Nordens Teknikerinstitut AB, NTI-skolan, Stockholm, distansutbildning – persondatorn, en termin (avancerad datorutbildning från grunden) – digital elektronik – microdatorer, två och en halv terminer – radio – stereo – HIFI – elektronik, tre terminer – modern fordons elektronik, två terminer – foto, tre terminer – teckning, två terminer – oljemålning, en termin	U			370 tim 815 tim 1100 tim 610 tim 1100tim 680 tim 340 tim	grundskola, Sv .....” ” ” ” ” inga förkunskaper ”
Kost/hälsa/konsumentekonomi					
Vackstanässkolan, Södertälje – kost, hälsa, idrott, pu, en termin – textil kompletteringsutbildning, 1 år	S	30	10	18 v	gymnasium eller motsvarande
Apelrydsskolan, Båstad – utbildning ”Folkhälsan i tiden”, 1 år	S	20	10	34 v	gymnasium eller minst 2 års yrkeser- farenhet
Ryssby Lanthushållsskola, Ljungby – konsumentekonomisk specialkurs med kostinriktning, 1 år	S	60	55	40 v	grundskola

⁴ VVS-montör, industrimontör och isolermontör samt byggnads- och ventilationsplåtslagare. Åtta veckors yrkesteori för isolermontörer och 16 veckor för övriga. Yrkesteoriin utplagd i fyra veckorsperioder.

	Ram	Stb åapl	Organisation åapl	omfattning i tid	Antagning
– kost hälsa , textil. miljö, 1 år				40 v	gymnasium eller motsvarande
Axelvoldskolan, Svalöv – kost, hälsa, textil, 1 år	S	30	30	38 v	gymnasium eller motvarande
Hälso- och friskvård					
Gilda Skolan, Göteborg – hudvårdsterapi, 1 år	U			24 v/termin	allmän behörighet från gymnasium
Medicinskt Kursforum, Stockholm, Bollnäs, Luleå – massageutbildning, 26 v	U			860 tim	inga specifika krav
Göteborgs Gymnastiska Institut, Ale – friskvårdsterapeut, 1 termin	U			16 v, 20 tim	lägst 18 år, enligt kö
Axelsons Gymnastiska Institut AB, Stockholm, Malmö, Göteborg – massageterapi, en termin – medicinsk fotvård, en termin	U			18 v 20,5 v	lägst 18 år
Övriga					
Doctus AB, Gustavsberg – vårdare i ambulans, 20 v	T	8			gymnasium OP, 1 års yrkeserfarenhet, körkort B, god fysik
Ekebyholmsskolan, Rimbo – bibellinje, påbyggnad på gymnasium, 1 år	S	14	14		
Medieskolan, Stockholm – TV & Video, 20 v – IT-informatör, 20 v – Multimedia, 20v – Journalistik för multimedia, 20 v	T T U	30 30		20 tim/v 20 tim/v 20 tim/v 20 tim/v	för alla kurser, min. ålder 16 år, grundskola eller motsvarande, goda kunskaper i svenska
School of Audio Engineering SAE, Solna – ljudteknisk inriktning, 9 mån	U			36 v	minst 17 år, gymnasiekompetens/ eller äldre än 22 år/ eller genomförd kurs inom området
The British Institute, Stockholm – grundkurs, 1 termin – fortsättningskurs, 1 termin	U			16 v, 20 tim/v	varierande
Videoproduktionslinjen, Folkuni- versitetet/Kursverksamheten, Göteborg, 1 år	U			32 v, 960 tim	arbetsprover

	Ram åapl	Stb åapl	Organisation omfattning i tid	Antagning
Skrivarakademin, Stockholm – författarutbildning, 2 år	U		32 v, 960 tim	18 år, sv treårigt gymnasium, arbets- prover
Vår TV-skola, Stockholm – kurs i TV-produktion, 16 veckor – kurs i TV-produktion, 32 veckor	U			samtal och test
Stiftelsen utbildning Nordkalotten (hantverk, informationsteknik, teknik/ industri, service/turism)	U		16–60 veckor 1–15 veckor	rekrytering via arbetsförmedlingen
Samnordiskt projekt, Sverige 140 platser, Norge 100 platser och Finland 55 platser. Totalt 295 platser, ca 50 elever med gymnasiekompetens.	37 utbildningar 27 utbildningar			

(Allmän behörighet till högskolan har fr.o.m. hösten 1997 ersatts av grundläggande behörighet).

Källor: Regeringens årliga beslut, 1997-12-18

Regeringens beslut om ställig tillsyn för respektive kompletterande skola och utbildning

Skolverkets yttranden till regeringen

Skolverkets tillsynsbeslut

Statsbidragsberättigade skolors svar på utredningens enkät

Arbetsförmedlingarnas databas, Diva

Utbildningar som ställts under Högskoleverkets tillsyn genom beslut av regeringen då de inte bedömts vara utbildningar vid kompletterande skolor enligt förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Svenska föreningen för holistisk psykoterapi och psykoanalys, Stockholm	U
Naprapathögskolan, Stockholm	U
S:t Lukas Utbildningsinstitut, Stockholm	U
Göteborgs Psykoterapi Institut, Göteborg	U
Svenska Psykoanalytiska Institutet, Stockholm	U
Ortoped Medicinskt Center, Stockholm,	U
Poppius Journalistskola, Stockholm,	U

Käll- och litteraturförteckning

Offentliga utredningar

- SOU 1992:38 Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter
SOU 1992:94 Skola för bildning
SOU 1994:88 Mervärdesskatten och EG
SOU 1994:101 Hög ribban! Lärarkompetens för yrkesutbildning
SOU 1994:117 Fri- och rättighetskommitténs slutbetänkande
SOU 1995:38 Yrkeshögskolan – Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning
SOU 1995:109 Likvärdig utbildning på lika villkor
SOU 1996:90 Sammanhållet studiestöd

Riksdagstryck

- Proposition 1990/91:18 Ansvaret för skolan
Proposition 1992/93:230 Valfrihet i skolan
Proposition 1995/96:145 Kvalificerad yrkesutbildning m.m.
Proposition 1996/97:10 Mervärdesskatt inom kultur-, utbildnings- och idrottsområdet
Proposition 1997/98:1 Budgetpropositionen för 1998
Proposition 1997/98:6 Förskoleklass och andra skollagsfrågor
Utbildningsutskottets betänkande 1992/93:UbU17 Valfrihet i skolan.
Utbildningsutskottets betänkande 1995/96:UbU Kvalificerad yrkesutbildning m.m.
Skatteutskottets betänkande 196/97:SkU6
Regeringens skrivelse 1996/97:112 Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet

Departementsserien

- Ds 1992:115 Valfrihet i skolan
Ds 1994:35 Agenda 2000 – Kunskap och kompetens för nästa århundrade
Ds 1997:29 Fortsatt översyn av förvaltningsprocessen

Rapporter

Konstnärlig högskoleexamen eller ny fackhögskoleexamen i design – kriterier, genomgång och prövning av Berghs Reklamskola. Kanslersämbetets rapport 1994:1

Översyn av utbildningar vid vissa fristående gymnasieskolor. Skolverkets rapport 1994-10-13

Översyn av fristående kompletterande skolor – Förslag till modell för tillståndsgivning. Skolverkets rapport 1995-05-24

Skolan – jämförelsetal för skolhuvudmän. Delrapport, mars 1997. Skolverket rapport nr 129

Skolan i siffror 1997:Del 2, Elever och lärare. Skolverkets rapport nr 130

Övriga källor

Konstutbildning – Arbetsmiljö, Arbetsmiljön i konstutbildningen problem, behov samt förslag till åtgärder. Ingvar Hurtig. Ett samarbetsprojekt mellan Arbetslivsfonden och Konsthögskolan. 1993

Slutrapport Konstutbildning – Arbetsmiljö. Ingvar Hurtig 1994

Grundutbildning, vidareutbildning, forskning: hinder för rörlighet över gränserna. Europeiska unionens bulletin Tillägg 5/96

Den statliga tillsynen av skolan. Programplan för Skolverkets tillsynsprogram 1997-05-12

Verksamhetsplan 1998. Skolverket 1997-12-18

Folkhögskolor 1997/98

Utflytande av studiehjälp och studiemedel till studerande vid fristående gymnasieskolor och kompletterande skolor 1996/1997, CSN 1997-11-26

Rådets direktiv 89/48/EEG och 92/51/EEG. Europeiska gemenskapernas officiella tidning

93/96/EEC:COUNCIL DIRECTIVE 93/96/EEC of 29 October 1993 on the right of residence for students